

Ž I V O T

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS ☆ FEBRUÁR ☆ LUTY 1996 ☆ Č. 2 (453) CENA 85 GR. (8500 zł)

Záber z novoročného oblátkového stretnutia Miestnej skupiny SSP v Krempachoch. Podrobnejšie o týchto krajaných podujatiach v Jablonke, Krempachoch a Novej Belej informujeme na str. 16-17 a vo fotoreportáži na 3. str. obálky. Foto: J.Š.

V ČÍSLE:

Na margo „Postrehov z konferencie”	3
Krajaná karta bude	4
Prebúdzanie zo sna	4
Gienek	6
Kanalizácia na Spiši	6
Národnostný festival	8
Z lásky k hudbe a folklóru	9
Učiteľka, akých je málo	10
Z dejín Jurgova	12
Jozef Murgaš - otec rádia	13
Rozličné národy pri osídľovaní Spiša	14-15
Oblátkové stretnutia	16-17
Povedka na voľnú chvíľu	18-19
Čitatelia - redakcia	20-22
Polnohospodárstvo	23
Mladým - mladším - najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28-29
Psychozábava - humor	30-31
Stáva sa	32

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 33-36-88

ORGAN TOWARZYSTWA
SŁOWAKÓW W POLSCE
(ORGÁN SPOLKU
SLOVÁKOV V POĽSKU)

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4
tel. 34-11-27

Wydawca

Zarząd Główny TSP

Czasopismo zostało wydane
przy pomocy finansowej
Ministerstwa Kultury i Sztuki

Redaktor naczelny

JÁN ŠPERNOGA

Zespół

Peter Kollárik, Jozef Pivovarčík

Spoleczne kolegium doradcze

Augustín Andrašák, Žofia Bogačíková, Jozef Čongva, František Harkabuz, Žofia Chalupková, Zenon Jersák, Bronislav Knapčík, Lýdia Mšalová, Anton Pivovarčík

Skład i łamanie

„IKTUS”

Druk

Drukarnia TSP

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny w Krakowie w terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następný;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego.

Cena prenumeraty dla kól i oddziałów

Towarzystwa:

I miesiąc - 85 gr (8.500 zł)
kwartalnie - 2.50 zł (25.000 zł)
rocznie - 10 zł (100.000 zł)
Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%

Do ceny prenumeraty indywidualnej dolicza się koszty wysyłki

Nie zamówionych tekstów, rysunków i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów nadesłanych tekstów.

PL ISSN 0514-0188, INDEX 38501

PREZIDENT LECH WAŁĘSA NA SPIŠI A ORAVE

O návšteve bývalého prezidenta PR Lecha Wałęsu na Spiši a Orave sa už oddávna hovorilo. Pôvodne mal prísť 14. novembra, avšak pre povinnosti v záverečnej fáze prezidentskej kampane bola návšteva presunutá na 9. december.

V Nižných Lapšoch

Ráno pred deviatou hodinou sa začali zhromažďovať v tejto obci obyvatelia Spiša, aby privítali dôstojného hosťa. Dlhá, úzka ulička pozdĺž miestneho kostola sv. Kvirína bola zaplnená policajnými autami. Tesne pred desiatou hodinou zastala pred kostolom dlhá, čierna limuzína so štátnou vlajkou, z ktorej vystúpil prezident Lech Wałęsa. Rukou pozdravil všetkých prítomných a v sprievode miestnych kňazov, poslanca Sejmu A. Gašienicu-Makowského, vojvodu W. Sowa a nižnolapšanského vojtu W. Habera odišiel na krátku návštevu tamojšej fary. Po oboch stranách uličky, ktorou mal prejsť prezident, sa postavili do krojov oblečení žiaci zo Základnej školy v Kacvine. Len čo sa pán prezident ukázal, ozvalo sa zborové živio. Nakrátko sa zastavil medzi nimi, aby mu osobný fotograf urobil niekoľko záberov s Kacvínčanmi. Pokúsil som sa predať aj ja, avšak vysoký prezidentov ochranár ma chytil za rameno. Z mojich fotiek nebude asi nič - myslím si. Napokon sa prezident predsa len „zbavil“ načas ochrany a zabočil medzi ľuďmi. - *Ako sa máte?* - pýta sa veselo. Ktosi spontánne odpovedá: - *Ej, zima k nám prišla.*

Cestičku do kostola lemovali rady hasičov z Nižných Lápš, Tribša, Lapšanky, Repísk, Nedece a ďalších obcí. Presne o desiatej sa v preplnenom kostole začala sv. omša. Na čestnom mieste, v prezbytériu kostola sedí p. prezident a jeho spolupracovníci - tajomník prezidentskej kancelárie S. Iwanicki a hovorca M. Karpiński. Spolu s nimi je i novosáčzský vojvoda W. Sowa, poslanec Gašienica-Makowski a vojtovia okolitých gmín.

V kostole L. Wałęsu privítal nižnolapšanský vojtu Wendelin Haber, ktorý vo svojom prihovore o.i. povedal: „*Vyslovujem hlbokú vďaku, že pán prezident prijal naše pozvanie a prišiel na Spiš, aby tým zdôraznil 75. výročie návratu Spiša*

L. Wałęsa sa prihovára Spišiakom

a Oravy do vlasti (Poľska - pozn. J.P.)...Návrat Spiša a Oravy bol, žiaľ, poznačený krvou. Za poľskosť tohto územia bol beštiálne zavraždený tajomník Spišského plebiscitného výboru prof. Józef Wiśmierski. Pamiatka o jeho obeti pretrváva a jeho hrob je podnes obklopený úctou spišského ľudu... Na tomto mieste treba tiež spomenúť hrdinskú postavu kňaza Józefa Stanka, ktorý pochádzal z Nižných Lápš a zahynul mučeníckou smrťou počas Varšavského povstania ako kurát Krajinskej armády v zoskupení „Kryśka“...Veríme, že Sv. otec ho v r. 1997 spolu s inými poľskými mučeníkmi vyhlási za blahoslaveného...“

Po svätej omši sa L. Wałęsa zastavil pri hrobe Józefa Wiśmierskeho, aby položil kyticu kvetov. Bolo vidno, že sa neorientuje v situácii, keďže mu vojtu W. Haber musel dlho našepkávať do ucha. Potom sa v tichosti poklonil pred pamätnou tabuľou kňaza Stanka. Odtiaľ po červenom koberci prešiel k pripravenej tribúne. - *Rozpadol sa Sovietsky zväz - povedal do mikrofónu L. Wałęsa - nemáme tiež NDR, ani ČSSR, kam sme vyvážali takmer 70% našej produkcie. Rozpadla sa tiež Varšavská zmluva. Predsa pre nich sme mali určený celý zbrojársky priemysel. Preto dnes má Mielec problémy s odbytom výrobkov a za to všetko obvinili mňa. Ja zas obviňujem predošlý systém, ktorý bol na produkciu jednostranný...Prosím vás o väčšiu aktivitu. Dočasné porážky predsa ešte neznamenajú krach. Preto rátam v budúcnosti s vami a ďakujem vám, že ste počas volieb boli so mnou.*

Mám veľmi rád hory a tie, ako sa domnievam, majú rady mňa. Vaša oblasť bude o to krajšia, keď pohneme s ekonomikou. Prajem vám všetko najlepšie. Ostaňte s Bohom.“

Na záver návštevy na Spiši prezident Lech Wałęsa obdržal darčeky - olejomalbu predstavujúcu Nedecký zámok a knihu štúdií o „návrate“ Spiša a Oravy k Poľsku. Lapšanská dychovka stihla ešte dohrať slávnostné „Sto rokov“, keď pán prezident opätovne nastúpil do čiernej limuzíny a odcestoval na stretnutie do Nového Targu.

Brániť ako kráľa Jána Kazimíra

Miestnosti mestského kultúrneho strediska v Novom Targu boli preplnené. Odhaduje sa, že na stretnutie prišlo vyše tisíc osôb. Aj tu L. Wałęsa poďakoval za dôveru vo voľbách. - *Zakladajte biele knihy - hovoril - Zapisujte tam všetkých, aj ich, aj našich. Pozerajte im na ruky. Nech rozmýšľajú, čo robia. Môžno, že prehráme ešte aspoň trikrát. Zakladáme inštitút môjho mena, ktorý - dúfam - bude združovať všetky pravicové strany. Za prvoradé považujem vyriešenie takých otázok ako Ústava, samospráva a privatizácia.*

Zhromaždení sľúbili plnú podporu prezidentovi Wałęsovi. - *Budeme ho brániť - ozvalo sa zo sály, ako gorali bránili poľského kráľa Jána Kazimíra počas švédskeho nájazdu.*

Cestou na Oravu

sa prezident Wałęsa zastavil v Czarnom Dunajci, kde počas volieb dostal najviac hlasov. - *Len jedna babička omylom hlasovala na*

Prezident medzi Kacvínčanmi

Lapšanská dychovka hrá na slávu hlave štátu

Chlebom a soľou vítal jablonský vojt vzácného hosta

Počas diskusie v hasičskej zbrojnici v Jablonke

A. Kwaśniewského - snaží sa žartovať vojt K. Dzielski - aj to len preto, lebo doma zabudla okuliare.

Stretnutie sa samozrejme konalo v preplnenej sále hasičskej zbrojnice, odkiaľ sa, aj keď s istým oneskorením, kolóna áut pohla smerom na Oravu, cez Pekelník - do Jablonky. Pred budovou všeobecno-vzdelávacieho lýcea a základnej školy č. 2 čakali na prezidenta Wałęsu stovky žiakov, ale aj dospelých, ktorí ho chceli vidieť na vlastné oči. Slávnostnému príchodu prezidenta Wałęsu vyhrávala slovenské ľudové pesničky krajanská dychovka z Podvlka. Dopĺňali ju aj ďalší oravskí muzikanti. V programe pobytu prezidenta v Jablonke na Orave bolo stretnutie s gymnazistami, ktoré sa konalo v miestnej telocvični. Študenti bez zábran kládli pánovi prezidentovi rôzne otázky, ako napr. Prečo dosiaľ Poľsko nemá Ústavu?; Aký je jeho názor na privatizáciu; Prečo vetoval 6-stupňový daňový systém a pod. Stretnutie so študujúcou mládežou trvalo skoro 20 minút. V tomto čase sa v jablonskej požiarnej zbrojnici zhromaždili stovky ľudí. Vchod bol povolený len na špeciálne pozvánky. Tí, čo ich nemali, sa museli prizerať zvonka. V remíze prezidenta Wałęsu opätovne v mene obyvateľov svojej gminy privítal vojt Julian Stopka. Potom slovo prevzal prezident Wałęsa, ktorý okrem iného povedal: *- Prišiel som k vám preto, aby som vám poďakoval, že ste v tomto ťažkom čase boli so mnou... Prosil by som vás zároveň, aby sa vaša aktivita ne-*

zmenšovala, ale aby ste strážili všetky procesy, ktoré dnes nami vládnu. Prišiel som však medzi vás, aby ste mi aj vy niečo povedali...

Začala diskusia. Hlasy udeľoval vojt J. Stopka. Prvý sa ozval zubrický richtár J. Wdówka, potom učiteľ E. Kerszten, redaktor časopisu Fujok Babiogórski K. Staszkiwicz a ďalší. Počas celej diskusie sme spolu s obvodným predsedom SSP na Orave Róbertom Kuľaviakom vysoko dvíhali ruky. Žiaľ, predsedajúci „nevidel“, aj keď sme sedeli v prvom rade. Chceli sme pánovi prezidentovi povedať niečo o Slovákoch na Spiši a Orave.

Blížil sa záver diskusie. *- Nie, nie, nemôžem opustiť týchto vzácných a pohostinných ľudí - vyhlásil zrazu prezident. Až teraz vojt Stopka udelil veľkodušne hlas krajanke Lýdii Mšalovej. „...škoda, že nie som juhásom vášho košara. Všetky ovečky by som vám doň nahnala. Chcem vám len povedať, že na Orave obyvatelia slovenskej a poľskej národnosti hlasovali na vás, lebo aj po smrti chcú byť po božskej pravici...“* Potom Lýdia Mšalová prezidentovi zablahoželala a podľa starého zvyku ho obypsala ovsom.

Bola už riadna tma, keď sa kolóna áut pohla od jablonskej zbrojnice do ďalšej oravskej gminy - Veľkej Lipnice. Tu prezident Wałęsa v sprievode lipnického vojta Franciszka Adamczyka a predsedu gminnej rady Emila Kowalczyka položili kyticu kvetov pri pamätnej tabuli Piotra Boroweho, ktorá sa oddnedávna nachádza na tamojšom kostole. Potom sa asi pred 18 hodinou pán prezidi-

dent nakrátko zastavil v známom drevenom kostolíku sv. Jána Krstiteľa v Oravke, kde ho zastihla správa o rozhodnutí Najvyššieho súdu, ktorý uznal voľby za platné a tým priznal prezidentské kreslo na nasledujúcich päť rokov Aleksandrovi Kwaśniewskemu.

„Národovci“ triumfujú!

Návšteva prezidenta L. Wałęsu na Spiši a Orave má veľký význam. Jej organizátori však urobili všetko, aby pred hlavou štátu, aj keď odchádzajúcou, zatajili, že na tomto území. Žije slovenská národnostná menšina. Ba, nielen to, poskytl aj falošné informácie. Napr. všimnime si prípad úmrtia prof. Wiśmierského, o ktorom vojt W. Haber povedal, že bol beštiálne zavraždený. Ako ukázala súdna pitva, pri ktorej asistovali zahraniční predstavitelia (z Francúzska a Talianska), J. Wiśmierski nebol zavraždený, ale sa utopil, keďže nevedel plávať. Zatajil tiež pravdu, čo sa stalo niekoľko hodín predtým na Smerdžonke pri Červenom Kláštore, že zahynuli dvaja česko-slovenskí úradníci, čo vyústilo do neskorších udalostí. Vlastne sa ani vojtovi Haberovi nečudujem, keďže je s prof. v príbuzenskom vzťahu. Tak tiež postava „apoštola Oravy“ P. Boroweho je rozporuplná. Veď v roku 1905, teda len niekoľko rokov pred pripojením Spiša a Oravy k Poľsku, agitoval za slovenskú vec a práve s jeho pomocou sa stal Ferko Skičák z Malej Lipnice poslancom uhorského parlamentu. Po tretie, prezidenta Wałęsu pozval Organizačný výbor osláv 75. výročia „návratu“ Spiša a Oravy k Poľsku, ktorý sa konštituoval až v polovici roka 1995. Zaujímavé je jeho zloženie - W. Haber - vojt gminy Nižné Lapše, Franciszek Jezierczak - vojt gminy Bukowina Tatrzanska, Marek Wierzbka - vojt gminy Raba Wyżna, Kazimierz Dzielski - vojt gminy Czarny Dunajec, Julian Stopka - vojt gminy Jablonka, Franciszek Adamczyk - vojt gminy Veľká Lipnica, kňaz a predseda tzv. Spolku priateľov Oravy Władysław Pilarczyk, poslanec A. Gąsienica-Makowski, Marian Pukański a Jan Budz, poprední aktivisti tzv. Zväzu poľského Spiša. Ako vidíme, vo výbore boli vojtovia gmin, na ktorých území žije slovenská národnostná menšina. Ich spoločné úsilie v utajení našej existencie pred prezidentom PR sa im plne vydarilo. Ináč povedané - „národovci“ triumfujú.

K slovu sa prihlásila aj kr. Lýdia Mšalová

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

K POSTREHOM Z KONFERENCIE

Janusz Kamocki uverejnil v časopise „Hale i Dziedziny” č. 5-6/95 článok pod názvom Postrehy z konferencie... Autor v ňom popisuje a hodnotí júnovú konferenciu Poľsko-slovenské kultúrne zväzky v dejinách, ktorú zorganizovalo v Krakove Medzinárodné centrum kultúry. Kamocki pozorne sleduje aj cestu výletu po konferencii, ktorá viedla cez Malopoľsko, Šariš a Spiš. Autor Postrehov bol pasívnym účastníkom aj konferencie, aj výletu. Svoje mlčanie si však nahradil aj s úrokmi, keď uverejnil v časopise „Hale i Dziedziny” obsírný článok.

Na konferencii bolo prednesených a prediskutovaných 26 referátov z rôznych vedných odborov. Treba teda skutočne obdivovať odvahu Kamockého, predstavujúceho obsah mnohých, veľmi odborných referátov, ktoré značne presahujú jeho profesionálne kompetencie, tým viac, že popri opisoch neváha uviesť aj hodnotenia. Na niekoľkých miestach naznačuje, že má isté ťažkosti s presným pochopením rýchlo hovoreného slovenského vystúpenia, ale nemá najmenšie pochybnosti, keď ide o hodnotu slovenských príspevkov. Okrem toho výhrady vzbudzuje nesolidnosť jeho opisných pasáží. Napr. opomína kritické pripomienky prof. Wyrozumského k referátu Ryszarda Kantora, alebo výhrady diskutujúcich týkajúce sa niektorých otázok vo vystúpeniach Ewy Orlovejčovej a Barbary Suchoňovej. Do očí bije nedostatok objektivizmu v nazvaní „chcením” poznámok Ľudomíra Molitorisa. Pozorne som počúval výpoveď tajomníka Spolku Slovákov v Poľsku, podložené solídny faktami, ktoré nikto nemôže poprieť. Molitoris sa dokonca odvolával na niektoré úryvky „Mojej cesty do Poľska” od Ferdynanda Machaya. Vysvitlo však, že to boli zlé citáty, keďže vraj do istej miery popierali tézu o odvekej poľskosti Oravy. Myslím si, že takýto je pôvod Molitorisovho „chcenia”.

Kamockého oceňovanie úrovne referátov nie je podporené žiadnymi argumentmi. Navyše niekedy sa s tým spájajú očividné chyby pri vyvodzovaní záverov. Napr. Kamocki zázlieva ministrom Jagiellovi, že chválí Život, o ktorom autor Postrehov píše, že je „asi nevelmi hodnotný”. Odkiaľ to však vie? Ved' nečíta tento jediný slovenský časopis vydávaný v Poľsku. Píše, že ťažšie by bolo nájsť poľských kňazov, ktorí polonizujú Slovákov, ako opačne. A tu urobil chybu. Akiste zabudol na konflikt v Krempachoch a Novej Belej, známy skoro na celom svete, kde miestni kňazi nedovoľovali veriacim zaspievať na sv. omši ani jednu slovenskú pieseň. Zabúda tiež na obdobné školenia - vyskytujúce sa aj dnes - pri oltároch spišských a oravských kostolov, v rámci ktorých sa vysvetľuje miestnym goralom, že robia chybu, keď sa považujú za Slovákov.

Niekoľko viet venoval Kamocki aj mne ako sprievodcovi zájazdu. Má voči mne dve

námietky: 1. Predstavovanie jednostranných, nacionalistických názorov; 2. Citlivé spomínanie rokov 1939-1945 na Spiši.

J.Kamocki sa úmyselne vyhýba pravde a vyčíta mi hlásanie nacionalistických názorov akiste v snahe, aby mi už tradične „priložil”. Ako neformálny sprievodca po Šariši a Spiši som hovoril o Slovenskej zemi a Slovákoch, o ukrajinskej a rusínskej menšine na východnom Slovensku, o rôznych stretávaných objektoch, o zložitých slovenských dejinách, o zálohu spišských miest Poľsku, o svetskej a cirkevnej administratívnej delbe a pod. Ako je z toho vidieť, vôbec to nesúviselo s nacionalizmom, navyše v jeho krajnej podobe.

Chybná je aj druhá výčitka, keďže vôbec nebolo žiadne „citlivé spomínanie rokov 1939-1945 na Spiši”. O Spiši patriacom teraz k Poľsku, ktorý bol v septembri 1939 pripojený k Slovenskej republike, som nemal príležitosť hovoriť, keďže trasa zájazdu tento Spiš obchádzala. Neexistoval teda žiaden dôvod, aby som sa zaoberal obdobím Slovenskej republiky v 14 dedinách Spišského Zamaguria. Druhá výčitka má navyše jazykovú a logickú chybu. Ako som mohol „citlivo spomínať roky 1939-1945 na Spiši”, keď som sa narodil v roku 1939 v Jurgove, teda prakticky na príslušnosť Spiša k Slovensku sa vôbec nepamätám. Napokon keby som aj „citlivo spomínal”, nebola by to dostatočná príčina „vari jediného nepríjemného škrípota”. A názory i city sa predsa nedá dekretovať a umele uniformovať. Každý má totiž právo na vlastnú pravdu a na hlásanie vlastných názorov a náklonností. Samozrejme pod podmienkou, že nenarušuje platné predpisy a práva iných osôb.

To, že dr. Kaľavský mi vzal mikrofón, možno pripísať na konto obrovskej fantázie

autora Postrehov. Pravda je taká, že každý účastník výletu mal slobodný prístup k mikrofónu a mohol plniť úlohu sprievodcu. Pán Kamocki - ak sa dobre pamätám - sa s nami nechcel podeliť svojimi vedomosťami o Slovensku a Slovákoch. A ešte jedna poznámka o mikrofóne: nemôže byť reči o odobraní mikrofónu, keďže dr. Kaľavský nebol organizátorom konferencie, len jej účastníkom a hosťom. Vedenie konferencie a zájazdu docenilo moje sprievodcovské schopnosti natoľko, že som mikrofón odložil až v Jaszczurówke.

Všimnime si napokon, ako Kamocki zhodnotil moje poznámky o zálohu: „Avšak veľmi zaujímavá bola vrelá filipika pána Čongvu, ktorý dokazoval, že prijatie Poľskom zálohu 13 spišských miest bolo jednou veľkou nezákonnosťou a poľskí králi mali záloh - právne a morálne - Uhorsku vrátiť”. Tuná pamätá J.Kamockého úplne zlyhala. V skutočnosti som totiž predstavil názor niektorých slovenských historikov - pričom nevyjadril som svoj vzťah k tejto otázke - na neplatnosť samotného aktu zálohu. Tento názor zdôvodňujú dvomi argumentmi: 1. Uhorský parlament nevyjadril súhlas na akt z 8.11.1412, hoci takýto súhlas bol nutnou podmienkou legálnosti zálohu, keďže uhorský štát už nemal charakter patrimoniálnej monarchie; 2. Poľský kráľ mnohokrát odmietal prijať pôžičku, keď mu ju chceli vrátiť - o čom písal aj Marian Gotkiewicz - keďže už ročné príjmy zo zálohovaných miest prevyšovali požičanú sumu. A podľa vtedajšieho platného práva odmietnutie prijať požičané peniaze malo za následok neplatnosť zálohu a uznanie veriteľa za úžerníka.

Záver, aký vyvodil J.Kamocki z môjho rozprávania o zálohu, je rovnako čudný, ako aj zaujímavý. Myslím si, že keď skomplikuje dnešné slovensko-maďarské vzťahy, vtedy autor Postrehov vystúpi v spore ako expert v oblasti dejín práva, ako aj financií.

Prof. dr. hab. JOZEF ČONGVA

Záver z poľsko-slovenskej konferencie v Krakove. Foto: J.P.

KRAJANSKÁ KARTA BUDE !

V decembri minulého roka bol v Poľsku na trojdňovej návšteve (3.-5.12.95) predseda Národnej rady Slovenskej republiky Ivan Gašparovič. Stretol sa o.i. s poslancami poľského parlamentu, maršalkom Senátu J.Struzikom a ďalšími osobnosťami politického života, s ktorými rokoval o otázkach týkajúcich sa medziiným zintenzívnenia kontaktov medzi parlamentmi Slovenska a Poľska, ale aj vzájomnej hospodárskej a kultúrnej spolupráce a obchodnej výmeny. Počas pobytu vo Varšave sa I.Gašparovič zároveň zúčastnil stretnutia predsedov parlamentov 9 krajín strednej Európy asociovaných s európskymi spoločenstvami.

Na tlačovej konferencii v Slovenskom inštitúte, ktorej sa zúčastnil i veľvyslanec SR M.Servátka a predseda zahraničnej komisie NR SR D.Slobodník, I.Gašparovič oboznámil poľských novinárov so súčasnou situáciou na Slovensku. Zdôraznil, že hoci Slovenská republika ako samostatný štát existuje len 35 mesiacov a musela reštruktúrizovať hospodárstvo a od základov budovať štátne inštitúcie, dosiahla za toto obdobie rad pozoruhodných úspechov. Medziiným rýchlo napreduje privatizácia, prírastok výroby prekročil 6 %, koruna sa stala konvertibilná, inflácia je na hranici 8-9 %, nezamestnanosť klesla pod 13 %. Navyše Slovensko má zo všetkých krajín strednej Európy najnižší zahraničný dlh v prepočítaní na hlavu obyvateľa.

Odpovedajúc na otázky týkajúce sa nedávno schváleného jazykového zákona

predseda NR zdôraznil, že zákon nie je namierený proti menšinám, ani ich neobmedzuje. Slovensko patrí v riešení národnostných otázok medzi 5 najvyspelejších štátov. Napätie spôsobujú len prehnané politické ambície niektorých vodcov maďarskej menšiny a ich neopodstatnené požiadavky. Našich čitateľov bude iste zaujímať, že maďarská menšina má napr. vyše 400 materských a viac ako 300 základných škôl s maďarským vyučovacím jazykom, 21 stredných škôl, desiatky priemysloviek a iných odborných škôl, okrem toho 2 profesionálne divadlá, 17 časopisov, 16 vydavateľstiev, múzeum a celý rad knižníc a kultúrnych stredísk. Roku 1994 len na uvedené kultúrne zariadenia im štát poskytol dotáciu v hodnote viac ako 100 miliónov korún.

Po tlačovej konferencii sa predseda NR SR stretol s predstaviteľmi nášho Spolku, tajomníkom ÚV E.Molitorisom a šéfredaktorom Života J.Špernogom, ktorí ho oboznámili so súčasnou situáciou slovenskej národnostnej menšiny, spolkovým životom a najdôležitejšími problémami nášho hnutia. Prvou a snáď najzávažnejšou témou rozhovoru bola otázka krajanskej karty, o ktorej sa hovorí už vari zo dva roky, ale ešte stále nevedno, ako ďaleko pokročili práce na jej príprave. Preto neprekvapuje, že krajanovia sú čoraz netrpezlivejší a nemôžu sa dočkať, kedy bude vydávaná. Ba viacerí začínajú mať obavy, či sa dokonca od nej neodstúpilo.

Ako nás predseda NR I.Gašparovič uistil, karta je skutočným faktom. Sice jej návrh sa ešte nedostal do legislatívnej rady vlády, ale ako predpokladá, práce sa iste chýlia ku koncu. Prislúbil však, že akonáhle ju vláda prijme, vynasnaží sa, aby bola čo najskôr zaradená do rokovania parlamentu a schválená. Možno predpokladať, že v prvom polroku t.r. by to bolo celkom reálne. Veď ostatne nejde len o nás, týka sa to všetkých krajanov vo svete. Zatiaľ ešte presne nevedno, ako ďaleko sa šlo pri príprave návrhu karty. Jedno je však isté, že aj keď to nebude dvojité občianstvo, čoho sa dožadujú viacerí krajanovia, bude zabezpečovať prakticky všetky práva a výhody, aké majú občania Slovenskej republiky.

Ďalšou témou stretnutia boli otázky práce našich krajanov na Slovensku. Už v dvadsiatych rokoch to zaručovali tzv. Krakovské protokoly. V poslednom čase sa však krajanov prepúšťa, dokonca aj tam, kde je nedostatok pracovných síl zo Slovenska. Ako sme sa dozvedeli, pripravuje sa dohoda o vzájomnom zamestnávaní, ktorá môže situáciu zlepšiť. Je však celkom možné, že to vyrieši práve krajanská karta. Tak isto aj otázku poplatkov pri vybavovaní dlhodobého pobytu, ktorá dnes veľmi sťažuje život napr. našim študentom. Na druhej strane treba poznamenať, že sa postupne majú rušiť colné bariéry, čo krajanom žijúcim v pohraničí môže napr. otvoriť cestu k podnikaniu a uľahčiť odbyt svojich poľnohospodárskych produktov na Slovensku.

Pán predseda NR SR prejavil veľký záujem o naše otázky. Hoci čas veľmi pokročil, pozorne si vypočul všetky problémy a prislúbil pomoc v ich riešení. Verme, že sa to aspoň s niektorými podari.

J.Š.

PREBÚDZANIE ZO SNA ?

Redakčné putovanie za krajanmi na Orave nás tentokrát zaviedlo do trochu strateného, severovýchodného kúta Hornej Oravy, kde leží obec Posklie. Podobne ako ostatné oravské obce má riedku, roztrúsenú zástavbu a tiahne sa v dĺžke vyše štyroch kilometrov. Obec, ktorá administratívne patrí k Czarnemu Dunajcu, je na oravské pomery neveľká. Má 794 obyvateľov a spolu so sídliskami Bukovina - Podsklie a Studzionki len okolo 180 usadlostí. Polohou sa rozprestiera na hranici troch gmín - Czarny Dunajec, Raba Wyžna a Jablonka. Dneďavna mali, vari ako jediní na Orave, veľký problém s cestami. Cez obec nebola nielenže asfaltová, ale ani vytvrdená cesta. Prvý, asi polkilometrový úsek sa podarilo vyasfaltovať až pred 4 rokmi, a na ďalší, asi trojkilometrový, museli čakať až do minulého roka. Ako mi povedal miestny richtár, ktorým je krajan Alojz Hosaňák, tešia sa

aspoň z toho, že hlavná cesta už nie je zablatená, veď najmä školská mládež a pracujúci mimo poľnohospodárstva boli na tom veľmi zle. Novotargský autobus zachádzal kvôli tomu len na kraj obce, čo veľmi sťažovalo dochádzanie. Cesta do Studzionek, čiže približne štvorkilometrový úsek, ešte na vyasfaltovanie čaká. Problémy sa riešia na stretnutiach gminnej rady, a ako všade inde, je to otázka financií, ktoré sa doteraz nenašli.

Hasiči čakajú...

Okrem ciest, ďalším problémom, ktorý trápi občanov, je dokončenie hasičskej zbrojnice. S jej výstavbou sa začalo totiž už pred viac ako 20 rokmi... Na dokončenie a uvedenie do prevádzky už toho veľa netreba. Veď napríklad v minulom roku sa investovalo okolo 75 miliónov starých zlotých a na rok 1996 majú prislúbených ďalších 180 miliónov. Zavŕšenie výstavby by o.i. vy-

Podpredseda MS SSP v Podsklí J.Pytel

riešilo problém uskladnenia hasičského náradia a obec by zároveň dostala veľmi potrebnú spoločenskú miestnosť na uspo-

Kostol sv. Rozálie

radúvanie schôdzí, rôznych kultúrnych podujatí alebo svadieb a veselíc. Najnetrpezlivejší sú samozrejme požiarnici, ktorí by si už zaslúžili pracovať v modernejších podmienkach. Zbrojnica bude iste veľkou pýchou a ozdobou celej obce...

Sú šance na slovenčinu ?

Ako vieme, na miestnej základnej škole malo byť svojho času obnovené vyučovanie slovenčiny. Prihlásilo sa dokonca 28 detí. Žiaľ, nič z toho nevyšlo, lebo ani škola, ani Kuratórium osvety a výchovy vtedy nedokázali zabezpečiť učiteľa. Nie je ťažko predstaviť si sklamanie rodičov, ako aj detí. Ako je tomu dnes, či šanca ešte existuje, som sa spýtal riaditeľky školy, Kristíny Chovancevej, ktorá tu pôsobí od roku 1991.

- Podľa mňa je stále tento problém otvorený, hovorí. - Vyučovanie slovenčiny by sa mohlo začať vtedy, keby sa našiel učiteľ. Bolo by tiež dobré, keby v tomto vyvinuli viac aktivity rodičia žiakov...

Takže teraz bude veľa záležať aj od výboru MS SSP v Podsklí a samozrejme

pomoci, ktorú čakajú aj od nášho Spolku na Orave a v Krakove. Obnovenie vyučovania slovenčiny v obci by iste oživilo aj krajanскую činnosť, ktorá v poslednom období veľmi ochabla. K tomuto kroku potrebujú krajanovia z Podsklia podať pomocnú ruku a určité povzbudenie.

Kultúra...

Dobre by bolo, keby sa krajanovia pokúsili aj o rozvoj kultúrnej činnosti v obci. Časť hudobných nástrojov pre ľudovú kapelu (basa a harmonika) sú totiž uložené u tajomníka MS v Podsklí Albína Mozdžeňa, takže len nájsť záujemcov... Ako vidieť, predpoklady na to, aby obec ožila aj krajanickou činnosťou existujú. Je potrebné len prejavit' viacej záujmu a výsledky sa skôr či neskôr dostavia. Krajanovia, čo je potešujúce, sa zaujímajú o dianie na Orave a Spiši aj prostredníctvom Života. Ako mi hrdó oznámil Jozef Pytel, podpredseda MS SSP v Podsklí, počet predplatiteľov na rok 1996 oproti vlaňajšku vzrástol.

Vodovod, telefóny, zdravotníctvo...

Mať v dome vodovod, t.j. dobrú, pitnú vodu, by nemalo byť na konci 20. storočia problémom snáď nikde. Preto sa okrem ciest, kanalizácie a podobne, snažia ľudia zabezpečiť si aj túto, doslova životadarnú tekutinu. Aj v Podsklí je táto otázka, môžeme povedať už vyriešená. Veď prvé vodovody začali zavádzať už v roku 1972 a v súčasnosti zostalo zaviesť prípojky len do mála domácností.

Telefonizácia v obci sa začala síce neskôr, keďže prvé telefóny sa zaviedli len v roku 1991, ale prebehla o to rýchlejšie. V priebehu pol roka boli hotové stavebné a inštaláčn é práce a zadovážená telefónna ústredňa pre 70 záujemcov. Svojpomocné práce každého občana boli ocenené na 6,5 milióna starých zlotých, za čo poskytol Telekomunikačný úrad v Novom Targu možnosť túto sumu pretelefonovať. Obyvatelia si telefóny vychvaľujú, veď takto majú

Požiarna zbrojnica čaká na dokončenie

k sebe oveľa bližšie, nehovoriac o potrebe zavolať lekára z Pekelníka, ktorý chodí ordinovať každý štvrtok, alebo detského lekára v Czarnom Dunajci, kde ordinuje aj zubár. Spokojní sú aj so zásobovaním - majú 3 obchody. Čo je iste zaujímavé, na jednom z nich je dokonca nápis aj v slovenskom jazyku. So slovenskými menami sa možno stretnúť aj na náhrobkoch na miestnom cintoríne. Žiaľ, väčšina z nich je písaná podľa poľského pravopisu. Na cintoríne púta pozornosť aj pamiatková božia muka sv. Jána Nepomuckého, veľmi pekne udržiavaná.

Vidieť, že v Podsklí, aj keď je, zdá sa, tak trochu na pokraji záujmu, sa život nezastavil. Krajanovia dávajú o sebe vedieť, snažia sa rozvíjať, aj keď v skromných podmienkach svoju činnosť. Poprajme im do ich ďalšej práce veľa úspechov a zanietných ľudí, ktorí ešte viac zviditeľnia túto peknú obec a prispievajú k oživeniu kultúry a slovenských zvykov a obyčajov aj v tomto peknom zákutí Oravy.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Základná škola v Podsklí

„Popoľštené“ slovenské mená na cintorínskych náhrobkoch

GIENEK

Takto svojsky, jednoducho ho volali priatelia, príbuzní a známi, takto sa naňho obracali, keď potrebovali jeho radu, pomoc, keď chceli poznať jeho mienku, alebo jednoducho porozprávať sa s ním. Práve uplýva rok, keď nás navždy opustil - kolega, priateľ, krajan, predseda Spolku Slovákov v Poľsku EUGEN MIŠINEC.

Odišiel náhle, nečakane, dalo by sa povedať v najplodnejšom období tvorivých síl, necelý mesiac po opätovnom zvolení za predsedu nášho Spolku. Preto nás jeho smrť tak ochromila, preto tiež spomienky naňho sú stále tak živé, akoby bol naďalej medzi nami. Vždy usmiaty, plný energie a optimizmu, snažil sa takýto prístup vštepiť aj iným. Vyznával zásadu nikdy sa nevzdávať, nestrácať nádej, ani v tom najťažšom momente. - To pomáha žiť, hovorieval, prekonávať prekážky, hľadať východisko.

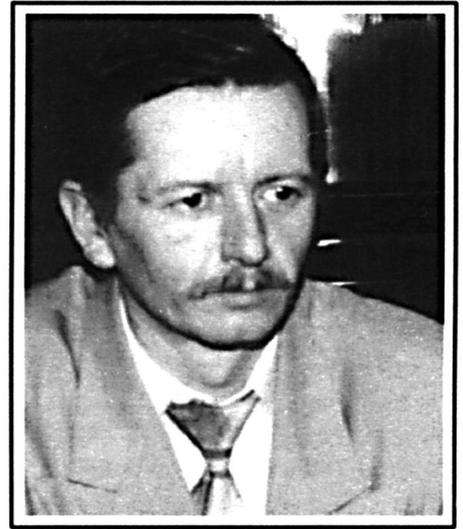
Pamätáme si ho ako človeka mimoriadne pokojného, zmierlivého, ktorý sa vyhýbal hádkam a konfliktom. Veril, že dobrým slovom sa zmôže oveľa viac ako škriepkou či krikom. Bol vlastne veľký dobrák, mal ľudí rád. Povahove zhovorčivý, pre každého si našiel čas, aby sa s nimi porozprával, poradil, povzbudil malomyselných, a keď bolo treba, podľa svojich možností aj pomohol. Preto sa tešil všeobecnej úcte a dôvere.

Giének mal dve lásky, pre ktoré bol schopný urobiť všetko: rodinu a Spolok. Rodina bola preňho priam svätosťou, ktorú tre-

ba milovať, ctíť a starať sa o ňu. Nakoľko sme ho poznali, bol starostlivým manželom a otcom. Synov priam zbožňoval, a oni jeho. Kedykoľvek bol mimo domova, snažil sa im doniesť aspoň nejakú maličkosť, aby im vynahradil aj tú najkratšiu rozlúčku. Nikdy na to nezabudol.

Vždy mal na zreteli dobro Spolku, nielen ako jeho funkcionár, predseda ÚV, ale i ako krajan, oravský rodák. Tešilo ho každé vydarené podujatie, každý úspech, i ten najmenší. Na druhej strane veľmi ho trápili naše nezdary, ochabovanie krajanskej aktivity na rodnej Orave, ktorú mal veľmi rád, podliehanie polonizačným nátlakom, najmä mládeže, útoky proti Slovákom na Orave a Spiši. Preto vyvíjal veľké úsilie pre zabezpečenie ďalšieho rozvoja Spolku a pre pozdvihnutie krajanského hnutia. Ako rodený optimista veril, že pretrváme a zdoláme všetky prekážky a túto nádej sa snažil vlievať do srdca krajanov.

Ako rodák z Oravy dobre poznal tamojšie krajanské prostredie, radosti a žiaľ, túžby a problémy krajanov v jednotlivých obciach. Často ich navštevoval, aj ako redaktor Života, rozprával sa s nimi, povzbudzoval, a svoje poznatky z týchto návštev sa snažil verne a čo najrozumiteľnejším spôsobom zachytiť vo svojich článkoch na stránkach nášho časopisu. V redakčnej práci prejavoval veľkú nápaditosť a iniciatívu, aby prezentovaná tematika bola pre čitateľov čo najzaujímavejšia.

Nikdy netajil, že je Slovákom, ani keď pracoval mimo nášho Spolku, ako riaditeľ Gminného kultúrneho strediska v Jablonke. Naopak, bol hrdý na svoj pôvod. Nebál sa nikomu povedať pravdu do očí, za čo si ho ľudia vážili. Za svoju slovenskosť a otvorenosť vo vyjadrovaní názorov však musel neraz znášať príkoria a pociťovať zlobu neprajníkov. Aj preto musel rezignovať z práce. Svoj postoj však nikdy nezmenil a rozhodnutie neľutoval.

Takýto bol krajan Giének a takého si uchováme v pamäti. Dodnes sa nám nechce veriť, že už nie je s nami. Jeho duch však naďalej medzi nami žije.

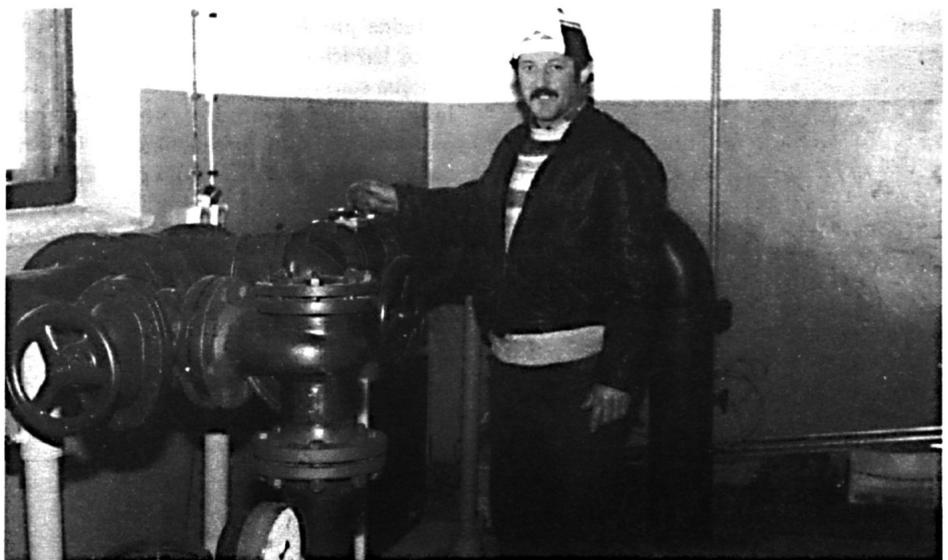
JÁN ŠPERNOGA

PRE ČISTÉ PROSTREDIE

KANALIZÁCIA NA SPIŠI

Výstavba nedeckej hydroelektrárne sa chýli ku koncu. Stavebné práce za posledných päť rokov natoľko pokročili, že dnes sa už začína počítať mesiace, kedy táto „stavba storočia“ na Spiši bude odovzdaná do prevádzky. Samozrejme, aby spĺňala všetky podmienky, v tom aj ochrany životného prostredia, bolo potrebné vybudovať vo všetkých okolitých spišských a podhalianskyh obciach kanalizačnú sieť. Ide o to, aby riečne prítoky - zdroje vody v nádrži boli ekologicky nezávadné.

Prvé kanalizačné práce na Spiši začali pred tromi rokmi vo Fridmane. Obyvatelia neboli zo začiatku príliš spokojní, keďže mali ťažkosti s pitnou vodou. Stavebné práce spôsobili, že v obecných prameňoch začala zanikať voda. Preto nečudo, že hlavný investor nedeckej hydroelektrárne Oblastné riaditeľstvo vodného hospodárstva z Krakova (ODGW) rozhodlo, že

Ján Ferko pri kontrole zariadení čističky

spolu s kanalizáciou bude v obci zavedený aj vodovod. To sa aj stalo. Fridmančania berú dnes pitnú vodu z dvoch miest za obcou. Napriek minuloročnému suchu bolo vody dost.

Vráťme sa však k problému kanalizácie. Práce trvali vyše pol roka, ale vyplatilo sa. Dnes

je do kanalizačnej siete zapojená takmer každá usadlosť. Podľa richtára obce, Jana Noworolského, obyvatelia sú s vodovodom, ale najmä s kanalizáciou spokojní. Samozrejme musia za vodu, ako aj za odpady platiť, a to jeden zlotý od osoby za 1 m³ vody a 40 gr. za 1 m³ odpa-

Ťažké bágre a rýpadlá v Kacvine

dov, ale stojí to zato. Kanalizačné práce boli zavŕšené v polovici minulého roka, kedy bola slávnostne odovzdaná do užívania čistička odpadových vôd, ktorá dnes naplno funguje. Spolu so službukonajúcim pracovníkom Jánom Ferkom obchádzame toto dosť zložité zariadenie. Mój sprievodca mi podrobne vysvetľuje proces čistenia vody. Mám z toho trochu chaos, ale vidím konkrétny výsledok - opäť čistú vodu, ktorá odteká do Dunajca. Táto nevelká fridmanská „vodná ústredňa“ presne zaznamenáva celý prietok vody do čističky. Ako mi hovorí Jan Ferko za 24 hod. vyčistí okolo 103 m³ vody. Zariadenie má výkon 4 kW. - *Samozrejme stalo sa - hovorí Ján Ferko - že nám voda unikala. Boli sme však na obchádzke a čoskoro sme zistili, kde sa z potrubia stráca voda. Zatiaľ ešte nemôžeme zhodnotiť, aké máme straty...*

Dnes je Fridman veľmi vzhľadnou spišskou obcou. Cesty sú v dobrom stave a sú starostlivo udržiavané. Na niektorých miestach nájdeme aj protipožiarnu hydrantu. Veď nikdy nevedno, čo sa môže stať. Richtár J. Noworolský sa dokonca domnieva, že je ich málo. Najlepšie by problém vyriešila vždy fungujúca protipožiarna vodná nádrž.

Podobný osud zastihol aj ďalšiu spišskú obec Nedecu. Kanalizačné práce začali už v lete 1994 a skoro rok bolo ťažko cez obec vôbec prejsť. Najväčšie problémy mali automobilisti. Až v druhej polovici minulého roka položili na urovnanej ceste nový asfaltový koberec - *Mali sme byť zapojení do kanalizačnej siete na začiatku decembra - hovorí nedecký richtár Andrzej Froncz. Celkovo do kanalizačného systému boli zapojené (okrem 6) všetky technicky zdatné objekty v obci. Podľa posledného sčítania, ktoré sme robili ešte pred zavedením názvoslovia ulíc, v Nedeci je 426 obytých domov. Hlavná čistička, do ktorej sa budú vlievať odpadové vody aj z Kacviny a Vyšných a Nižných Lápš, je oproti vyrovnávacej nádrži nedeckej hydroelektrárne. Občania sú s kanalizáciou mimoriadne spokojní. Samozrejme za odvod odpadových vôd budú musieť platiť mesačne 1 zlotý od osoby za 1 m³ nečistôt. Zvyšné trovy dopláca gmina. Totiž odvod jedného metra kubického nečistenej vody stojí až 2 zl. 60gr.*

Po zavŕšení kanalizačných prác v Nedeci v jeseni minulého roka sa bágre a rýpadlá premiestnili do susedného Kacviny. Začali kopat paralelne na dvoch rôznych miestach. Dnes je

Kanalizácia vo Fridmane nebola ľahká

už takmer celá obec prekopaná a robotníci kladajú potrubia a súhrnné kolektory. Ako nám povedal kacvinský richtár S. Wójcik, kanalizačné práce budú podľa možnosti prebiehať aj cez zimu, aby už v polovici roka mohli začať urovnávať cestu a pricestné obrubníky. Do siete budú zapojené v podstate všetky obydlia.

Kanalizačné práce samozrejme týmto nekončia, budú prebiehať aj v ďalších obciach, z ktorých potoky vtekajú do Dunajca. Prípoňme, že začali pozemné práce smerujúce z Nedecy do Nižných Lápš. Pripravená je taktiež celá dokumentácia týkajúca sa kanalizácie Tribša. Chýbajú už len niektoré detaily, ako napr. urovanenie otázok vlastníctva a miesto pre hlavný kolektor. - *Veľa Tribšanov je v cudzine - vysvetľuje tamojší richtár V. Gogoľa - a na pozemky, kde bude prechádzať potrubie, alebo umiestnený kolektor musíme mať od majiteľov právny súhlas na ich využitie. Zatiaľ sme s tým nemali vážnejšie problémy. Ľudia vidia potrebu kanalizácie obce.*

Samozrejme, aby sa mohli začať kanalizačné práce, predtým treba prekonzultovať s obyvateľmi obce všetky záležitosti s tým spojené. Skúsenosti na tomto poli má nepochybne krakovská projekčná a dokumentačná firma komunálneho staviteľstva - BIPROKOM.

- *Pre nášho partnera, a hlavného investora nedeckej priehrady - hovorí riaditeľ firmy ing. Stanisław Biziorek - Oblasťné riaditeľstvo vodného hospodárstva v Krakove (ODGW) sme poradenskou firmou. Vyhrali sme niekoľko gminných súbehov pre výstavbu čističiek a kanalizácie v oblasti budúcej hydroelektrárne - Kacviny, Fridmane, Nedeci, Tribši, ale aj Bukowiny Tatrzańskiej a Bialky. Projekty pre Nižné a Vyšné Lápše pripravuje novosączské riaditeľstvo meliorácií a vodných zariadení. Jedno je isté, do polovice roka 1997 musíme všetko zrealizovať. Máme na to určených v rozpočte 120 miliárd zlotých. Zatiaľ sme zaprojektovali asi 500 km potrubia. Doteraz sme nemali žiadne problémy s tamojšími obyvateľmi. Sú síce tradíciou pripútaní k zemi, avšak vedia, že kanalizácia je potrebná a bude im užitočná.*

Je možné, že nebyť výstavby vodného diela na Dunajci, muselo by uplynúť ešte mnoho rokov, kým by sa na Spiši objavila jedna zo základných civilizačných vymožeností, akou je kanalizácia. Verme, že onedlho bude tento región ekologicky čistý, že začne čoraz viac priťahovať milovníkov zdravého vzduchu, čistej vody a ešte nezničenej, krásnej prírody.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje známeho a obľúbeného filmového herca, hviezdu amerických westernov. Hral vo vyše dvesto filmoch a seriáloch. Boli t o.i.: Prepadnutie, Červená rieka, Pevnosť Apačov, Muž, ktorý zastrelil Libertyho Valancea, Ako bol dobytý Západ, El Dorado, Stopári a pod. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 12/95 sme uverejnili snímku Krzysztofa Krawczyka. Knihy vyžrebovali: Ján Klukošovský z N.Belej, Halina Pęksa z Nedecy, Jozef Lorenc z Krempách, Cecília Mlynarčíková z Č. Hory a Angelika Karpierzová z Tenczyna.

NÁRODNOSTNÝ FESTIVAL

V kalendári kultúrnych podujatí hlavného mesta Varšavy sa pred niekoľkými rokmi objavilo nové podujatie - prehliadka umeleckej tvorby národnostných menšín v Poľsku pod názvom Spoločenstvo v kultúre. Koná sa pravidelne v kultúrnom stredisku ARSUS, v známej varšavskej štvrti Ursus. Posledná prehliadka sa uskutočnila 24.- 25. novembra minulého roka a prebiehala pod záštitou ministra zahraničných vecí PR. Cieľom tohto podujatia je ukázať kultúru národnostných menšín obyvateľom Varšavy a súčasne prispieť k búraníu existujúcich doposiaľ stereotypov a nevráživosti voči príslušníkom iných národností. Že sa im to darí, bolo vidieť na počte záujemcov o problematiku národnostných menšín. Z roka na rok totiž pribúda nielen divákov, ale aj kultúrnych inštitúcií, ktoré chcú aspoň nepatrne prispieť do tohto významného kultúrneho podujatia.

Prvý večer

Slávnostné otvorenie 4. prehliadky Spoločenstvo v kultúre sa uskutočnilo v piatok 24. novembra o 18. hodine. Zúčastnili sa ho okrem predstaviteľov národnostných menšín, folklórnych súborov, speváckych skupín a sólistov aj pozvaní hostia Ministerstva kultúry a umenia PR, Ministerstva zahraničných vecí PR, predstavitelia úradu hlavného mesta Varšavy, gminy Ochota a ďalší. Po slávnostnom uvítacom ceremoniáli nasledoval bohatý kultúrny program. Len počas prvého večera sa na tamjšej scéne vystriedalo 6 umeleckých skupín. Ako prvý vystúpil, miešaný zbor Kultúrno-sociálnej spoločnosti Nemcov z Olesna, ktorý zaujal publikum o.i. melodickými ľudovými skladbami z nemeckého prostredia na Sliezku. Potom na-

Sólisti súboru - M.Žigmundová a M.Brija

Záber na pamiatku z varšavského vystúpenia. Snímky: K.Paluch

sledovala bieloruská časť večera. Vyplnili ju vystúpenia dvoch umeleckých telies Bieloruskej kultúrno-sociálnej spoločnosti: folklórneho súboru Tynevičanky a vokálno-inštrumentálna mládežnícka skupina Čeremšina, ktoré priblížili divákovi málo známy bieloruský folklór. Už po druhý raz sa v Ursuse predstavil ukrajinský folklórny súbor z Górova Iłowického. Tentoraz to boli Bukovianky, ktorých melodické a pôsobivé skladby a rezké tance vzbudili aplauz divákov. Pekné vystúpenie mal aj rusínsky vokálno-inštrumentálny súbor Verchovina. Kultúrny program zavŕšil recitál známeho z predošlých stretnutí gréckeho speváka a gitaristu Iliasa Vrazasa, ktorý zapieval niekoľko romantických gréckych balád. Tento vynikajúci umelec spolupracuje so známou speváčkou Eleni. Prvý večer podujatia bol natoľko atraktívny a bohatý na umelecké zážitky, že mnohí sa rozhodli prísť aj v ďalší večer.

Druhý večer

Bol rovnako zaujímavý ako prvý. Divákovi sa opäť predstavilo šesť folklórnych súborov. Program, ktorý viedol Zygmunt Chajzer, otvorili vystúpenia ukrajinského zboru a tanečného súboru Polonyna z Legnice a po nich tzv. litovského etnografického súboru z Puńska. Teraz nastala slovenská polhodina, vyplnil ju pôsobivý program folklórneho súboru Zelený javor z Krempách, ktorý reprezentoval slovenskú menšinu na tomto významnom kultúrnom podujatí. Krempašania si na pódiu radili veľmi dobre. Predviedli celý rad pôvodných, ale aj štylizovaných regionálnych a slovenských ľudových piesní a tancov, ktoré sa varšavskému publiku mimoriadne páčili.

- Boli sme obecenstvom milo prekvapení - hovorila po vystúpení vedúca súboru Mária Wnęková, súbor musel reagovať na búrlivý aplauz a niektoré body programu niekoľkokrát opakovať. Sólisti súboru, ale aj muzikanti - F. Ścurek, W. Nowobilski a J. Słowik mali veľkú radosť. Myslím si, že sme obstáli veľmi dobre.

Po našich sa predstavila sólistka rusínskeho pôvodu Júlia Doszna, ktorá vo svojich piesňach nadviazala na život a spätosť človeka s prírodou. Prehliadku zavŕšili vystúpenia dvoch súborov: Davidenka zo Żyw-

ca a rómskeho súboru Terno z Gorzowa Wielkopolského. Dá sa povedať, že obidva večery na seba nadväzovali a divákovi priniesli iste množstvo nezabudnuteľných zážitkov.

Sprievodné podujatia

Umelecká tvorivosť národnostných menšín v Poľsku sa neobmedzuje len na spev a tanec. Preto organizátori pripravili celý rad iných, sprievodných podujatí - výstav malieb, kresieb a fotografií. Konali sa na rôznych miestach hlavného mesta. Spomeňme trebárs Galériu kritikov na Krakovskom predmestí, kde bola otvorená výstava akvarelov ľudového tvorca Niki-fora zo zbierky A. Karneho. V Klube seniora sa konalo stretnutie s litovským poetom Algisom Uzdalom a v Staromestskom kultúrnom stredisku autorský večierok s gréckym básnikom Nikosom Chadzinikolaom.

Štvrtý ročník prehliadky sa teda skutočne vydaril a v porovnaní s predošlými mal oveľa bohatší kultúrny program. Vysoká bola aj návštevnosť na prehliadke a vôbec záujem o tvorivosť národnostných menšín. Organizátorom podujatia patrí hlboká vďaka.

JOZEF PIVOVARČÍK

KRÁTKO ZO SPIŠA

Koncom novembra sa do Kacvína vrátil zrenovovaný oltár Ružencovej Panny Márie. Dnes vyzerá celkom ináč - namiesto čierneho pozadia má zelenkasté, čo dáva oltáru prirodzenú farebnosť. Možno očakávať - aspoň tak sa povára - že Vojvodský pamiatkový ústav v Novom Sączu obnoví aj ďalšie časti vzácneho interiéru kacvínskeho kostola.

***

Celopoľský denník Rzeczpospolita č. 277 z 30. novembra 1995 priniesol obsiahlu reportáž Anny Paciorkovej pod názvom *Domnelá dobrá vôľa*. Autorka reportáže hodnotí situáciu národnostného školstva pred jeho prechodom pod gminnú samosprávu. Treba priznať, že situácia nie je bohvieako ružová.

Z LÁSKY K HUDBE A FOLKLÓRU

O tejto oravskej dedinke vedia toho najviac asi tí, ktorí tadeto prechádzajú cez jeden z najväčších hraničných priechodov na Slovensko (Chyžné - Trstená). Vedia o nej aj turisti, ktorí v hojnom počte navštevujú Babiu Horu, Oravskú Maguru a ďalšie prírodné krásy, ktorých je na Orave nadostač.

Chyžné je však o.i. známe spevácko - tanečným súborom Rombaň i vyučovaním slovenčiny na miestnej základnej škole, ktoré tu má už dlhú tradíciu. Poznamenajme, že kedysi ju vyučovala - ešte na starej škole v dolnej časti obce - znamenitá pedagogička H. Kasperczykova. Navyše slovenčinu sa učili prakticky všetky deti v škole. Odtedy sa však v Chyžnom veľa zmenilo. Aj to, že sa slovenčina nevyučuje ako materinský jazyk, ale len ako voliteľný predmet. Od roku 1984 ju učia manželia Páleníkovci. Je to aj ich zásluha, že sa v tejto výučbe v Chyžnom pokračuje. Chyžňanskí žiaci sa slovenčinu učia radi, veď majú možnosť na výletoch po Slovensku spoznávať mnoho z toho, čo sa naučili. Navštevujú napríklad rodiská slovenských spisovateľov, kultúrne pamiatky a pod. Takto sa prehlbuje aj ich vzťah k jazyku a literatúre. O budúcnosť sa teda v Chyžnom v tomto smere obávať netreba...

Od Kvinteta po Rombaň

Oravské kvinteto - tento názov nosí veľmi úspešná spevácka skupina, ktorej základy tvoria Capiakovci z Chyžného. Verejnosť ich pozná z mnohých podujatí, v tom aj z festivalu náboženskej piesne Sacrosong, ktorý sa koná v Krakove. Už dávno ich spevácke nadanie objavil J.M.Božyk, predseda MS SSP v Krakove. Sestry Capiakové, ktoré v súbore vystupujú, začali spievať už pred 10 rokmi. K nim sa postupne pripredávali ďalší hudobní nadšenci a to bol základ pre vznik súboru, ktorý nazvali po oravsky Rombaň a tak aj vystupujú. Nezaobíde sa bez ich spevu a tancov žiaden odpust, Vianoce alebo iné sviatky. Piesne, ktoré majú v repertoári, sú oravské a slovenské. Vystupujú s nimi na mnohých podujatiach, akými

Vystúpenie Rombaňa počas Dňa slovenskej kultúry na Orave. Foto: J.Š.

sú napríklad Dni slovenskej kultúry na Orave a v Krakove, Oravské leto v Jablonke, Festival súborov národnostných menšín v Ursuse pri Varšave, no a na našich krajanských podujatiach. Naposledy Rombaň vystúpil 10. decembra minulého roku v Trstenej a Oravskej Lesnej s koledníckym programom.

Súbor založil v roku 1983 Ján Laciak, ktorý práci v ňom venoval mnoho zo svojho voľného času. Zo speváckej skupiny dievčat sa súbor rozrástol o chlapčenskú skupinu, a od roku 1991 do súboru so svojou nepostrádateľnou harmonikou vstúpil ďalší člen rodiny Capiakovcov - Ján, ktorý súbor v súčasnosti aj vedie. Miestni ho samozrejme poznajú najmä ako organistu v kostole v Chyžnom, kde pôsobí už 5 rokov.

Hudobné tradície v rodine

Ako hovorí vedúci súboru Ján Capiak, lásku k hudbe zdedil po svojom otcovi, Antonovi Capiakovi. bývalom podpredsedovi MS SSP v Chyžnom, ktorý žiaľ v roku 1988 zomrel. Spolu s vtedajším obvodným kultúrnym inštruktorom J. Omylakom boli v krajanskej činnosti veľmi aktívni. Anton Capiak dostal od ÚV KSSČaS vyznamenanie za zásluhy pre Spoločnosť.

- Prvú harmoniku, ako si spomínam, som dostal od otca ako piatak v základnej škole - hovorí Ján. - Boli to moje prvé kontakty s hudbou. Tento vzťah sa naďalej prehľboval, a napriek tomu, že som sa vyučil za stolára, chodil som sa súkromne učiť hrať k organistovi v Bielsku. V roku 1991, odkedy hrám v obci ako organista, som začal študovať v Krakove hru na organ, pri krakovskej Pápežskej teologickej akadémii. Štúdium som úspešne ukončil v minulom roku...

Práca na hospodárstve, ktorej sa po smrti otca Ján venuje a hra na organe v miestnom kostole sa dopĺňajú prácou v súbore Rombaň. Zdalo by sa, že je to na jedného mladého človeka veľa, ale pre tak zanieteneho hudobníka, akým je Ján Capiak, sú to veci naplňujúce život. Ťažko by si vedel čo len predstaviť, že by sa niečoho mal vzdať. A popritom nezabúdajme, že je aj mladým otcom rodiny.

Ján Capiak

Oženil sa len pred tromi rokmi. Manželka Anna a dvojročný syn Michal, otcova pýcha a miláčik, sa veru častokrát ani nevedia dočkať, kedy sa vráti od svojich povinností. Ale zanieťenosť, bez ktorej sa asi žiadna práca nedá dobre vykonávať, mu pomáha tieto problémy riešiť a zladíť tak, aby si našiel čas na všetko.

Je až obdivuhodné, kde sa berie toľko energie v ľuďoch, ktorí sa snažia priniesť niečo navyše, odovzdať ostatným to dobré a pekné, čo vedia sami. Častokrát sa totiž, najmä o mladých ľuďoch hovorí, že im na tradíciách nie veľmi záleží, že bočia od folklóru, ľudových piesní a podobne. Bližšia im je vraj moderná hudba, diskotéky a sú radšej pasívnymi konzumentami zábavy, než aby sami niečo dokázali zorganizovať. Ako vidieť na Jánovi Capiakovi, neplatí to našťastie na všetkých. Buďme radi, že sú aj takito zapálení ľudia, bez ktorých by už mnoho pekného dávno zaniklo.

Dobré rodinné tradície, aké rodičia už od mala vstúpili Jánovi i jeho súrodencom, priniesli svoje chutné ovocie aj v tejto podobe. Lásku k hudbe, slovenské zvyky a tradície sú zakorenené hlboko v každom z nich. Bez problému čítajú slovenské knihy, sestra Jána - Anna, napríklad vyštudovala slovenčinu na UK v Bratislave a učí v Jablonke. Dva roky pracovala aj ako inštruktorka na ÚV SSP v Krakove, kde začala tradíciu hostovania hudobných skupín zo Slovenska na Orave, ktorá trvá až dodnes. Krajanskú činnosť dobre pozná aj ďalšia sestra Margita, ktorá tiež pracovala na Ústrednom výbore nášho Spolku.

V takejto rodinnej atmosfére teda nie je ťažko venovať sa s láskou spevu, tancu, hre a šíreniu dobrého slova medzi krajanmi. A kde súbor Rombaň nacvičuje? Za miestnosť v budove požiarnej zbrojnice treba platiť, takže sa stretávajú na starej fare, kde vďaka miestnemu farárovi - otcovi Michalovi Wojnarskému našli vhodné podmienky pre nacvičovanie a prípravu svojich vystúpení.

Z Chyžného som odchádzal s príjemnými pocitmi zo stretnutia s ľuďmi, ktorí svoju príslušnosť vyjadrujú tým najkrajším - hudbou, spevom a tancu, zachovávajú pekné slovenské zvyky a tradície, a čo je hlavné, robia to pre radosť nás všetkých...

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

UČITELKA, AKÝCH JE MÁLO...

Ako mnohí vedia, slovenskí učitelia, ktorí prišli na Oravu a Spiš už na konci štyridsiatych rokov, organizovali kultúrnu činnosť, zakladali folklóre a divadelné súbory a udržiavali slovenského ducha a národné povedomie v krajanoch. Pripomeňme z nich aspoň niektorých: A. Kniežackého v Jablonke, A. Čambalovú a A. Papáčka v Hornej Zubrici, M. Ďurana, alebo A. Papánka v Podvlku, ktorý stál v roku 1951 pri vzniku tamojšieho divadelného súboru Ondrejko, ktorý pôsobí až podnes, a teší sa veľkej obľube všade tam, kde sa svojím umením predstavuje. História vyučovania slovenčiny a zakladanie slovenských škôl siaha do roku 1948. Táto priaznivá situácia trvala až kdesi do polovice 60. rokov, kedy sa začali slovenské školy postupne rušiť a odvtedy aj pretrvávajú problémy s vyučovaním slovenčiny na mnohých školách Oravy a Spiša. Krajania, ani Spolok Slovákov v Poľsku však nerezignovali, práve naopak...Vyvíjali maximálne úsilie, aby sa vo vyučovaní pokračovalo, aj keď v súčasnosti je materčina zaradená v školách najčastejšie len ako dodatočný voliteľný predmet, často len s počtom 2 vyučovacích hodín týždenne, hoci podľa nariadenia Ministerstva školstva sú určené na jej vyučovanie 3 hodiny, čo robí problémy s natesnaním učiva do menšieho priestoru. Sú to teda ťažké veci a veľké problémy, ale napriek všetkému sú záujemci o vyučovanie slovenčiny tak medzi žiakmi, ako aj medzi učiteľmi. Práve v tejto súvislosti chceme pripomenúť veľmi zásluhnú prácu učiteľov, ktorí prišli zo Slovenska, aby tu odovzdávali deťom svoje vedomosti a takto pokračovali v práci svojich predchodcov. Prišli sem až keď sa zmenil štátny systém a naskytila sa možnosť vďaka novej zmluve medzi poľským Ministerstvom národného vzdelávania PR a Ministerstvom školstva Slovenskej republiky. Na základe žiadosti našej Spoločnosti takto prišli z Bratislavy dve učiteľky, Lýdia Richtáriková, ktorá začala vyučovať 1.septembra 1993 v Novej Belej a Katarína

Reisová, ktorá dodnes vyučuje až na troch oravských školách, a to v Hornej Zubrici na škole č.1 a č.2 a v Malej Lipnici na škole č.1. Je veľkou škodou, že medzi krajanmi svojou prácou pokračuje už len pani Reisová, nakoľko v lete minulého roku pani učiteľka Richtáriková bola prinútená vrátiť sa späť na Slovensko. Zašli sme preto za ňou, aby sme sa dozvedeli viac o jej práci, názoroch a vzťahu k ľuďom tu, mimo jej domova.

Začiatky medzi krajanmi...

Ako sme už kedysi písali, Katarína Reisová pochádza z Bratislavy. Je skúsenou pedagogičkou, veď svoje vedomosti odovzdáva deťom už od roku 1963, kedy ako absolventka Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici (aprobácia pre 1. - 4. ročník základných škôl) začala vyučovať. Jeden rok učila slovenčinu aj v Maďarsku, mala teda pred nástupom v Poľsku skúsenosti v práci s krajkanskými deťmi. Popri slovenčine dobre ovláda maďarský a ruský jazyk, ale samozrejme ani poľština jej nerobí starosti. Keď sa dozvedela o možnosti vyučovať krajkanské deti v Poľsku nezaváhala, ale hneď sa prihlásila na konkurz Ministerstva kultúry a vedy SR a získala nomináciu. Na svoje nové pôsobisko nastúpila 1.septembra 1992 a ako hovorí, bola príjemne prekvapená milým prijatím nielen medzi krajanmi, ale i v školách. Učitelia a riaditelia škôl jej veľmi pomohli pri prekonávaní prvých problémov, ktoré predsa nemohli chýbať v novom, neznámom prostredí. V zorientovaní sa jej tiež vyšla v ústrety Viktória Smrečáková, predsedníčka MS SSP v Malej Lipnici, tajomník Spolku Ludomír Molitoris a nebhý, bývalý predseda ÚV KSSČaS Eugen Mišíneec. Poskytli jej potrebné rady, o ktoré sa mohla oprieť vo svojej budúcej činnosti.

Správne rozhodnutie...

Rozhodnutie odísť vyučovať zo svojej vlasti do zahraničia musí byť podložené zvážením

Učiteľka Katarína Reisová

všetkých okolností hovoriacich pre i proti. Na otázku, prečo sa takto rozhodla a vybrala si vyučovať deti práve v Poľsku, nám povedala...

- Samozrejme, že som veľa počula i vedela o Slovákoch žijúcich v zahraničí, veď nakoniec som rok pôsobila medzi krajanmi v Maďarsku. Veľa som tiež počula o Slovákoch žijúcich v Poľsku, za Tatrami, no nemala som možnosť bližšie spoznať ich život. Práve preto, keď sa naskytila príležitosť, bez váhania som sa prihlásila. Po svojom príchode na Oravu som sa ocitla v novom prostredí, ktoré bolo samozrejme úplne odlišné od môjho bývalého pôsobiska. Veď som vymenila hlavné mesto Slovenska - Bratislavu, kde som dovtedy učila, za pôsobenie v malých oravských dedinkách a bývanie vo svojom byte, za „privát“ v Jablonke. Bola som si teda od začiatku vedomá, že moja práca nebude ľahká, ale verila som, a to sa mi potvrdzuje, že deti sú všade rovnaké, t.j. živé i neposedné, ale aj túžiace dozvedieť sa nové vedomosti. A v tom sa moja práca tu ničím neodlišuje od tej na Slovensku...

Keď je práca poslaním...

Katarína Reisová vyučuje na Orave už štvrtý rok, a za tento čas, môžeme povedať sa stala známou a obľúbenou nielen medzi svojimi žiakmi, ktorým sa často venuje aj nad rámec svojich povinností, ale aj medzi krajanmi. Tak napríklad v Jablonke dvakrát mesačne navštevuje klubovňu miestnej skupiny našej Spoločnosti a deťom, učiacim sa slovenčinu v tejto obci premieta slovenské filmy, čím chce o.i. zvýšiť ich záujem o Slovensko, ako aj návštevnosť klubovne. Tiež niet vari nedele, aby sa tu nestretala s krajanmi a nebesedovala s nimi o rozvíjaní ich činnosti. Angažuje sa v konkrétnej práci pre krajanov aj tým, že je zapisovateľkou OV SSP v Jablonke. Zúčastnila sa tiež na poslednom zjazde nášho Spolku, organizuje napr. výzdobu klubovne v Jablonke, či už pred Vianocami, alebo inými sviatkami a zúčastňuje sa na zasadani krajanov.

- Častokrát - ako hovorí - 24 hodín je v jednom dni aj málo na to, aby sa všetko mohlo urobiť...

K.Reisová s krajkankami Gizelou (zľava) a Máriou Kašprákovými v jablonskej klubovni

Najviac práce samozrejme venuje svojim žiakom. Na škole v Hornej Zubrici vedie aj knižnicu, kde si deti vypožičiavajú slovenské knihy. Pripravuje pravidelne žiakov na súťaž Života v prednese poézie a prózy. Na vyučovaní využíva rôzne didaktické pomôcky, napr. videokazety so slovenskými rozprávkami (Nebojsa, Perinbaba, Plavčík Vratko a pod.), učí žiakov rôzne ľudové piesne, básne, oboznamuje ich s povestami o slovenských hradoch a zámkoch. Pred Vianocami pripravila s deťmi pozdravy, a každoročne na MDŽ aj kultúrny program. Pred Veľkou Nocou je to zase maľovanie kraslíc, pletenie korbáčov pre šibačov a podobne. V závere tohto školského roka by chcela v spolupráci s OV SSP na Orave zorganizovať pre žiakov vlastivedný výlet na Slovensko. Tradične sa pred záverom roka stretávajú pri táboráku, kde pripravujú kultúrny program. Samozrejme toto všetko je zladené s mravenčou prácou na hodinách slovenčiny, veď vyučovanie musí prebiehať podľa schválených učebných osnov. Pochvaľuje si aj spoluprácu s Domom zahraničných stykov v Bratislave, kde získava mnoho materiálov a pomôcok,

napríklad kazety na zefektívnenie vyučovania. Trošku ju ale mrzí, že už dlhší čas nechodia na školy detské časopisy zo Slovenska, pretože Slniečko, či Zornička, Ohník alebo Včielka, boli veľmi čítané a deti ich mali radi a hojne používali. Na druhej strane sa však teší z novej Vlastivedy, ktorá je výbornou pomôckou na hodinách.

- Keby tak bol ešte rozmnožovací stroj - hovorí, - aby som texty mohla dať aj deťom a nemuseli by si ich vlastnoručne prepisovať. Ale dúfam, že aj toto nejak doriešime...Veď dávať deťom nové a zaujímavé poznatky, na ktoré sa doslova tešia, to je radosť a motivuje to aj moju prácu.

Ako hovorí pani Katarína, žiaci sú snaživí a čo je hlavné, že aj chcú.

- Mnohí dobre čítajú po slovensky, majú slušnú výslovnosť a pekne po slovensky rozprávajú. Teší ich, keď ich pochválím aj za malý úspech, povzbudím a hneď sa aj tí slabší presvedčajú o tom, že všetko sa dá...

Takáto je teda Katarína Reisová, ktorá svoje vedomosti, nadšenie a elán vlieva do duší detí tu na Orave v Poľsku. Jej práca a výsledky sú porovnateľné s prácou prvých učiteľov zo

Slovenska, ktorí sem prišli po II. svetovej vojne, aby pestovali v krajskej pôde, zrna poznania a lásky k rodnému kraju. Kráča v ich šľapajách štyri roky a presvedča všetkých o tom, že keď sa práca, ktorú má človek rád, robí od srdca, tak žiadne hranice, ani iné rozdiely jej nemôžu v tom zabrániť.

Dobry učitel' - hrdost' národa...

Na záver dodajme, že mať viac takýchto učiteľov, a nielen na Orave či Spiši, nemuseli by sme sa obávať o budúcnosť našich detí. Veď práve preto je práca učiteľa taká zodpovedná a namáhavá, preto jej treba venovať doslova všetko. Od školy a rodiny závisia ďalšie osudy mladej generácie a jej budúci vzťah k ľuďom i hodnotám. Na dobrého učiteľa ostávajú spomienky na celý život. A tu je asi ukrytá aj obľuba slovenčiny, záujem detí o ňu, veď cez dobrého učiteľa sa získava aj vzťah k tomu, čo vyučuje. Poprajme teda pani učiteľke veľa dobrých žiakov a radosti z jej zásluhnej práce, ktorú vykonáva. Verme, že zostane ešte dlhé roky medzi tými, ktorí si ju vážia a majú ju radi...

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

KRÁTKO Z ORAVY

14.novembra 1995 bola v Jablonke slávnostne uvedená do prevádzky moderná čistička odpadových vôd. Na slávnosti sa zúčastnili: Mgr. Julian Stopka - vojt z Jablonky, vicevojvoda z Nového Sączu Jacek Rogowski, primátor Trstenej, ing. Jozef Mažári, vojtovia z Veľkej Lipnice, Cz. Dunajca, Raby a ďalší hostia. Investícia v hodnote 11,5 miliardy starých zlotých priniesie značné zlepšenie čistoty rieky Orava a ekológie prostredia v tejto oblasti.

***

Oravčania sa vážnejšie pustili do budovania vodovodov. V roku 1995 napríklad v Dolnej Zubrici uložili 7 km potrubia a v tomto roku začnú s prácami na hlavnej nádrži. Práce prebiehajú aj v Malej Lipnici. V Jablonke pripravujú technickú dokumentáciu na zapájanie vodovodu do ďalších 200 domov.

***

5.decembra 1995 delegácia z Gminného úradu v Jablonke na čele s vojtom Mgr. Julianom Stopkom navštívila primátora Trstenej Jozefa Mažáriho. Návšteva bola venovaná rozhovorom týkajúcim sa ďalšieho rozvoja kultúrnych i hospodárskych vzťahov oboch oblastí. Na záver stretnutia si členovia oboch delegácií zmerali sily v hádzaní kolkov.

***

Po ukončení výstavby a odovzdání do užívania Základnej školy č.2 v Podvlku (1995), sa v roku 1996 v tejto obci rozbehnú práce aj na výstavbe novej školy č.1. Je už vypracovaný projekt výstavby a Gmina v Jablonke zhromažďuje stavebný materiál (tehla, piesok a pod.). Z gminného rozpočtu na rok 1995 bolo na tento cieľ vyčlenených 1,5 miliardy starých zlotých a v roku 1996 majú byť preinvestované ďalšie 3 miliardy. Škola bude mať o.i. 9 tried, zborovňu a telocvičňu (9x18 m). Predpokladaný termín ukončenia výstavby - rok 1999.

***

Druhou etapou pokračuje kanalizácia v Jablonke. Je vypracovaný technický projekt pre okolo 180 domácností (na rok 1996), a v tretej etape, t.j. v roku 1997 má byť napojených ďalších 200.

***

Jablonské lýceum a základná škola č.2 dostanú novú prístavbu, v ktorej sa bude nachádzať o.i. aula a na poschodí 3 triedy. Finančné náklady si rozdelili Kuratórium osvety v Novom Sączu s Gminným úradom v Jablonke. Je hotový technický projekt a pripravená aj časť stavebného materiálu, t.j. po 10 tisíc kusov tehál a tvárnic. Finančné náklady by mali predstavovať 8 - 10 miliárd starých zlotých. Práce sa rozbehnú v roku 1996. Zároveň sa pracuje na dokončení Základnej školy č.1 v Jablonke, ktorá dostane aj veľkú, modernú telocvičňu (22x40 metrov). Predpokladaný termín odovzdania do užívania - september 1996.

***

Začiatkom novembra v Jablonke otvorili nové nákupné stredisko. Jeho majiteľom je podnikateľ zo Starého Bystrého. V novootvorenom stredisku popri predajniach mäsa a údenín, bicyklov a domácich potrieb sa nachádza aj miestny poštový úrad a knihkupectvo. Nové stredisko iste prispieje k zlepšeniu zásobovania v tejto oravskej obci.

***

V novom roku 1996 sa Jablončania rozlúčili s posledným slovenským nápisom na jednom z tamojších obchodov. Donedávna sme ich mohli vidieť na všetkých predajniach patriacich Gminnému družstvu v Jablonke. Dnes, keď v rámci reštrukturalizácie sa majiteľmi obchodov stávajú súkromníci, často spoza Oravy a Spiša, tí už nevidia potrebu vyvesovania slovenských nápisov.

**PETER KOLLÁRIK
JOZEF PIVOVARČÍK**

Nové obchodné stredisko v Jablonke. Foto: J.P.

Z DEJÍN JURGOVA

1. Zemepisná poloha

Jurgov sa rozprestiera na pravom brehu rieky Bialky, v Spišsko-gubalovskom pohorí, na severozápadnom Spiši. K Poľsku bol po prvý raz pripojený až v roku 1920. Od podhalian-ských dedín Brzegi a Bukowina Tatrzańska ho oddeľuje rieka Bialka, kedysi známa ako Belá, ktorá do roku 1920 a počas druhej svetovej vojny tvorila štátnu hranicu. 3 km na juh od Jurgova, oproti poľane Pod okólne, končí svoj bystrý tok v dĺžke 19,3 km a vteká do Bialky v nadmorskej výške 804 m Javorový potok (Javorinka). Pramení v Javorovej doline vo výške 2250 m. Javorinka - pravý a súčasne najväčší prítok Bialky - tvorí na úseku 1 km poľsko-slovenskú štátnu hranicu. Od miesta spojenia Javorinky s Bialkou je tok rieky tak bystrý a prudký, že práve tu už roky organizujú domáce a medzinárodné kajakárske preteky vo vodnom slalome. Bod, v ktorom sa spájajú dve horské rieky, sa spomína v niekoľkých medzinárodných dokumentoch týkajúcich sa delimitácie tohto územia po prvej svetovej vojne. Z južnej strany od Jurgova vteká do Bialky Suchý potok (Klarovka), kde sa smerom k štátnej hranici nachádza už len budova pohraničnej stráže, pastierske salaše na poľane Pod okólne a tri malé budovy na hraničnom priechole, kým zo severnej strany potok Jurgovčiek. Sú to pomerne malé pravé prítoky Bialky. Výškovú polohu obce a jej najbližšieho okolia označovali zememerači rôzne. V najnovších publikáciách možno stretnúť také vybrané body a ich výšku: kostol - 768 m, spojenie Javorinky s Bialkou - 804 m, najvyšší bod cesty na ramene Smiešneho vrchu - 875 m, Smiešny vrch (Gurkov vrch) - 1017 m nad hladinou mora.

Ako sme už spomínali, Javorinka dnes vytyčuje na krátkom úseku štátnu hranicu. Kedysi túto hranicu - pochopiteľne na dlhšom úseku - tvorila Bialka, v podstate od spojenia Rybieho potoka s Bielou vodou až po ústie Bialky do Dunajca medzi Fridmanom a Dębom. Pomerne krátko - od augusta 1920 do jari 1924 - štátnu hranicu vytyčoval aj Suchý potok (Klarovka), ktorý odrezával Jurgovčanov od ich lesov, polí a pastvín ležiacich na juh od tohto potoka. Aj tento potok je uvedený v medzinárodných delimitačných dokumentoch. Úprava hranice na tomto úseku v roku 1924 presunula hraničnú čiaru na dnešné miesto.

Hranice jurgovského chotára, najmä lesov a horských pasienkov, siahali kedysi hlboko do Belianskych a Vysokých Tatier. Jurgovskí majitelia boli z nich však vytlačení po prehratom procese s majiteľmi celého nedeckého a lendackého kľúča - s uhorskými Šalamonovcami.

Dnes časť pozemkov majú Jurgovčania v Slovenskej Vsi na Slovensku a v neďalekom Durštine. Tie posledné kúpili v roku 1908.

Stopy pastierskej aktivity obyvateľov Jurgova, najmä na poľane Pod vysokou, boli zvečnené v poľských a slovenských názvoch

sediel, štrbín bud' vrcholkov v okolí Kačacej doliny a Zadného Gerlachu. V tridsiatych rokoch 20. storočia poľskí horolezci zaviedli dva názvy na pamiatku Jurgovčanov - „mnoho-ročných a posledných pastierov v Doline Bielej vody na poľane Pod vysokou“. Boli to: Jurgowska Przełęcz (slov. Vyšné Kačie sedlo) a Jurgowskie Wrótka (Jurgovské vrátka). V oblasti Západného Gerlachu zvečňujú Jurgov slovenské a poľské názvy: Jurgovská štrbina Nižná (Jurgowska Szczerbina Niżnia), Jurgovská štrbina Vyšná (Jurgowska Szczerbina Wyżnia) a Jurgovské zuby (Jurgowskie Czuby).

2. Začiatky Jurgova

Na starej uhorskej mape Lipského je obec uvedená pod názvom Gyurga, avšak po slovensky bola vždy nazývaná Jurgov. Uhorský zákon z roku 1897, ktorý maďarizoval miestne názvy, dal obci názov Szepesgyörke, čo znamenalo asi toľko ako Spišský Jurko. Takýto názov nájdeme nielen na školských vysvedčeniach (Elemi-iskolai végbizonyitvány) našich predkov, ale aj na mapách spišskej župy alebo v maďarskej Révayovej encyklopédii. Na nemeckých mapách a v nemeckej literatúre je Jurgov uvedený pod názvom Jörg.

Názov obce pochádza od jej zakladateľa a súčasne prvého richtára (lat. scultetus) Jurka (Gyvrko). Jurgov bol založený v roku 1546 na valašskom práve. Bola to ostatne najďalej na západ ležiaca osada, založená na tomto práve. V portálnom súpise z roku 1556 sa hovorí o založení Jurgova v r. 1546 a o jeho výsadách. Ján Beňko takto písal o začiatkoch osídlenia Jurgova: „Nová osada vznikala len pomaly a s mnohými ťažkosťami. Totiž ešte aj v roku 1570, keď jej šoltýsom bol Jurko (Gyvrko), od ktorého dostala svoje meno, sa o nej hovorilo, že je novopostavená a jej lehota ešte neuplynula. Do konca 17. storočia okrem šoltýsa tu žili najviac traja valašskí gazdovia, urbárom kvalifikovaní ako želiari“.

V období založenia obce patrilo celé Zamaurie nedeckému panstvu, ktorého majiteľom bola uhorská šľachtická rodina Horváthovcov z Plavča (maď. Palocsa).

V poľskej literatúre sa možno stretnúť s názorom, že prví osadníci Jurgova prišli z Frankovej, a že nimi boli pravoslavní Rusnáci. Túto tézu zatiaľ nepotvrdili seriózne vedecké výskumy, preto k nej treba pristupovať veľmi opatrne. Meno Rusnák, ktoré sa v Jurgove vyskytuje pomerne často, taktiež nemusí vôbec znamenať, že predkovia dnešných Rusnákov prišli z Frankovej bud' Osturme a boli ortodoxní.

Na základe výsad udelených uhorskými kráľmi boli obyvatelia osád založených na valašskom práve oslobodení na 6 až 20 rokov od všetkých feudálnych povinností. Toto obdobie sa všeobecne uznáva za tzv. slobodné roky. Po ich vypršaní boli podľa valašského práva zaviazaní plniť isté povinnosti v prospech feudálneho pána, napr. odovzdávať mu 20. časť dobytky a 10. časť ošípaných. Osadníci boli oslobodení od robotovania, k čomu ich začali nútiť od druhej polovice 16. storočia. Napriek

tomu pozostatky slobôd obyvateľov obcí založených na valašskom práve pretrvali do druhej polovice 19. storočia. Samo valašské právo bolo na Slovensku zrušené reformami cisárovnej Márie Terézie.

Predpisy valašského práva sa v praxi využívali v rôznej miere. Môžeme predpokladať, že obsah zmluvy medzi feudálnym pánom a richtárom, ako predstaviteľom osadníkov, prihliadal na miestne podmienky konkrétnej osady. Žiaľ, nemôžeme - vzhľadom na veľmi obmedzený pramenný materiál - predstaviť konkrétne práva a povinnosti jurgovských osadníkov, vyplývajúce z valašského práva. Založenie Jurgova sa skoro presne zhoduje s počiatkom obmedzovania výsad vyplývajúcich z valašského práva. Teda obyvatelia tejto spišskej obce mali pravdepodobne menej práv ako osady vo vrcholnom období rozvoja valašského práva.

3. Na rozhraní troch štátov

Do konca prvej svetovej vojny Jurgov patrilo do Uhorského kráľovstva (Magyar királyság). Od posledných domov na západe dediny k hranici s rakúskou korunnou krajinou Haličou nebolo viac ako sto metrov. Neďaleko Bialky možno ešte dnes stretnúť kovové hraničné stĺpiky z tých čias.

Po skončení vojny Poľsko vystúpilo s územnými požiadavkami týkajúcimi sa značných oblastí Spiša, Oravy a Čadce a poprelo hodnotu historických kritérií. Poľská diplomacia uvádzala argument odvekej poľskosti týchto území a tvrdila, že ich oddávna obýva čisto poľské obyvateľstvo. Najvyššia rada dňa 27. septembra 1919 rozhodla, že o poľsko-československom spore rozhodne plebiscit. Jeho dátum určili na 24. júla 1920. Počas priprav k plebiscitu obe strany široko využívali rôzne prostriedky plebiscitnej propagandy a šermovali historickými, etnickými, ekonomickými, náboženskými a inými argumentmi. Poľský plebiscitný výbor sa nevyhýbal ani teroristickým akciami. Práve v Jurgove poľská úderná skupina zastrelila 15. mája 1920 veliteľa miestnej žandárskej stanice, strážmajstra Františka Kabáta. Oravsko-spišské noviny (č. 8 z 13. júna 1920, s. 13) písali: „Posteľ veliteľa Fr. Kabáta bola umiestnená proti oknu, do ktorej bolo 14 ráz strelené a na posteli ležiaci strážmajster smrteľne ranený. Na jeho žiadosť bol privolaný miestny dôst. pán farár, ktorý ho opatril sviatosťou umierajúcich, načo ráno, po krátkej agónii, zašlúc posledný pozdrav svojím rodičom, umrel.“ Kňazom, ktorý udelil posledné pomazanie, bol kanonik Anton Kubasák z oravskej Zubrohlavy, školský kamarát Andreja Hlinku. Útok poľskej údernej skupiny na jurgovskú žandársku stanicu urobil na kanonika veľký dojem. Tri dni po tragickej udalosti, 18. mája 1920 takto písal Jozefovi Šoltýsovi z Passaicu (USA) ďakujúc za peniaze poslané krajanmi na výstavbu kostola: „len teraz ten plebiscit, to je to najhoršie, čo môže byť z ohľadu mravnosti ľudí“.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE
Prof. JOZEF ČONGVA

JOZEF MURGAŠ - OTEC RÁDIA

Pokrok a vývoj ľudstva je nerozlučne spätý s výsledkami práce tisícov vynálezcov a bádateľov, z ktorých mnohé znamenali nielen technický rozvoj, ale aj rozvoj intelektu a kultúry ľudskej spoločnosti. Medzi nich patrí i niekoľko Slovákov, z ktorých snáď najvýznamnejší bol JOZEF MURGAŠ - objaviteľ rádiofónie.

Snaha o dorozumievanie na diaľku je veľmi stará, siaha až do praveku. Pravdepodobne prvým takýmto dorozumievaním bolo vysielanie signálov o blízkom sa nebezpečenstve, ktoré ostatne pozorujeme aj dnes v ríši zvierat. Zásadný prelom v kvalite, rýchlosti, zrozumiteľnosti a vzdialenosti dorozumievania priniesli až vynálezy a objavy novoveku. Obrovským úspechom bolo zavedenie drôtového telegrafu, ktorý prenosom krátkych a dlhých elektrických impulzov, usporiadaných do tzv. Morseovej abecedy, dokázal odovzdať správu prakticky bez časového posunu na akúkoľvek vzdialenosť. Podmienkou, pravda, bolo spojenie týchto miest odoslania a prijímu správy elektrickým vedením.

Koncom 19. storočia pracovalo na možnosti prenosu správ bez elektrického vedenia, t.j. na bezdrôtovej telegrafii, mnoho popredných svetových bádateľov. Išlo o praktické využitie tzv. rádiovln, známych vedcom už z minulých storočí, aj keď ich pomenovanie je už novšieho dáta. Pravdepodobne prvý, komu sa podarilo vyslať a prijať rádiové signály, bol americký zubný lekár Dr. Mahlon Loomis, ktorý v r. 1865 dosiahol úspešné spojenie na vzdialenosť 23 km pomocou antén, pripútaných na drakoch. V r. 1872 mu udelili vôbec prvý patent na svete v oblasti bezdrôtovej telegrafie. V deväťdesiatych rokoch 19. stor. do-

siahli úspech viacerí bádatelia. V našich krajinách sme za vznik bezdrôtovej telegrafie pokladali pokusy a výsledky práce Rusa A.S.Popova, ktorý dosiahol prvé známe spojenie v máji 1895. V celom ostatnom svete však oslavujú Taliana G.Marconiho, ktorému sa spojenie podarilo už začiatkom jari 1895 v Pontecchii neďaleko Milána. Medzinárodne uznávaným je však rok 1896, kedy Marconi s Preeceom telegrafovali za prítomnosti nemeckého profesora Slabyho v bristolskom priplave na vzdialenosť 5,5 km. Dnes sa uvádza ako vynálezca rádia, hoci išlo o bezdrôtovú telegrafiu, t.j. prenos kratších a dlhších elektr. impulzov. Prenos hovoreného slova, teda vznik nášho dnešného rádia, priniesol až 23. november 1905. Vtedy Jozef Murgaš, rodák z Tajova pri B.Bystrici, dosiahol prvýkrát na svete bezdrôtový prenos hovoreného slova pred svedkami. Vôbec prvý raz sa mu to podarilo už 27. apríla 1905, keď jeho pokusné volanie zachytil bádateľ Stenger. Prenos v novembri sa uskutočnil medzi obcami Scranton a Wilkes-Barre, vzdialenými od seba 30 km. Murgaš umožnil rozhovor ich starostom, ktorí to písomne potvrdili.

Jozef Murgaš sa narodil 17. februára 1864 v Tajove. Študoval na seminári v Bratislave a B.Bystrici, kde bol v r. 1888 vysvätený za kňaza. Po krátkom kaplánčení mu diecézny biskup na prihovor maliara Skuteckého povolil štúdium maliarstva oltárnych obrazov, ktoré absolvoval v Budapešti a Mnichove. Po niekoľkoročnej službe na viacerých farnostiach a opakovaných nezhodách s cirkevnou vrchnosťou pre svoju panslávsku orientáciu odišiel v r. 1896 do USA. Usadil sa v baníckej osade Wilkes-Barre v Pensylvánii, kde

Jozef Murgaš

pôsobil ako duchovný pastier tam usadených Slovákov. Incioval založenie anglicko-slovenskej jednotriedky, vyvíjal kultúrovýchovnú činnosť, organizoval stavbu školy a kostola. Zriadil miestnosti pre kluby, knižnicu, telocvičňu a kolkáreň, vybudoval ihriská a kúpele. Založil a viedol slovenský týždenník.

Štúdiom literatúry sa zdokonaľoval vo fyzike, v ktorej vynikal už na strednej škole. Postupne sa zamerl na bezdrôtovú telegrafiu a experimentoval vo svojom laboratóriu, prerobenom z dielne. Už v r. 1903 vyvinul tzv. „Tone systém“, keď čiarku a bodku Morseovej abecedy, ktorá sa dovtedy vysielala krátko a dlho trvajúcim elektrickým impulzom, nahradil odlišným tónom, pričom oba boli rovnako krátke. Tým podstatne skrátil čas, potrebný na vyslanie a príjem depeše (v posledných rokoch na rovnakom princípe sa skrátilo vytáčanie telefónneho čísla). Tento objav využitia rôznej frekvencie na vysielanie bol základom prenosu hovoreného slova. V nasledujúcom roku mu objav patentovali. Takmer cez noc sa stal známym a populárnym. Prispela k tomu aj návšteva vtedajšieho prezidenta Theodora Roosewelta v jeho laboratóriu. Celkove mu udelili 13 patentov, z toho 12 z oblasti bezdrôtovej telegrafie. Najväčší vynálezca všetkých čias, legendárny T.A.Edison v jednej zo svojich kníh píše: *Úspech Murgaša v prenose hlasu bezdrôtovým spôsobom dodatočne sa overil osobným svedectvom niekoľkých obyvateľov Wilkes-Barre a Scrantonu, s ktorými som mal interview počas zbierania materiálov na túto knihu a ďalej je autentifikovaný dokumentami, ktoré sú v mojom vlastníctve a ktoré mi umožňujú túto skutočnosť potvrdiť.*

Definitívne ukončenie Murgašovej činnosti v experimentoch priniesol rok 1917, kedy bol vydaný úradný zákaz vzhľadom na vstup USA do I. svetovej vojny. Odvtedy sa venoval iba maľovaniu, prírode a kultúrovýchovnej práci.

Murgaš bol tiež signatárom Pittsburskej dohody, funkcionárom Slovenskej ligy a predsedom Slovenskej národnej rady v USA. Zorganizoval milióndolarovú zbierku pre Česko-Slovenskú republiku a napriek svojim skromným možnostiam, venoval jej 5 tisíc dolárov. V roku 1920 sa nakrátko vrátil do vlasti - na Slovensko. Zomrel tíško po raňajších bohoslužbách 11. mája 1929. Pochovaný je v Dallase.

IVAN RAKOVSKÝ

Mesto Kežmarok, Slovenské národné literárne múzeum Matice slovenskej, Členské ústredie Matice slovenskej v Martine, Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, Miestny odbor Matice slovenskej v Kežmarku

vypisujú

v rámci XXXI. ročníka Literárneho Kežmarku

CELOSLOVENSKÚ LITERÁRNU SÚŤAŽ

pre žiakov základných škôl 3.- 5. roč. (mladší žiaci), 6.- 8. roč. (starší žiaci), študentov stredných škôl, slovenských žiakov a študentov základných a stredných škôl žijúcich v zahraničí.

Podmienky súťaže

Súťaží sa v kategóriách poézie a prózy. Každý účastník môže poslať najviac 5 vlastných básní alebo 2 prozaické útvary v rozsahu maximálne 5 strán. Práce je potrebné zaslať v 3 exemplároch. Na každú prácu je potrebné uviesť meno, vek autora, bydlisko a u žiakov a študentov aj ročník a navštevovanú školu. Prosíme, aby jednotlivé školy zasielali len vybrané práce po predchádzajúcom školskom kole. Tematicky sa súťaž nevyhranuje.

Adresa pre odoslanie prác slovenských žiakov a študentov základných a stredných škôl žijúcich v zahraničí:

Slovenské národné literárne múzeum Matice slovenskej

Mudroňova 1

036 52 Martin

Uzávierka súťaže: 28. február 1996

Vyhodnotenie súťaže: 13.- 14. jún 1996 v Kežmarku

ROZLIČNÉ NÁRODY PRI OSÍDLŔOVANÍ SPIŠA

DOKONČENIE Z PREDŔOŠLÉHO ČÍSLA

Obdobná, komplikovanejšia, o to však z národnostného hľadiska názornejšia situácia bola v Kežmarku. V roku 1251 sa tu, na okraji pôvodného slovenského sídliska (Starého Trhu), sústredeného okolo kostola sv. Križa (a osady maďarských strážcov krajinských zásekov s kostolom sv. Michala), spomína osada Sasov s vlastným kostolom sv. Alžbety (villa Saxonum apud ecclesiam sancte Elisabeth).⁵⁰ Uvádza sa tu aj dávnejšie jestvujúci trh (v pondelok), od ktorého tieto tri sídliská (slovenské, maďarské, nemecké), postupne splynúvšie do jedného mesta dostali nemecké pomenovanie Kežmarok (Käsemarkt - Kasmark, Kesmark).⁵¹ Nemeckí hostia prichádzajúci na Spiš po tatárskom vpáde sa usadzovali aj priamo v starších slovenských dedinách. Názorným príkladom toho sú Smižany, kde si pred r. 1254 nemecké rodiny (Saxones) zakúpili pozemkový majetok a dali si ho potvrdiť panovníkom.⁵² V tejto listine okrem iného panovník Belo IV. ustanovil, že títo (Saxones in villa Sumugh) sa majú riadiť „more aliorum Saxonum nostrorum in Scypus existencium“. To znamená, že nemecké právo a od slovenského obyvateľstva odlišné zvyklosti nemeckých hostí v tom čase už boli na Spiši všeobecne známe a uhorským panovníkom uznávané.

Nemeckí hostia usadení predovšetkým v oblasti stredného Spiša si, popri kráľovskom Spišskom komitáte a tzv. Malej stolici, vytvárajú už koncom 1. polovice 13. stor. aj samostatnú správnu organizáciu v čele s vlastným grófom (sudcom), ktorá ako Spoločenstvo spišských Sasov (Provincia Saxonum de Scepus), so sídlom v Levoči, dostala v r. 1271 osobitné privilégia.⁵³ V r. 1317 do saskkej provincie patrilo 43 miest, dedín a osád,⁵⁴ a to aj také (Vrbov, Spišské Tomášovce a ďalšie), v ktorých Nemci nad pôvodnými Slovákmi v počte obyvateľstva nikdy nenadobudli prevahu. Ďalšia časť nemeckých hostí - baníkov sa usadila v starých slovenských banických osadách (Gelnica, Smolík), ktoré až do 2. polovice 15. stor. tvorili výsadné banské územia podriadené gelnickému richtárovi.⁵⁵ Nemeckí hostia súčasne importovali na Spiš (do Uhorska, Poľska a iných krajín) dovtedy tu neznámy právny systém - nemecké právo; vyspelejšie formy mestského života, obchodu, remesiel a baníctva, sacionované privilégiami uhorských kráľov. Slovanmi I. Chalupeckého povedané: „Slováci prinášali do vena novému mestu chotár (s jeho prírodným bohatstvom), Nemci výsady“.⁵⁶

Osobitnú národnostnú vrstvu na Spiši v 13. stor. tvorili hostia z románskeho Valónska v Spišských Vlachoch. Títo sa tu usadili pravdepodobne tiež až po tatárskom vpáde spolu s

ďalšou vlnou nemeckých hostí a v r. 1243 získali osobitné výsady.⁵⁷ V r. 1280 mali spoločného grófa so spišskými Nemcami (Eliášcomes Saxonum et Latinorum) i zástupcov v Spoločenstve spišských Sasov (consules ceterique Saxones et Latini de provincia Scepusiensi).⁵⁸ Pred r. 1317 patrili už do Provincie spišských Sasov;⁵⁹ asimilovali sa v slovenskom a nemeckom prostredí.

Ďalšie vlny nemeckých hostí prichádzajú na Spiš koncom 13. a začiatkom 14. stor. Doosídľujú staršie vyľudnené, resp. spustnuté slovenské dediny (Podolíneec, Starú Lubovňu, Toporec, Spišskú Starú Ves atď.) a zakladajú nové dediny. Staršie, nimi doosídlené dediny prechádzajú z pôvodného zvykového práva na nemecké dedinské právo. Viaceré z nich neskôr, zásluhou nemeckých hostí, dostávajú aj mestské výsady (napr. Podolíneec v r. 1292, Stará Lubovňa v r. 1364) a nemecké etnikum aj zásluhou ďalších prisťahovalcov v nich získava rozhodujúce postavenie v mestskom živote.

Novozaložené dediny boli lokované už na nemeckom dedinskom práve, ktoré bolo modifikáciou nemeckého mestského práva. V týchto dedinách však väčšinu obyvateľstva tvorilo domáce slovenské obyvateľstvo (zo Spiša, Liptova, Šariša a iných regiónov Slovenska), malú časť infiltrujúci príslušníci poľského národa, ojedinele aj Maďari a samozrejme Nemci - zväčša však len príslušníci rodiny ich lokátora, šoltýsa.⁶⁰

Zásluhou tu už dlhšie usadených⁶¹ i ďalších prisťahovavších sa Nemcov z konca 13. a začiatku 14. stor. a ich doosídľovacej činnosti bolo do začiatku 2. polovice 14. stor. posilnené obyvateľstvo starších dedín a boli založené početné nové dediny v horských oblastiach dolného, stredného a severného Spiša.⁶² V 1. polovici 14. stor. v zásade skončilo doosídľovanie Spiša nemeckým etnikom.⁶³ Jeho ďalší už domáci - spišský populačný rozrast i ekonomická prosperita spôsobili, že v mestách tvorili väčšinu obyvateľstva a ich vedúcu vrstvu. Podľa výskumov I. Chalupeckého podiel nemeckého meštianstva v r. 1650 vo významných spišských mestách bol nasledovný: Levoča 71,5 - 76%, Kežmarok 78 - 80,5%, Spišská Sobota 81%, Lubica 85%, Ruskínovce 61,5%, Spišská Nová Ves 75%, Spišská Belá 76%, Spišské Vlachy 45%, Stará Lubovňa a Hniezdne 50%, Podolíneec 53%, Gelnica 79% a Smolník 54%.⁶⁴ V menších mestečkách (napr. v Smižanoch) a v dedinách absolútnu väčšinu obyvateľstva tvorili Slováci.⁶⁵

V r. 1412 sa prijímy z 13. spišských miest a z Lubovniansko - podolíneckého panstva dostali do poľského zálohu.⁶⁶ Poľský panovník sídlo správy spišského zálohu zriadil na Lubovnianskom hrade, odkiaľ poľskí

správcovia (starostovia) 360 rokov spravovali a exploatovali založené územie (Spišské starostvo, Starostei Zips, Starostwo spiskie).⁶⁷ V tejto súvislosti prišli na Spiš aj iní poľskí úradníci. Do spravovaných miest a obcí sa mohli voľne sťahovať aj ďalší poľskí obchodníci, remeselníci i roľníci. Poľskí správcovia, ale aj poľský šľachtic a spišský župan H. Laski i J. Horváth, mesto Levoča a iní, v rámci tzv. valašskej a kopaničiarskej kolonizácie od konca 15. do 17. stor. vo viacerých spustnutých dedinách usadzujú Rusínov, Poliakov i Valachov (Jakubiány, Stotince - Hodemark, Kamienka, Veľká franková, Jarabíná, Torysky) a na severnom Spiši - na panstvách Nedeckého a Lubovnianskeho hradu - zakladajú nové dediny (Jurgov, Ždiar, Krempachy, Mnišek nad Popradom, Biele Vody, Lesnica, Bukovinka, Brehy, Litmanová, Veľký Sulín, Malá Franková, Jezersko, Osturňa, Repiská a ďalšie).⁶⁸ V rámci tohto posledného väčšieho doosídľovacieho procesu Spiša, ktorého sa zúčastňuje aj pôvodné slovenské obyvateľstvo, sa tu usadzujú Rusíni, Poliaci, ale aj infiltrujúci Valasi. Posledne menovaní sa však v im etnicky cudzom prostredí už v 16. stor. bezo zvyšku asimilujú.⁶⁹ Vzájomným zmiešaním sa poľského a slovenského obyvateľstva sa na Spiši, ale aj v iných regiónoch Slovenska i na poľskej strane Karpát, vytvoril osobitný slovensko-poľský bilingvizmus, ktorý nazývame goralské nárečie.⁷⁰ Jeho nositeľmi sú aj prisťahovalci z okolia Zákopaného, ktorí v r. 1888 založili osadu Matiašovský Potok.⁷¹

Toto viac etnické obyvateľstvo Spiša po stáročia dopĺňajú Židia, ale aj Rómovia a nepočetni príslušníci iných národov. Podľa sčítania z r. 1846 bol z celkového počtu obyvateľstva Spiša 191 523 osôb takýto podiel jednotlivých národností: Slováci tvorili 51,7% obyvateľstva, Nemci 33,3%, Rusíni 13,7%, Židia a iní 1,0%, Maďari 0,3%.⁷²

Od stredoveku vo vzájomnej symbióze viacerých národov (hlavne však Slovákov a Nemcov), zásluhou výhodného geografického polohy a prírodného bohatstva, sa tu vytvárala i vytvorila špecifická a plodná duchovná atmosféra, ktorá svoj odraz našla v každodennom živote, písomníctve, staviteľstve a v umení vôbec.⁷³ Levoču - perlu Spiša - načím považovať za zrkadlo ich umu, úsilia a pracovnosti.⁷⁴ Multietnická koexistencia týchto národov a národností vtláčila Spišu pečať neopakovateľsti, ktorá si zaslúži záujem nielen historikov, ale aj odborníkov z iných oblastí ľudskej činnosti.⁷⁵

JÁN BEŇKO

Poznámky

50/Nagy, I. - Deák, F. - Nagy, G.: Hazai oklevéltár. Budapest 1879, s. 19-23; Ratkoš, P.: Vznik mesta a hradu Kežmarok. In: Československý časopis historický XIII, s. 570-577; Slivka, M.: Príspevok k rokovaniu mesta Kežmarok, s. 182.

51/Varsik, B.: Pôvodné slovenské osídlenie Spiša, s. 17; Chalupecký, I.: K niektorým problémom, s. 24; Beňko, J.: Osídlenie sev. Slovenska, s. 145-147.

52/ Bárδοςy, J.: Supplementum, s. 61-65; Žifčák, F.: Smižany v rokoch 1254-1848. In: Smižany. Levoča 1993, s. 32-35.

53/ Bárδοςy, J.: Supplementum analectorum terrae Scepusiensis. Ieuschoviae 1802, s. 108-116; Chalupický I.: Prehľad vývoja, s. 119-145; Uličný, F.: Výsady spišských miest z roku 1271. In: Slovenská archivistika XVI., 1, 1981, s. 88-95; Mertanová, Š.: Vznik a vývoj Spišského práva. In: Spišské mestá v stredoveku. Košice 1974, s. 91-97.

54/ Chalupický, I.: Prehľad vývoja, s. 134.

55/ Tamže, s. 142-143.

56/ Chalupický, I.: K niektorým problémom, s. 24.

57/ Bárδοςy, J.: Supplementum, s. 30-33.

58/ Ratkoš, P.: Privilégium Spišských Vlach z roku 1243 a Turmianske prédiu. In: Slovenská archivistika XIV., 1, 1979, s. 84; Varsik, B.: Pôvodné osídlenie Spiša, s. 19-20; tenže: Z osídlenia západného a stredného Slovenska v stredoveku. Bratislava 1984, s. 158-161.

59/ Schmauk, M.: Supplementum, s. 41; Chalupický, I.: Prehľad vývoja s. 122. Tam aj ďalšia literatúra.

60/ K prechodu spišských dedín zo slovenského práva na nemecké právo, z nemeckého dedinského práva na mestské právo a systému lokovania nových dedín na nemeckom práve porov. Beňko, J.: Osídlenie sev. Slovenska, s. 142-174 (tam aj jeho staršie práce); tenže: Najstaršie písomné doloženie obci okresu Stará Ľubovňa. In: Nové obzory 31, 1990, s. 19-45. K odlišným poznatkom, pokiaľ sa týka etnicity a štátnej príslušnosti severného Spiša, dochádzajú niektorí poľskí historici (Modelski, T.E.: Spory, s. 7 a n.; Rutkowska - Plachcińska, A.: Sądeczyzna w XIII i XIV wieku. Wrocław - Warszawa - Kraków 1961, s. 10 a n.; Wędzki, A.: Uwagi nad problemem kształtowania się granicy polsko-węgierskiej na Spiszu w średniowieczu na marginesie najnowszych prac, J. Beňko. In: Slavia Antiqua XX, 1973, s. 197-209 (a hlavne publicisti) Trajdos, T.M.: Problemy osadnictwa na polskim Spiszu. In: Pamiętnik słowiański XXIX, 1979, s. 3-72), tiež maďarskí historici (Körmedy, A.: A soltész /"more scultetorum"/ telepítette fa-

lvak a Szepességben (XIII.-XIV. sz.). In: Közlönyomlat az agrártörténeti szemle 3-4, 1974, s. 305-348/ K roku získania mestského privilégia starou Ľubovňou, porov. Chalupický, I.: Trhové privilégium pre Starú Ľubovňu z roku 1364. In: Slovenská archivistika XXIII, 2, 1988, s. 54-59.

61/ V r. 1272 Polan, z pôvodne nemeckého rodu Berzevicovcov, dostal od uhorského panovníka Štefana V. „silvam iuxta metas Keysmarck... a quodam monte Galeos... usque portam in confinio Polonie iuxta fluvium Poprad“, pričom si panovník želal „volumus, et quicumque ad inhabitandum ipsam silvan venire voluerint, libere veniant et securam commorentur in eadem fruituri libertate, quam ipsi idem comes Polanus duxerit ordinandum“ (Szentpétery, E. - Borsas, I.: RRSA II/2, nr. 2154, 2155). Podobne Jordan, tiež z pôvodne nemeckého rodu Hrhovských, dostal v r. 1256 za svoje diplomatické zásluhy v Poľsku a v Rusku v prospech Uhorského kráľovstva „quandam silvam... ab utraque fluvii Poprad, inter indagines regni nostri et confinia Polonie et inter montes Scymina et alpes Thorchal existentem“ s tým, aby tam on alebo jeho dedičia „jobbagnones... ad ipsam terram... convocare, seu congregare“ (Bárδοςy, J.: Supplementum, s. 79-85; Ruciński, H.: Prowincja saska, s. 85). Pritom poznamenáme, že termín silva nemožno brať doslovne, je to kultivovaná, redšie osídlená terra. Podobne terra inhabitatoribus nie je pustá zem bez obyvateľstva, ale len redšie obývaná, resp. bez sfachtického vlastníka. Spomínané, ale aj ďalšie rody v nasledujúcich desaťročiach vôľu panovníka aj splnili.

62/ Porov. poznámku 60.

63/ Opomíname tu aj po ďalšie stáročia permanentne trvajúcu infiltráciu jednotlivcov - Nemcov najmä do významných miest (predovšetkým Levoča a Kežmarku), ktorá bolo súčasťou prirodzenej migrácie. V 18. stor., v rámci tzv. švábskej kolonizácie, sa na severnom Spiši (v Spišskej Starej Vsi, Majeroch, Kalenbergu, Podolínci, Lackovej) usadilo okolo 50 nemeckých rodín, ktoré nemali vplyv na zmenu jeho etnicity (Beňko, J.: Osídlenie oblastí. In: Zamagurie, národopisná monografia. Košice 1972, s. 32). K tomuto problému sa bližšie

vyjadril I. Chalupický v doteraz nepublikovanej štúdií „Die Zipser Deutschen im 18. Jahrhundert“. Za láskavé poskytnutie rkp. mu na tomto mieste vyslovujeme úprimnú vďaku.

64/ Tamže.

65/ Smižany, s. 46; Kaľavský, M.: Národnostné pomery na Spiši v 18. storočí a v 1. polovici 19. storočia. Bratislava 1993.

66/ Suchý, M.: Spišské mestá v poľskom zálohu. In: Spišské mestá v stredoveku. Košice 1974, s. 55-87.

67/ Tamže: Radziszewska, J.: Studia spiskie. Katowice 1985, s. 43-55; Chalupický, I.: Hospodárske pomery na severovýchodnom Spiši v polovici 18. stor. In: Historické štúdie 10, 1965, s. 110-127.

68/ Beňko, J.: Osídlenie sev. Slovenska, s. 174-182.

69/ Beňko, J.: Doosídľovanie južných (slovenských) karpatských svahov valachmi a ich etnicita. Referát prednesený na konferencii „Początki sąsiedztwa. Pogranicze etniczne polsko-rusko-słowackie w średniowieczu“ v Rzeszowie 11. mája 1995.

70/ Dudášová - Kriššáková, J.: Goralské nárečie. Bratislava 1993, s. 20-152; Habovštiak, A.: Vplyv valašskej kolonizácie na stredoslovenské nárečia. In: Jazykovedný časopis XIII, 1, 1962, s. 8-27.

71/ Paulik, E.: Poľské vplyvy a Spišská Magura. In: Spiš 2, 1968, s. 117.

72/ Danilák, M.: Národnostné a náboženské pomery na severovýchodnom Slovensku v 2. polovici 19. storočia. In: Spiš v kontinuite času. Prešov - Bratislava - Wien 1995, s. 98. K Rómom porov. Kollárová, Z.: K vývoju rímskej society na Spiši do roku 1945. In: Neznámi Rómovia. Bratislava 1992, s. 61-70.

73/ Šásky, L.: Umenie stredovekého Spiša. In: Spišské mestá v stredoveku. Košice 1974, s. 133-157; Sopko, J.: Stredoveké rukopisy na Spiši. In: tamže, s. 101-127.

74/ Plicka, K.: Spiš. Martin 1971; Chalupický, I.: - Rusnák, E.: Levoča a kolie. Košice 1985; Chalupický, I. - Wolf, V. - Majerech, F.: Chrám sv. Jakuba v Levoči. Dielo Majstra Pavla. Martin 1994.

75/ Spiš v kontinuite času, s. 8.

KRÁTKO ZO SPIŠA

V poslednom mesiaci minulého roka putovala po krakovskej arcidiecézii zázračná figurína Panny Márie Fatimskej. Žiaľ, nenavštívila žiaden spišský a oravský dekanát, preto tamojší veriaci organizovali púte do najbližšieho mariánskeho sanktuária v Ludźmierzci.

***

25. novembra sa v Kežmarku konal II. kongres EU Tatry. Opätovným predsedom sa stal nižňolapšanský vojt Wendelin Haber. Za nových členov EU Tatry sa prihlásili ďalšie mestá a samosprávy. Z poľskej strany sú to: Bochnia, Muszyna, Poronin a Zakopane, kým zo slovenskej strany - Abrahamovce, Dolný Kubín, Vyšné Ružbachy, Spišské Vlachy,

Spišská Nová Ves a Ždiar. Účastníci kongresu rokovali aj o výške členského. Na jedného obyvateľa zo slovenskej strany je to 1 koruna a z poľskej strany 20gr.

***

Deň sv. Lucie sa na Spiši spája so zaujímavou tradíciou. Ktorý z miestnych roľníkov „zabudol“ nejaké náradie mimo svojho obydlika, mohol ho ráno nájsť na opačnom konci dediny, nezdierka na streche stodoly, maštale či obytného domu.

***

Hoci viacerí predpovedači sľubovali, že vianočné sviatky budú teplé, predpoveď sa nespĺnila. Vysoká tlaková vlna priniesla silný mráz. V dolnej časti Kacvína namerali až 29 stupňov Celzia. Podobne bolo aj na Silvestra.

***

Silvester na Spiši, ale aj na Orave mal pokojný priebeh. Väčšinou sa oslavoval v ro-

dinnom kruhu, alebo na malých súkromných zábavách. Samozrejme s príchodom Nového roka sa v obciach ozývali aj hlasné výstrely petárd a svetlíc.

***

Je možné, že na Spiši pribudne onedlho nová farnosť. Chcú to veriaci z Čiernej Hory od Jurgova, ktorí dochádzali na omše - v tom aj na slovenskú - do Jurgova. Teraz, keď si postavili pekný kostolík, chcú mať aj vlastného farára. Zatiaľ ešte nevieme, či Metropolitná kúria v Krakove vyhovie žiadosti obyvateľov.

***

2. januára 1996 prvý program Poľskej televízie vysielal dokumentárny film Mariana Kuberu pod názvom Žiť na tej zemi. Film veľmi objektívne oboznamoval divákov so životom slovenskej národnostnej menšiny v Poľsku. Hoci bol vysielaný v neskorých večerných hodinách (23¹⁵), mnohí krajanovia ho videli. (jp)

Jablonští krajania počas stretnutia v klubovni. Foto: J.P.

Medzi staršími Jablončanmi nechýbali ani mladé krajanky. Foto: J.P.

OBLÁTKOVÉ STRETNUTIA

Obdobie karnevalu, čiže fašiangov je akoby stvorené pre organizovanie rôznych krajaných podujatí. Patria k nim nepochybne aj oblátkové stretnutia v miestnych skupinách, ktoré sú v poslednom čase čoraz populárnejšie. 6. januára sme mali príležitosť zúčastniť sa až troch takýchto podujatí - v Jablonke, Novej Belej a Krempachoch.

V JABLONKE

Prvé novoročné oblátkové stretnutie sa konalo v obvodnej klubovni v Jablonke a pripravil ho aktív tamojšej miestnej skupiny SSP. Keďže na Troch kráľov pripadá sviatočný deň, krajanovia sa začali schádzať už predpoludním, ihneď po slovenskej omši. Po uvítacom prihovore predsedu MS v Jablonke Alojza Bugajského sa účastníci stretnutia podelili oblátkou a popriali si v nadechadzujúcom roku 1996 všetko najlepšie. Potom pri čaji, káve a nejakých sladkostiach krajanovia zaspomínali na predošlý rok. Samozrejme oblátok sa nemohol zaobísť bez vianočných kolied. Zaznelo ich hodne, tým viac, že im pomohol spievať aj mladý organista Adam Soľava z Hornej Zubrice. Na záver trojhodinového stretnutia, ktorého sa zúčastnil aj podpredseda OV SSP na

Orave A. Andrašák, si prítomní sľúbili, že sa ešte niekoľkokrát stretnú, aby si precvičili nielen vianočné koledy, ale aj pôstne žalmy.

J.P.

V KREMPACHOCH

Vari najväčší rozmach - popri Novej Belej - majú oblátkové stretnutia práve v Krempachoch. Nebolo tomu ináč ani v tomto roku, keďže sa na podujatie, napriek dvadsaťstupňovému mrazu, dostavilo načas do kultúrneho domu zo dvesto krajaniek a krajanov - starších, mladých a najmladších. A tak presne o 19. hod. mohol podpredseda ÚV D. Surma slávnosť otvoriť. Po ňom predseda MS J. Petrášek privítal zhromaždených, medzi nimi i čestných hostí - miestneho farára J. Wiczorka, tajomníka ÚV SSP E. Molitorisa, šéfredaktora Života J. Špemogu, richtára J. Kalatu, učiteľov a ďalších.

Stretnutie začalo odspievaním Kto za pravdu horí a minútou ticha zosnulým krajanom, medzi nimi predsedovi ÚV E. Mišincovi. K slovu sa dostali žiaci, ktorí - pod vedením učiteľa J. Pierzgu (vdáka za to) - pripravili bohatý, skoro hodinový kultúrny program. Začali dojímavou betlehenskou scénkou, recitovali básne slovenských

autorov tematicky spojené so zimou, Vianocami a Novým rokom, spievali koledy a iné piesne v sprievode - akože ináč - žiackej kapely, rozprávali žartovné príbehy, ktoré rozosmiali aj tých najserióznejších. Právom si zaslúžili uznanie a potlesk.

Nadišla vzrušujúca chvíľa. Keď farár J. Wiczorek poželal oblátky, všetci sa nimi navzájom delili a do nového roku si popriali to najlepšie. Úprimne a s otvoreným srdcom. Sem-tam odzneli i starodávne vinšovačky. Ako sa na dobrú slávnosť patrí, neobišlo sa bez prípitkov - na zdravie, úspešne zavŕšený starý a začínajúci nový rok, rozvoj Spolku, ba aj na ďalšie takéto stretnutie o rok. Medzitým sa v kuchyni dopiekli kuracie stehienka a začala slávnostná večera, ktorú pripravili zručné krajané kuchárky. Chutilo všetkým, nielen večera, ale aj množstvo iných dobrôt, od ktorých sa stoly priam prehýbali. Pestrejší výber sladkostí sa hádam nestretáva ani na najlepších svadbách.

V sále vládla milá, veselá nálada. Uvoľnení krajanovia sa teraz pri káve a čaji naplno rozdebatovali. Niektorí si zaspomínali na mladé roky, iní vzali na pretras súčasné témy. Neboli by to však Spišiaci, keby si nezaspievali - samozrejme koledy, ale aj populárne ľudové pesničky. Veľkým speváckym talentom sa zaskvel najmä krempašský kapelník J. Kalata, ktorého repertoár sa zdal priam nevyčerpatelný.

Najväčšia sála v kultúrnom dome bola plná

Medzi spevákmí na stretnutí hral prim kapelník J. Kalata (v strede)

Predseda J. Petrášek otvára slávnosť Príhovor E. Molitorisa ku krajanom

Krempaški žiaci v kultúrnom programe

A na záver? Akože ináč, zaznela hudba, ktorá pozývala Krempašanov do tanca. Tí sa skutočne nedali dlho prosiť a čoskoro celá sála vírila v rytme poliek, valčíkov, ale aj modernejších skladieb. Zabávali sa nielen mladí, ale aj starší krajanovia - tí najvytrvalejší dlho do noci. Všetci boli spokojní a šťastní, domov sa rozchádzali s pevným presvedčením, že sa o rok opäť stretnú. Kiežby všetci!

Text a foto: JÁN ŠPERNOGA

V NOVEJ BELEJ

Skoro súčasne s Krempašanmi začalo oblátkové stretnutie v Novej Belej, ktoré pripravil aktív miestnej skupiny SSP. Do veľkej vyzdobenej sály miestnej hasičskej zbrojnice začali prichádzať prvé krajančky a krajanovia až po skončení večernej svätej omše. Popri starších i mladších členoch nášho Spolku boli medzi nimi - čo je pozoruhodné - aj manželstvá miešané - poľsko-slovenské, no a početná skupina mládeže a detí.

Aby boli všetci spokojní, muselo byť, ako sa hovorí, zapnuté na posledný gombík. Preto do poslednej chvíle mali organizátori naozaj plné ruky práce, najmä predseda MS Jakub Lojek, podpredseda MS František Brodovský, predseda MOMS Jozef Brija, členky výboru Žofia Chalupková,

Anna Bendíková a Jana Majerčáková, ktorí navšetko dozerali.

Asi o 20 hodine slávnosť otvorila Jána Majerčáková, ktorá v mene organizátorov privítala všetkých krajanov a čestných hostí. Bol medzi nimi miestny farár K. Koniarczyk, tajomník ÚV SSP E. Molitoris, učiteľský zbor v čele s riaditeľom školy J. Szenderewiczom a jeho zástupcom Dominikom Surmom, obvodný predseda SSP na Spiši A. Pivovarčík, novobelský lekár a zároveň poslanec gminnej samosprávy A. Košé s manželkou a ďalší.

Pekný vianočno-novoročný vlnš zhromaždeným predniesol František Chalupka a Anton Pivovarčík. Po nich sa k slovu dostali, akože ináč, žiaci novobelskej základnej školy, ktorí vystúpili so zaujímavým kultúrnym programom. Slovenské ľudové koledy, ale aj iné pesničky zaspievali D. Cervasová, D. Šoltýsová a E. Gronková. Potom vystúpili najmladší žiaci so zaujímavou rozprávkou Sol' nad zlato. Nebol to však koniec kultúrneho programu. Pred obecenstvom vystúpila talentovaná žiačka Monika Majerčáková, ktorá svojím rozprávaním o Hermine a Side, ale aj o manželovi Džordžovi všetkých rozveselila. Kultúrny program zavŕšil koncert mládežníckej dychovky pod vedením kapelníka Emila Ce-

rvása. Samozrejme žiacke vystúpenia a hra mládež dychovky získali veľký aplauz obecenstva.

Nasledovala vari najhlavnejšia časť večierka, keď miestny farár K. Koniarczyk požehnal oblátky. Každý s každým sa delil oblátkom, všetci si navzájom blahozelali a v nadchádzajúcom roku priali všetko najlepšie. Potom sa začala podávať večera, ktorú pripravili znamenité krajanové kuchárky. Večeru servirovali študentky stredných škôl na Slovensku. Chutilo všetkým, tým viac, že sa na stole objavilo aj sladké víno, ktoré každému zlepšilo náladu. Po večeri - dalo by sa povedať - nastal čas debaty. Ľudia sa rozhovorili spomínali na minulý rok, hovorili o plánoch do budúcnosti.

Nakoniec sa o slovo prihlásila novobelská kapela. Severín Kurnát a František Ščurek - husle, Jozef Kurnát - harmonika a Alojz Dlhý, ktorý vraj - ako krajanovia žartovne hovorili hrá na base po frase. Zábavy bolo nadostač. Nikto z krajanov neopustil sálu pred polnocou. Tí, čo sa chceli zabaviť, ostali dlhšie.

Žiaľ všetko sa raz končí. Aj milá zábava, na ktorú budú všetci ešte dlho spomínať. Ale nič nie je stratené, veď o 365 dní, ako si všetci sľúbili sa opäť stretnú...

JOZEF PIVOVARČÍK

FOTOREPORTÁŽ Z NOVEJ BELEJ
NA 3. STR. OBÁLKY

Mládež sa na večierku cítila ako doma

Znamenité krempašské kuchárky (zľava): M. Brijová, E. Kovalčíková, I. Petrášková a A. Lorencová

HANSJÖRG MARTIN

ANI PAPAGÁJ NEVIE VŠETKO

Keď som tam prišiel, asi trištvrte hodiny po tom, čo našli mŕtveho, neušlo mi, že sa stalo všetko to, čo sa najčastejšie stáva: rozrušení pozostali spolu so služobníctvom a príslušníkom miestnej polície dokonale zničili veľkú časť stôp, ktoré mohli pomôcť vypátrať vraha.

Mŕtvolu položili na gauč namiesto toho, aby ju nechali ležať tam, kde bola, a tak som už nemohol zistiť, odkiaľ padol výstrel. Pochytali všetky kľučky na dverách i na oknách, operadlá na stoličkách, vypínače i ťažidlá na listy, takže prípadné odtlačky páchatel'a prekryvali odtlačky asi štyroch iných ľudí - vrátane miestneho policistu.

Nemá však zmysel vadiť sa s pozostalými, lebo zvyčajne sú celkom vykoľajení a neraz dokonca aj smutní... mnohí sa možno len tak robia, zatiaľ čo v duchu už rátajú, koľko zdedia. V každom prípade však nie je s nimi nijaká reč a hrešením sa nič nedosiahne.

Okrem toho ako by to vyzeralo, keby som ich napomenul: „Ludkovia zlatí, zapamätajte si pre budúcnosť: Ak nájdete vo svojom útulnom príbytku zavraždeného, ničoho sa nedotýkajte! Všetko nechajte tak, ako je!“ Bol by to asi taký istý nezmysel, ako keby som im povedal: „Vážené dámy a páni! Ak ešte niekedy natrafíte na slona, ktorý ušiel zo zverinca, dajte mu radšej mrkvu ako cukor!“

Synovi zavraždeného konzula Kortinga, ani jeho neveste, atraktívnej plavovláske, ani gazdinej, ani zahradníkovi, ani šoférovi som si teda nepovedal nič. Len miestneho žandára som si zavolať nabok, a povedal som mu medzi štyrmi očami, že je vôl.

Potom som sa pustil do práce. Prezrel som si nádhernú vilu, ktorú zosnulý postavil z náplasti na kurie oká (TLAČÍ VÁS TOPÁNKA? KÚPTE SI NÁPLASŤ ZNAČKY KORTING!), prešiel som všetkých štmásť izieb a v jednej som objavil papagája. Bola to izba, v ktorej zvyčajne pracovala nevesta zavraždeného.

Nepodarilo sa mi síce hneď zistiť, na čom tam pracovala, lebo okrem chutnučkého písacieho stolíka v biedermeierovskom štýle, regálov na knihy zapĺňajúcich celú stenu a klietky s papagájom nebolo v izbe nič. Malá arkiera nachádzala sa na druhom poschodí, na konci chodby, ktorá viedla len k bielizníku - miestnosti so všelijakým náradím, stolom na hladenie a s rozličným haraburdím - a k dvom miestnostiam slúžiacim na odkladanie kufrov. Nemohol som sa Evelin, platínovoplavej manželky mladého Kortinga, ani spýtať, čo tam hore porába, lebo práve srdcervúco nariekala.

Možno tam píše pamäti a nechce byť pri tom rušená. Jej pamäti by iste neboli nezaujímavé, lebo predtým, než si ju mladý Korting vzal za manželku, bola manekýnkou, fotomodelkou, príležitostnou herečkou a raz dokonca miss Dolného Saska alebo Porýnska-Falcka či Šlezvicka-Holštajnska - už sa nepamätám.

V čase, keď som si prezeral jej pracovňu, som to všetko ešte nevedel. Ináč by som sa jej bol naisto opýtal, čo tam robieva a či ju ten kriľavo sfarbený vták neruší.

A tak som sa len spýtal, či papagáj nie je chorý, keď tak ticho a naježený čupí vo svojej klietke a gúľa očami. Dozvedel som sa, že je rozrušený z tej strašnej udalosti, ved' ju vlastne prežil. Možno povedať, že je jediný očitý svedok, pretože v čase zločinu nebol v Evelinovej pracovni, ale dolu, v miestnosti, kde bol zastrelený konzul Korting. Odniesli ho tam, lebo Evelin zamýšľala odcestovať na niekoľko dní k matke do Hessenska. Dozvedel som sa to po mnohých otázkach z úlomkov slov a viet, z váhavých jednoslabičných odpovedí. Moji sprievodcovia - syn mŕtveho, smútiaca Evelin a vzlykajúca gazdiná - neboli veľmi zhovorčiví. Nie div po tom, čo sa stalo.

On sa volal Róbert - Kortingov syn, nie papagáj. Evelin ho v rozhovore párkrát nazvala Robi. Papagáj sa volal, ako takmer všetky papagáje, Lora.

Ako som ich tak počúval, zišiel mi na um nudný kriminálny príbeh, ktorý som kedysi čítal. Aj v ňom bol papagáj svedkom zločinu, a keď už detektív nevedel, ako ďalej, prezradil mu meno vraha... Neuveriteľné, no hádam predsa možné. Príležitostne sa musím spýtať nejakého zoológa, či papagáje majú takú schopnosť. Len-len že som sa neusmial, keď som si spomenul na ten príbeh, no ovládol som sa, lebo nepatrí sa usmievať v prítomnosti pozostalých... A už vonkoncom nie kriminalistovi poverenému pátraním po páchatel'ovi.

Neusmial som sa teda, prezrel som si spolu so spomenutými zvyšné miestnosti luxusnej vily a potom som sa ešte, potíkal po obrovskom parku, zatiaľ čo v dome kolegovia z komisie pre vraždy hľadali stopy, fotografovali, robili po parketách čiary kriedou, krátko: rozkrútili kolotoč rutinovaných úkonov, zatiaľ čo lekár sa zaoberal s bezduchou telesnou schránkou konzula Kortinga.

Keďže ani obchádzka po parku nič nepriniesla - nenašiel som ani onen povestný gombík z vrahovho plášťa, ani nábojnicu, ani markantný odtlačok podošvy v záhone ruží, ktorý vždy usvedčí zločincov - teda keďže pobehovať po tráve a pomedi rododendrony nevedelo k ničomu, vrátil som sa do vily a spýtal som sa Róberta Kortinga, či sa smiem usadiť v pracovni krásnej Evelin. Je to komické, ale ten hlúpy príbeh s papagájom mi nešiel z hlavy.

Jediný syn a dedič, ktorý si medzitým uviazal čiernu kravatu, sa musel najprv opýtať svojej krásnej manželky, zdržiavajúcej sa v spálni. Potom mi dal láskavé dovolenie s poznámkou, že jeho manželku teší moje rozhodnutie a dáva mi svoju izbu rada k dispozícii; upozorňuje ma však, aby som nestrkal prst do Lorinej klietky. Neznámeho vraj niekedy poriadne d'obne. Či by ho azda radšej nemali inde...

„Nie, nie, pán Korting, prosím vás. Možno mi ten papagáj pomôže...“

„Aj moja manželka si to myslí,“ odvetil Róbert Korting, nad čím som sa trochu začudoval. Nepovedal som však nič, iba som sa poďakoval a pobral som sa hore do izby a arkierom. Sadol som si za ten chutnučký písací stolík v biedermeierovskom štýle, maľoval panáčikov na kus papiera,

čo tam ležal, a chvíľami som pozeral na pestrého papagája a želal som si mať zázračný prsteň, aký sa vyskytuje v mnohých rozprávkach. Taký, ktorým by som len skrútol a papagáj by začal hovoriť. Žiaľ, zázračný prsteň nemám - ináč by som už dávno bol kriminálnym radcom - a ten zmok, prirodzene, mlčal. Premieriaval si ma s hlavou trochu nabok, sledoval každý môj pohyb a ani nepípol.

Pípnutie by mi síce veľmi nepomohlo, ale bol by to aspoň nejaký začiatok. Nič, či som chcel alebo nie, musel som uviesť do chodu svoj mozog, a tak som si zapálil cigaretu.

„Bfff,“ ozvala sa Lora, keď zapalovač št'ukol a objavil sa plameň, zachvela sa, natiahla krk a roztvorila oči i zobák.

„Tak predsa!“ zvolal som natešene, vstal som, pristúpil ku klietke a dostal som nápad. Vytiahol som služobnú pištoľ, zamával som ňou pred papagájom a cvakol som spúšťou.

Vtom Lora rozrušne zatrepotala krídlami a prenikavo zaštekala: „Nie... nestrieľaj, Robi! Niééé!“ Potom na nerozoznanie napodobnila výstrel a opäť zaštekala, až mi zaľahlo v ušiach.

„Teda tak!“ povedal som ohromene. „Veľmi pekne ďakujem, Lora!“ Vsunul som zbraň do puzdra a ponáhlal som sa dole, aby som zatkol pána Kortinga mladšieho.

Na plošinke schodišťa vedúceho na prízemie sa ma však zmocnili rozpaky. Je predsa málo pravdepodobné, že sudca uzná za dôkaz výpoveď exotického vtáka, ktorého navyše ani nemôže vziať pod prísahu... okrem toho prenáhlené zatknutie sú vždy mrzuté. Musím svoje podozrenie ešte trochu podmurovať. Predovšetkým asi predsa len budem musieť poprosiť o informáciu nejakého zoológa.

A tak som bez slova pokynul mladému Kortingovi, ktorý stál v hale a smutne sledoval, ako odnášajú otcovu mŕtvolu, a spýtal som sa ho, kde by som mohol nerušene telefonovať a kde nájdem personál. Potom som šiel do izby, v ktorej zavraždili konzula Kortinga. Tam bol totiž telefón.

Okrem žltosivého prášku, čo zanechali hľadači odtlačkov a kriedových čiar na parketách tam nič nepripomínalo zločin. Dôkladne som za sebou zavrel dvere, vyhládal som si v telefónnom zozname číslo zoologickej záhrady a zavolať som tam. Po krátkej zhanke som mal na linke odborníka na papagáje a položil som mu otázku, ktorá ma už dávno páčila.

Jeho rozhodné, isté a jasné odpovede hneď zrútili moju krásnu hypotézu ako domček z karát. S poďakovaním som zložil slúchadlo, sadol som si a sedel tam asi štvrt hodinu, fajčil cigaretu za cigaretou a lámal si hlavu.

Napokon som sa pobral dolu do suterénu, kde šofér, záhradník a gazdiná skl'účene sedeli v obrovskej kuchyni vykladanej kachličkami. Keď som vstúpil, pozrel na mňa, akoby som ja bol zavraždil konzula.

„Komu vlastne patrí ten papagáj?“ spýtal som sa, keď som k nim sadol a rad-radom ich ponúkal cigaretou.

„Mladej milosť-panej,“ odvetil šofér a každému nastavil zapalovač.

„A od kedy ho má?“ chcel som vedieť. Všetci traja rozmýšľali. „Niekoľko mesiacov,“ povedal šofér neisto.

„Asi pol roka,“ spresnila gazdiná, ktorá veľmi nešikovne fajčila a stále si ťúchala do červena vyplakané oči.

„Musíte ho kŕmiť a čistiť mu klietku?“ spýtal som sa jej.

„Nie. Dnu nik nesmie. O všetko sa stará sama-hoci inak...“ Odmĺčala sa, očervenela a sklopila oči.

„Ihoci inak - čo?“ naliehal som.

Neodpovedala, len vyslala prosebný pohľad k šoférovi, ktorý jej hneď prišiel na pomoc:

„Nuž,“ povedal, „inak sa dá vo všetkom obsluhovať a ako je deň dlhý, nepreloží križom slamy.“

„Ale nemôžem sa sťažovať!“ rýchlo dodala gazdina. „Len s tým vtákom je taká čudná.“

„A vždy sa s ním zamyká hore vo svojej izbe pod strechou, keď je pán konzul preč a mladý pán tiež.“ doplnil záhradník a mozolnatou rukou si utrel čelo, na ktorom sa leskli drobné kvapôčky potu.

„Zamyká? Odkiaľ to viete?“

„Raz som sa jej chcel čosi spýtať, bolo to asi pred tromi či štyrmi týždňami - či by som nemal hortenzie znova vysadiť k jazierku so zlatými rybkami... A tak som ponožkách, a...“

„V ponožkách?“ prerušil som ho.

„Áno, v ponožkách. Pred vchodom si musím vždy vyzuť dreváky, inak by ma pani Kresková vykrstila, že špiním parkety a koberec.“ takmer bojzljivo pozrel na gazdinu.

„Pravdaže, ty predsa nemusíš to svinstvo čistiť!“ osopila sa na neho.

„V poriadku,“ zamiešal som sa, „to je jasné... ale čo bolo ďalej?“

„Áno...“, hľadal nič. „Už viem. Ako tak kráčam po chodbe, počujem zrazu niekoho kričať... Robí niečo! Bol to celkom neznámy hlas. Najprv som si myslel, že mladá pani má návštevu, a už som sa chcel zvrtnúť. No potom tam vnútri čosi treslo a papagáj zavreštal... Dostal som hrozný strach. „Robí niečo!“ zaškrečal papagáj a ešte čosi, čo som nerozumel. A potom som zaklopal. Ozvala sa: „Kto je to? Potom odomkla a vyrútila sa na mňa, čo tam hore hľadám a prečo lozim po dome v ponožkách, a tak. Papagáj začal znovu čosi škriekať, ale ona sa na neho oborila: „Už aj buď ticho. Lora!“ V momente stíchol. Potom ma poslala preč... Až večer mi povedala, že hortenzie mám opäť zasadiť k jazierku so zlatými rybkami. A dala mi aj päť mariek, ba takmer akoby sa ospravedľovala. Mala vraj hroznú migrénu z toho náhleho zhoršenia počasie alebo tak nejako... Už sa presne nepamätám.“ Odmĺčal sa. Tá dlhá reč ho zmorila väčšími, ako keby bol okopal sto štvorcových metrov.

„Aj vy ste už niekedy zažili čosi také?“ spýtal som sa gazdinej a šoféra. „Aj vy ste už niekedy počuli toho papagája niečo zaškrečať?“

Šofér zavrel hlavou: „Nie...“

„Nie,“ povedala gazdina. „Nikdy som tam hore nebola sama. Ani dievča, ktoré sme mali do posledného prvého, nikdy nebolo hore samo. Mladá milosť pani vždy ostala v izbe, keď sme prišli popratovať, alebo vzala papagája so sebou dole. Niekedy aj začal škriekať, ale vtedy mu vždy čosi povedala alebo mu dala kúsok jablka či voľačo iné - a hneď stíchol. Spočiatku, keď ho kúpila bol párkrát aj sám u pána konzula. No v poslednom čase už nie.“

„Veľmi pekne ďakujem!“ povedal som. „Neviete náhodou, či mladý pán má ešte nejakých príbuzných - tety, strýkov, netere, synovcov, bratancov alebo sesternice?“

„Nie, je sám,“ odvetila gazdina.

„Všetko zdedil on,“ dodal šofér. „Tovareň, domy, všetko.“

„Spolu s manželkou.“ doplnila ho gazdina.

Vstal som, ešte raz som sa poďakoval, spýtal som sa, kde je spálňa mladej milosť panej, a opäť som sa pobral hore. Zaklopal som na dvere.

„Kto je?“ ozvalo sa znútra.

Povedal som svoje meno a poprosil ju, či smiem vojsť. Keď dovolila, vstúpil som.

Ležala na nebovomodrom gauči a pozrela na mňa takými istými nebovomodrými očami.

„Prosím, pán komisár?“ spýtala sa hlbokým hlasom.

„Váš plán mal jednu hrubú chybu,“ povedal som. „Nepoznám testament vášho svokra. Zrej-

me nijaký nezanechal, pretože vy a pán Korting ste jedinými dedičmi... No vy môžete dediť len ako manželka pána Kortinga. A keby sa vám bolo podarilo jemu prísť za golier tú vraždu, automaticky by ste ho boli zbavili dedičstva: po zosnulom nemôže dediť jeho vrah...“

Po celý čas, čo som hovoril, sa na mňa mera-vo dívala a nepokúsila sa ma prerušiť. Keď som skončil, začalo jej trhať kútikmi úst a rozrehotala sa na celé kolo, prenikavo, hystericky... Znelo to, ako keby papagáj napodobňoval ženský smiech...

(Domová pokladnica 1979)

Súbor Poludnica na belianskej scéne

POLUDNICA V NOVEJ BELEJ

30. decembra zavítal do Novej Belej folklórny súbor Poludnica zo Závažnej Poruby v Liptove. Keďže to bola práve sobota, hostia zo Slovenska navštívili najprv známy jarmok v Novom Targu a tesne pred obedom prišli medzi krajanov v Novej Belej. Obdivovali spišskú architektúru, navštívili miestny kostol sv. Kataríny a okolo 15. hodiny v preplnenej sále hasičskej zbrojnice vystúpili so zaujímavým programom pod názvom *Rok na dedine*. Mohli sme v ňom vidieť viaceré starodávne zvyky - koledovanie, fašiangy, stavenie a ohrávanie májov. Nechýbali ani svadobné, regrútske a jarmočné ľudové piesne. Vystúpenie folklórneho súboru Poludnica sa stretlo s veľkým záujmom Beľanov. Po vyše hodinovom vystúpení sa účinkujúci na čele s vedúcim súboru Dušanom Migaľom, starostom obce Jaroslavom Jurečkom a predsedníčkou MO MS dr. Soňou Baraňovou stretli na priateľskej besede s obyvateľmi obce. Odovzali im aj darček - knihy a slovenské učebnice. Vo večerných hodinách odcestovali späť do vlasti.

Poznamenajme, že liptovská obec Závažná Poruba leží na úpätí Nízkyh Tatier, päť kilometrov od okresného mesta Liptovský Mikuláš. Obec je svojou polohou akoby predurčená na rozvoj turizmu a rekreácie. Na neďalekom svahu Opalisko sú tri kvalitné lyžiarske vleky a sociálno-rekreačné zariadenia. Dá sa tuň oddychovať nielen v zime, ale aj v lete. Starosta obce Závažná Poruba všetkých srdečne pozýva.

- *S miestnym odborom MS v Závažnej Porube* - hovorí predseda MO MS v Novej Belej Jozef Brija - *sme nadviazali styk na celoslovenskom zhradení Matice slovenskej v Šali. Vtedy nám*

OPRAVA

V oznámení o úmrtí krajana Vladimíra Hessa uverejnenom v Živote č. 12/95 (Odišli od nás) sa vyskytla hrubá chyba. Správny dátum úmrtia Ľr. V.Hessa je 4.10.1995. Rodine zosnulého a čitateľom sa ospravedňujeme.

Redakcia

prislúbili, že nás navštívia, a slovo dodržali. Dúfame, že budeme naďalej aktívne spolupracovať. Je to pre krajanov v Poľsku veľmi osožné. (jp)

GRATULUJEME

Pozdrav zo slávnostného odovzdávania maturitných stužiek nám poslali ďalšie krajské študentky a študenti - tentoraz z Jurgova: Anna Vojtasová a Jolana Šoltýsová zo IV.A Gymnázia P.O. Hviezdoskava v Kežmarku a Lucjan Šoltýs zo IV.C Strednej priemyselnej školy elektrotechnickej v Tvrdošine.

Naším budúcim maturantom srdečne blahozeláme a na skúškach dospelosti im prajeme veľa šťastia a samé jednotky.

Redakcia

NA MARGO ZÁKONA O ŠTÁTOM JAZYKU

Keď slovenský parlament schválil v novembri min. roka zákon o štátnom jazyku, všimol som si, že značná časť poľskej verejnej mienky negatívne hodnotila toto rozhodnutie Narodnej rady SR. Stretol som sa dokonca s názormi, že to bol krok namierený jednoznačne proti maďarskej menšine na Slovensku. Keď som sa však pokúšal o tom diskutovať, zistil som, že moji besedníci nemajú ani potuchy o pomeroch na Slovensku, respektíve boli mylne informovaní.

Žijem už dost dlho na tom svete a všeličo som skúsil, poznám tiež dobre Slovensko - aj jeho južnú oblasť - a preto môj názor na tento jazykový zákon je úplne odlišný. Podľa mňa je zákon nielen správny, ale bol nutne potrebný. Uvediem maličký, aj keď veľavravný príklad. Pred niekoľkými rokmi som bol na návšteve v Dunajskej

Streda a tam sa mi stalo, že keď som si chcel kúpiť cigarety, predavačka na moju žiadosť - vyslovenú samozrejme po slovensky - len mykla plec om tváriac sa, že nerozumie. Pomyslel som si, že je to náhoda. Keď sa však podobná situácia zopakovala aj v ďalšom obchode, a ja som namiesto žiadaného tovaru počul len odmerané „nemtudom“, už som vedel, že čosi nie je v poriadku, že je to akási demonstrácia. Nebol som sám, s takou istou reakciou sa stretli aj iní, a to nielen v obchodoch. Preto ma neskôr vôbec neprekvapilo, keď som sa dozvedel, že niektorí maďarskí nacionalisti žiadali zaviesť na južnom Slovensku autonómnou oblasť, kde by úradným jazykom bola maďarčina. A predsa na tomto území žijú aj Slováci! Ako by to vyzeralo, keby Slovák, vo svojom štáte, musel vybavovať úradné veci v cudzom jazyku? Veď to isté by potom mohli na východnom Slovensku žiadať príslušníci ukrajinskej národnosti alebo rusinskej. Tak isto by Rómovia mohli žiadať zavedenie do úradného styku cigánčiny a nemecká menšina - nemčiny atď., atď. Vie si niekto predstaviť, že by v samostatnej a samosprávnej Slovenskej republike bolo 5, 6 či 7 úradných jazykov? Ja veru nie. Nastal by všeobecný chaos. Všimnime si napr. západné demokracie. Všetci vieme, že v Spojených štátoch žijú milióny osôb inej národnosti, ale pre všetkých je tam jednotný úradný jazyk - angličtina. Tak isto v Nemecku, kde žije aspoň milión Turkov, nebola turečtina zavedená ako úradný jazyk. Podobne je v iných štátoch. Preto si myslím, že schválenie zákona o štátnom jazyku na Slovensku nie je vôbec protimaďarským opatrením. Napopak, je to podľa mňa ochranné opatrenie proti chaosu a anarchii, proti pokusom o destabilizáciu slovenského štátu a národa.

Kto pozná súčasné pomery na Slovensku dobre vie, že národnostné menšiny tam majú Ústavou a osobitným zákonom zaručené všetky práva, ktoré sa navyše dôsledne rešpektuje. Každý môže ľahko zistiť, že napr. maďarská menšina má všade, kde si to žiadala, školy všetkých stupňov s maďarským vyučovacím jazykom. Má aj svoje profesionálne divadlá, súbory a iné kultúrne zariadenia, denníky a časopisy, ba aj rozhlasové a televízne vysielanie v maďarčine. Nikto jej tiež nebráni používať v kostoloch počas bohoslužieb maďarský jazyk. Má skrátka všetky vymoženosti, aké menšiny v mnohých iných štátoch vôbec nemajú. Podľa mňa Slovensko v národnostnej politike dosiahlo svetový štandard.

Odsudzovať iných je veľmi ľahko. Napadlo ma, ako by zareagovali Poliáci, keby napr. nemecká menšina žiadala zaviesť na Sliezske ako úradný jazyk nemčinu? Čo by povedali, keby to isté žiadali vo východnom Poľsku príslušníci ukrajinskej, rusinskej, či bieloruskej národnosti a na severe Poľska Litovci? Veď s realizáciou národnostnej politiky v Poľsku nie je vôbec tak ružovo, ako by sa to zdalo. Sejm PR dodnes neschválil zákon o právach národnostných menšín a o zavedení jazyka menšín do bohoslužieb bolo treba dlho bojovať.

Keď po vojne štát zriadil matričné úrady, ich úradníci začali aj bez schválenia príslušného zákona prepisovať naše slovenské priezviská a mená v poľskom znení. Nikoho sa nepýtali, či s

tým súhlasí, alebo nie. Nikto si to ani nevšimol, až keď boli matričné knihy zavedené. Lenže vtedy už bolo neskoro. Prinavrúť pôvodné znenie mien sa skoro vôbec nedalo - proti tomu už boli patričné nariadenia a obmedzenia. Len niektorým, najvytrvalejším sa to podarilo, aj to po zdĺhavých súdnych pojednávaniach a prekonaní toľkých prekážok a ťažkostí, že to ostatných odradilo. Hoci Poľsko buduje demokraciu už skoro sedem rokov, dodnes sa v tomto smere nič nezmenilo.

A.B.

POŽIAR V NEDECI

Len v predošlom čísle Života sme písali o nebezpečnom požiari v Pekelníku na Orave, a červený kohút opäť zakikrikikal. Tentokrát nešťastie postihlo Spiš, konkrétnejšie Nedecu. Požiar vypukol dosť nečakane v sobotu 30. decembra minulého roka okolo piatej hodiny ráno. Napriek silnému mrazu (na Spiši namerali skoro 30°C) sa požiarnici v okolitých spišských dedinách bleskurýchle zorganizovali a dostavili do Nedec, kde horela známa reštaurácia a obchod miestneho podnikateľa Krzysztofa Nowaka.

Aj keď požiarnici z Kaevína, Nedec, Tribša a Nového Targu prišli k požiariu načas, nepodarilo sa im budovu zachrániť. Oheň lokalizovali až po 7 hodinách hasenia. Zhorelo všetko. Sám majiteľ K. Nowak hodnotí, že v priebehu niekoľkých hodín stratil takmer dva milióny zlotých (dve mi-

Na zhorenisku

liardy starých zlotých). Zatiaľ nevedno, čo bolo bezprostrednou príčinou požiaru. V Nedeci sa však povráva, že to bolo ústredné kúrenie. (jp)

MATIČNÉ JUBILEUM

Odkedy na našich spišských dedinkách začali vznikáť miestne odbory Matice slovenskej, oživila krajanová činnosť a súčasne rozšírili sa kontakty krajanov so Slovenskom. Totiž naše MO MS začali nadväzovať spoluprácu s maticími odbormi v jednotlivých slovenských mestách. Tak

napr. veľmi živé sú kontakty MO MS v Novej Belej či Kaevíne s Miestnym odborom Matice v Spišskej Novej Vsi, ktorý 3. decembra min. roka oslavoval 75. výročie svojho vzniku.

Spolu s kr. F. Brodovským z Novej Belej som mal možnosť zúčastniť sa týchto osláv a prežívať s Novovešťanmi ich pekné jubileum. Ako som sa dozvedel z prejavu predsedu novoveského MO MS pána prof. Homíka, tamojší maticári dosiahli za trištvrte storočia celý rad úspechov, ale zažili aj hodne sklamaní. Najťažšie obdobie v ich činnosti bolo v časoch totality, kedy napr. ➤

Dĺžka v metroch	Stredná hrúbka v cm.									
	29	30	31	32	33	34	35	36	37	37
1	0.07	0.07	0.08	0.08	0.09	0.09	0.10	0.10	0.11	
2	0.13	0.14	0.15	0.16	0.17	0.18	0.19	0.20	0.22	
3	0.20	0.21	0.23	0.24	0.26	0.27	0.29	0.31	0.32	
4	0.26	0.28	0.30	0.32	0.34	0.36	0.38	0.41	0.43	
5	0.33	0.35	0.38	0.40	0.43	0.45	0.48	0.51	0.54	
6	0.40	0.42	0.45	0.48	0.51	0.54	0.58	0.61	0.65	
7	0.46	0.49	0.53	0.56	0.60	0.64	0.67	0.71	0.75	
8	0.53	0.57	0.60	0.64	0.68	0.73	0.77	0.81	0.86	
9	0.59	0.65	0.68	0.72	0.77	0.82	0.87	0.92	0.97	
10	0.66	0.71	0.75	0.80	0.86	0.91	0.96	1.02	1.08	
11	0.73	0.78	0.83	0.88	0.94	1.00	1.06	1.12	1.18	
12	0.79	0.85	0.91	0.97	1.03	1.09	1.15	1.22	1.29	
13	0.86	0.92	0.98	1.05	1.11	1.18	1.25	1.32	1.40	
14	0.92	0.99	1.06	1.13	1.20	1.27	1.35	1.43	1.51	
15	0.99	1.06	1.13	1.21	1.28	1.36	1.44	1.53	1.61	
16	1.06	1.13	1.21	1.29	1.37	1.45	1.54	1.63	1.72	
17	1.12	1.20	1.28	1.37	1.45	1.54	1.64	1.73	1.83	
18	1.19	1.27	1.36	1.45	1.54	1.63	1.73	1.83	1.94	
19	1.25	1.34	1.43	1.53	1.63	1.73	1.83	1.93	2.04	
20	1.32	1.41	1.51	1.61	1.71	1.82	1.92	2.04	2.15	
21	1.39	1.48	1.59	1.69	1.80	1.91	2.02	2.14	2.26	
22	1.45	1.56	1.66	1.77	1.88	2.00	2.12	2.24	2.37	
23	1.52	1.63	1.74	1.85	1.97	2.09	2.21	2.34	2.47	
24	1.59	1.70	1.81	1.93	2.05	2.18	2.31	2.44	2.58	
25	1.65	1.77	1.89	2.01	2.14	2.27	2.41	2.54	2.69	
26	1.72	1.84	1.96	2.09	2.22	2.36	2.50	2.65	2.80	
27	1.78	1.91	2.04	2.17	2.31	2.45	2.60	2.75	2.90	
28	1.85	1.98	2.11	2.25	2.39	2.54	2.69	2.85	3.01	
29	1.92	2.05	2.19	2.33	2.48	2.63	2.79	2.95	3.12	
30	1.98	2.12	2.26	2.41	2.57	2.72	2.89	3.05	3.23	
1/2 m	0.03	0.04	0.04	0.04	0.04	0.05	0.05	0.05	0.05	

Dĺžka v metroch	Stredná hrúbka v cm.							
	73	74	75	76	77	78	79	80
1	0.42	0.43	0.44	0.45	0.47	0.48	0.49	0.50
2	0.84	0.86	0.88	0.91	0.93	0.96	0.98	1.01
3	1.26	1.29	1.33	1.36	1.40	1.43	1.47	1.51
4	1.67	1.72	1.77	1.81	1.86	1.91	1.96	2.01
5	2.09	2.15	2.21	2.27	2.33	2.39	2.45	2.51
6	2.51	2.58	2.65	2.72	2.79	2.87	2.94	3.02
7	2.93	3.01	3.09	3.18	3.26	3.34	3.43	3.52
8	3.35	3.44	3.53	3.63	3.73	3.82	3.92	4.02
9	3.77	3.87	3.98	4.08	4.19	4.30	4.41	4.52
10	4.19	4.30	4.42	4.54	4.66	4.78	4.90	5.03
11	4.60	4.73	4.86	4.99	5.12	5.26	5.39	5.53
12	5.02	5.16	5.30	5.44	5.59	5.73	5.88	6.03
13	5.44	5.59	5.74	5.90	6.05	6.21	6.37	6.53
14	5.86	6.02	6.19	6.35	6.52	6.69	6.86	7.04
15	6.28	6.45	6.63	6.80	6.98	7.17	7.35	7.54
16	6.70	6.88	7.07	7.26	7.45	7.65	7.84	8.04
17	7.12	7.31	7.51	7.71	7.92	8.12	8.33	8.55
18	7.53	7.74	7.95	8.17	8.38	8.60	8.82	9.05
19	7.95	8.17	8.39	8.62	8.85	9.08	9.31	9.55
20	8.37	8.60	8.84	9.07	9.31	9.56	9.80	10.05
21	8.79	9.03	9.28	9.53	9.78	10.03	10.29	10.56
22	9.21	9.46	9.72	9.98	10.24	10.51	10.78	11.06
23	9.63	9.89	10.16	10.43	10.71	10.99	11.27	11.56
24	10.04	10.32	10.60	10.89	11.18	11.47	11.76	12.06
25	10.46	10.75	11.04	11.34	11.64	11.95	12.25	12.57
26	10.88	11.18	11.49	11.79	12.11	12.42	12.74	13.07
27	11.30	11.61	11.93	12.25	12.57	12.90	13.23	13.57
28	11.72	12.04	12.37	12.70	13.04	13.38	13.72	14.07
29	12.14	12.47	12.81	13.16	13.50	13.86	14.21	14.58
30	12.56	12.90	13.25	13.61	13.97	14.34	14.71	15.08
1/2 m	0.21	0.22	0.22	0.23	0.23	0.24	0.25	0.25

ich členská základňa z celkového počtu ok. 600 osôb klesla na minimum a prakticky bola vlastne zrušená. Až teraz, po páde komunizmu a ešte skôr po osamostatnení sa Slovenska nastali vhodné podmienky pre rozvíjanie matičnej činnosti a opätovné budovanie členskej základne. Že sa im to darí, svedčí ich činnosť v posledných rokoch.

V mene krajanov z Novej Belej pozdravil novoveských matičiarov kr. F. Brodovský, ktorý pri tejto príležitosti poukázal na význam vzájomnej matičnej spolupráce a vyjadril presvedčenie, že sa v nastávajúcom období bude ešte úspešnejšie rozvíjať.

Oslavy v Spišskej Novej Vsi spestril i pekný kultúrny program, v ktorom o. i. vystúpil znamenitý spevácky zbor, ktorý svojimi piesňami vzušil všetkých prítomných. Jednotlivé piesne sa striedali s peknými recitáciami dávnych a súčasných slovenských básnikov v podaní členov MO MS i stredoškolských profesorov. Po slávnosti bola recepcia, počas ktorej sa samozrejme nemohlo obísť bez rozhovorov, spomienok a výmeny skúseností z matičnej činnosti. Bola to príležitosť aj pre dohodnutie niektorých podujatí v rámci spolupráce s novoveskými matičiarimi. Dúfam, že sa ich podarí zrealizovať. Zatiaľ Novovešťanom želáme do ďalších rokov mnoho úspechov.

A.B.

OBYVATEĽSTVO NA SPIŠIA ORAVE

Keby vás náhodný turista zastavil na ulici a opýtal sa, koľko obyvateľov žije vo vašej obci, vedeli by ste mu presne odpovedať? Nazdávam sa, že nie. Preto sme sa obrátili na gminné úrady, aby nám poskytl informáciu o počte obyvateľov v jednotlivých obciach na Spiši a Orave.

Na záver minulého roka stav obyvateľstva vyzeral nasledovne:

SPIŠ

Čierna Hora - 1.478 obyvateľov,
(od Jurgova a Tribša)
Durštín - 462 obyvateľov,
Falštín - 290 obyvateľov,
Fridman - 1.590 obyvateľov,
Jurgov - 850 obyvateľov,
Kacvín - 1.155 obyvateľov,
Krempachy - 1.204 obyvateľov,
Lapšanka - 365 obyvateľov,
Nedeca - 1.554 obyvateľov,
Nedeca-Zámok - 230 obyvateľov,
Nižné Lapše - 1.350 obyvateľov,

Nová Belá - 1.277 obyvateľov,
Repiská - 680 obyvateľov,
Tribš - 792 obyvateľov,
Vyšné Lapše - 875 obyvateľov.

Spolu Spiš obýva 14.152 obyvateľov.

ORAVA

Bukovina - 211 osôb,
Chyžné - 1.156 osôb,
Dolná Zubrica - 1.514 osôb,
Harkabuz - 526 osôb,
Horná Zubrica - 2.639 osôb,
Jablonka - 4.513 osôb,
Kyčory - 573 osôb,
Malá Lipnica - 2.977 osôb,
Pekelník - 2.101 osôb,
Podsklie - 794 osôb,
Podsrnie - 765 osôb,
Podvlk - 2.186 osôb,
Oravka - 887 osôb,
Veľká Lipnica - 4.695 osôb.

Spolu na Orave býva 25.537 obyvateľov. Keby sme oba regióny spočítali, zistili by sme, že na Spiši a Orave býva spolu 39.689 osôb, teda takmer o dvadsať tisíc viac, ako na začiatku tohto storočia.(jp)

Dĺžka v metroch	Stredná hrúbka v cm.						
	81	82	83	84	85	86	87
1	0.52	0.53	0.54	0.55	0.57	0.58	0.59
2	1.03	1.06	1.08	1.11	1.13	1.16	1.19
3	1.55	1.58	1.62	1.66	1.70	1.74	1.78
4	2.06	2.11	2.16	2.22	2.27	2.32	2.38
5	2.58	2.64	2.71	2.77	2.84	2.90	2.97
6	3.09	3.17	3.25	3.33	3.40	3.49	3.57
7	3.61	3.70	3.79	3.88	3.97	4.07	4.16
8	4.12	4.22	4.33	4.43	4.54	4.65	4.76
9	4.64	4.75	4.87	4.99	5.11	5.23	5.35
10	5.15	5.28	5.41	5.45	5.67	5.81	5.95
11	5.67	5.81	5.95	6.10	6.24	6.39	6.54
12	6.18	6.34	6.49	6.65	6.81	6.97	7.13
13	6.70	6.87	7.03	7.20	7.38	7.55	7.73
14	7.21	7.39	7.57	7.76	7.94	8.13	8.32
15	7.73	7.92	8.12	8.31	8.51	8.71	8.92
16	8.24	8.45	8.66	8.87	9.08	9.29	9.51
17	8.76	9.98	9.20	9.42	9.65	9.87	10.11
18	9.28	9.51	9.74	9.98	10.21	10.46	10.70
19	9.79	10.03	10.28	10.53	10.78	11.04	11.29
20	10.31	10.56	10.82	11.08	11.35	11.62	11.89
21	10.82	11.09	11.36	11.64	11.92	12.20	12.48
22	11.34	11.62	11.90	12.19	12.48	12.78	13.08
23	11.85	12.15	12.44	12.75	13.05	13.36	13.67
24	12.37	12.67	12.99	13.30	13.62	13.94	14.27
25	12.88	13.20	13.53	13.85	14.19	14.52	14.86
26	13.40	13.73	14.07	14.41	14.75	15.10	15.46
27	13.91	14.26	14.61	14.96	15.32	15.68	16.05
28	14.43	14.79	15.15	15.52	15.89	16.26	16.65
29	14.94	15.31	15.69	16.07	16.46	16.85	17.24
30	15.46	15.84	16.23	16.63	17.02	17.43	17.83
1/2 m	0.26	0.26	0.27	0.28	0.28	0.29	0.30

Dĺžka v metroch	Stredná hrúbka v cm.								
	20	21	22	23	24	25	26	27	28
1	0.03	0.03	0.04	0.04	0.05	0.05	0.05	0.06	0.06
2	0.06	0.07	0.08	0.08	0.09	0.10	0.11	0.11	0.12
3	0.09	0.10	0.11	0.12	0.14	0.15	0.16	0.17	0.18
4	0.13	0.14	0.15	0.17	0.18	0.20	0.21	0.23	0.25
5	0.16	0.17	0.19	0.21	0.23	0.25	0.27	0.29	0.31
6	0.19	0.21	0.23	0.25	0.27	0.29	0.32	0.34	0.37
7	0.22	0.24	0.27	0.29	0.32	0.34	0.37	0.40	0.43
8	0.25	0.28	0.30	0.33	0.36	0.39	0.42	0.46	0.49
9	0.28	0.31	0.34	0.37	0.41	0.44	0.48	0.52	0.55
10	0.31	0.35	0.38	0.42	0.45	0.49	0.53	0.57	0.62
11	0.35	0.38	0.42	0.46	0.50	0.54	0.58	0.63	0.68
12	0.38	0.42	0.46	0.50	0.54	0.59	0.64	0.69	0.74
13	0.41	0.45	0.49	0.54	0.59	0.64	0.69	0.74	0.80
14	0.44	0.48	0.53	0.58	0.63	0.69	0.74	0.80	0.86
15	0.47	0.52	0.57	0.62	0.68	0.74	0.80	0.86	0.92
16	0.50	0.55	0.61	0.66	0.72	0.79	0.85	0.92	0.99
17	0.53	0.59	0.65	0.71	0.77	0.83	0.90	0.97	1.05
18	0.57	0.62	0.68	0.75	0.81	0.88	0.96	1.03	1.14
19	0.60	0.66	0.72	0.79	0.86	0.93	1.01	1.09	1.17
20	0.63	0.69	0.76	0.83	0.90	0.98	1.06	1.15	1.23
21	0.66	0.73	0.80	0.87	0.95	1.03	1.11	1.20	1.29
22	0.69	0.76	0.84	0.91	1.00	1.08	1.17	1.26	1.35
23	0.72	0.80	0.87	0.96	1.04	1.13	1.22	1.32	1.42
24	0.75	0.83	0.91	1.00	1.09	1.18	1.27	1.37	1.48
25	0.79	0.87	0.95	1.04	1.13	1.23	1.33	1.43	1.54
26	0.82	0.90	0.99	1.08	1.18	1.28	1.38	1.49	1.60
27	0.85	0.94	1.03	1.12	1.22	1.33	1.43	1.55	1.66
28	0.88	0.97	1.06	1.16	1.27	1.37	1.49	1.60	1.72
29	0.91	1.00	1.10	1.20	1.31	1.42	1.54	1.66	1.79
30	0.94	1.04	1.14	1.25	1.36	1.47	1.59	1.72	1.85
1/2 m	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02	0.03	0.03	0.03

Z KALENDÁRA NA FEBRUÁR

Jednou z hlavných podmienok zdravia človeka je správna výživa, v ktorej nemôže chýbať zelenina. Preto jej pestovanie v každom čísle propagujeme. Každý dospelý človek by mal skonzumovať najmenej 100 kg zeleniny ročne. Keď si ju navyše dopesťujeme sami, bude lacnejšia. Aby sme mali čerstvú zeleninu čo najdlhšie, musíme už teraz začať proces pestovania, čiže sejbu a prípravu priesad. Totiž príprava priesady je dosť zdĺhavá a trvá (od vysiatia po presadenie na hriadku) až 6-7 týždňov. Dobrú priesadu každej zeleniny možno dospesťovať napr. v pareniskách (teplých, poloteplých), ohrievaných prirodzenými, organickými látkami, žiaľ, dnes už zabúdanými.

Najlepším materiálom na parenisko je kónský hnoj. Keďže je ho stále menej, treba si pripraviť náhradný materiál, napr. listie, ktorým na jeseň zahádzame parenisko, aby nepremrzlo do hĺbky. Teraz, na začiatku februára, väčšiu časť vyberieme a spolu so slamou, senom a trusom domácich zvierat (bez svinského a husacieho, ktoré sú vhodné len na kompostovanie) pomiešame a nahádzame na väčšiu kopu, ale neušliapeme. Keď sa celý tento materiál po 5-10 dňoch zaparí, nahádzame ho do pareniska, urovnáme (opäť bez šliapania) a čakáme, až sa pod krytom okien a rohoží opäť zaparí. Na zaparený a urovnaný povrch dáme vrstvu pareniskovej zeminy (dobré premiešanej s hnojom) alebo staršieho kompostu hrubú asi 15-20 cm. Dobré pripravené parenisko môže slúžiť aj počas tuhších mrazov. Keď sa pôda zahreje, môžeme siať buď rozsádzať rastliny, aby sme mali dobre pripravené priesady na aprílovú výsadbu do fóliovníkov, prípadne neskôr na hriadky. Vysievame najprv šalát, zeler, kaleráb, potom skoré hlúboviny a plodovú zeleninu. Po nich môžu prísť na rad napr. rajčiaky.

Ovocinári majú už vo februári, najmä pri konci mesiaca, viacej práce. Keď to už bezmrazé počasie dovoľí, treba začať s rezaním stromčekov. Robí sa výchovný, udržiavací, a podľa potreby aj zmladzovací rez. Záhradníci robia aj prípravné rezy na preštepovanie nevhodných stromov. Samozrejme, za tuhších mrazov nerezeme, lebo rezné plochy by hneď popraskali a hlboko zaschli. Pri reze sa držíme pravidla: čím slabší rast stromu, tým hlbší rez. Mladým stromčekom korunky len upravíme do potrebného tvaru, keďže silnejšie zásahy by mohli oddialiť nástup rodivosti. V tomto mesiaci kontrolujeme na skládke vrúbľa narezané škôr, aby nám nevypučali alebo nezaschli.

Dôležitá je aj kontrola oplotenia v záhradke, aby nám stromy neohrýzali zajace, či iná zver. Keď nájdeme na kmeňoch čerstvý ohryz od zajacov alebo myši, treba ho hneď ošetriť (bez akejkoľvek úpravy nožom), najlepšie starým spôsobom, ktorý kedysi používali naši dedovia a pradedovia. Čerstvé kravince pomiešame s rovnakým množstvom ílu a rany pozatierame hrubšou vrstvou. Potom ich obočíme kúskom plátna a zakryjeme nepriepustnou fóliou. Takto ošetrovaný kmeň necháme nedotknutý až do jesene. Až potom miesta, kde sa neuvytvoril hojivý zával, zatrieme štepárskym voskom.

Vo februári, keď sa poveternostné podmienky menia často priam zo dňa na deň, musia si chovatelia hydiny dávať pozor. Tieto výkyvy teploty sú nebezpečné. Totiž pri dlhšie trvajúcim oteplení sa väčšine zvierat prebudí pohlavná aktivita. Jej prerušenie po náhlom ochladení môže mať následky v celkovom oneskorení začiatku chovnej sezóny. V chove sliepok môžu tieto výkyvy v neutepľených kurinách spôsobiť napr. prerušenie znášky, čo je zvlášť

nežiaduce najmä v čase produkcie násadových vajec. Preto treba urobiť všetko, aby výkyvy ustajnené zvieratá čo najmenej postihli. Okrem rovnomerných klimatických podmienok treba hydine zabezpečiť plnohodnotnú výživu a určitú pohybovú aktivitu. Koncom mesiaca je už sezóna liahnutia v plnom prúde. Mladým kurčatám treba zabezpečiť najmä suché a teplé prostredie, vhodnú výživu a svetlo. Kurčatá by mali mať v odchovnom priestore stálu teplotu 32° C.

Ako sme už spomenuli, časté februárové výkyvy teploty a väčšie množstvo teplejších dní spôsobuje, že vo včelstvách sa začína prebúdať život. Matka začína klásať vajíčka, i keď ešte v skromnej miere. Mladé včely, ktoré už na jeseň nekŕmili plod, využili však hodne peľu a majú dobre vyvinuté hltanové žľazy. Teraz ich úlohou je nový plod ošetrovať a kŕmiť. O tri týždne po kladení vajíčok sa liahnu včely robotnice, ktoré včelstvo veľmi potrebujú. Totiž čím viac sa blíži koniec zimy, tým viac prezimovaných včiel hynie opotrebovaním a vekom. Ich rady musia zapliňať novovylihnuté mladé včely. Počet osadenstva však klesá, keďže hynúcich včiel je vo februári a aj v marci viac než prírastku. Včelár musí preto pomôcť včelstvom v ich úsilí posilniť svoje rady. Tam, kde sa už uskutočnil jarný ošetrovací prelet, musí úle ešte lepšie utepiť, aby pre úspešný vývin plodu mohlo včelstvo na čo najväčších plochách plástov vyvinúť teplotu 33-36° C. Ináč sa včelár i naďalej stará o to, aby včelstvá neboli vyrušované. Ale keby napadalo aj veľa snehu, nemusí sa obávať o ich osud - aj keď sneh zaveje úle, k včelstvom prenikne dostatok vzduchu. Pozor treba dávať až keď sa oteplí, ale v noci mrzne. Vtedy sneh odstránime, lebo mráz vytvorí na ňom škrupinu, ktorá bráni výmene vzduchu. Treba to však urobiť opatrne a zistiť, či letáčové otvory nie sú zapchané mŕtvolkami včiel. (jš)

ODIŠLI OD NÁS

Dňa 14. decembra zomrel v Novej Belej vo veku 78 rokov krajan

JAKUB LOJEK

Zosnulý patril k spoluzakladateľom Miestnej skupiny Spolku Slovákov v Novej Belej a jej obetavým aktivistom. Bol tiež propagátorom a čitateľom Života. Odišiel od nás vzorný krajan a dobrý manžel, otec a starý otec. Nech odpočívá v pokoji!

Krajanovi predsedovi a celej rodine vyslovujeme hlbokú sústrasť.

**MS SSP a MO MS v Novej Belej
OV SSP na Spiši
a redakcia Života**

Dňa 26. decembra 1995 zomrel v Repiskách vo veku 75 rokov krajan

JÁN KURUC

Zosnulý bol jedným z najstarších členov Miestnej skupiny SSP v Repiskách a dlhoročným čitateľom Života. Bol tiež členom dobrovoľného hasičského zboru. Odišiel od nás dobrý krajan a obetavý človek, vzorný manžel a otec. Nech odpočívá v pokoji!

Rodine zosnulého vyjadrujeme hlbokú sústrasť.
MS SSP v Repiskách

***

Dňa 31. októbra 1995 zomrel vo veku 43 rokov dekan Pedagogickej fakulty Univerzity P.J. Šafárika v Prešove

PhDr. JÁN RAČOK

Zosnulý bol veľkým priaznivcom nášho Spolku a vôbec slovenskej menšiny v Poľsku. Mimoriadnu starostlivosť venoval našim vysokoškolským študujúcim na tejto vysokej škole. Odišiel od nás veľký priateľ a dobrý človek. Česť jeho pamiatke!

Rodine zosnulého vyjadrujeme hlbokú sústrasť
**ÚV SSP a redakcia
Života**

Dňa 8. januára 1996 po krátkej a ťažkej chorobe zomrela v Krakove vo veku 51 rokov krajanka

EVA CZAPLIŇSKÁ
(rod. Kubaňová)

Zosnulá, narodená v obci Vlašky na Slovensku, prisťahovala sa takmer pred 20 rokmi do Poľska. Bola dlhoročnou obetavou členkou MS SSP v Krakove, tajomníčkou revíznej komisie MS posledného volebného obdobia. Odišla od nás vzorná krajanka, dobrá manželka, matka a babička. Nech odpočívá v pokoji!

Rodine zosnulej vyjadrujeme úprimnú sústrasť.

**ÚV a MS SSP v Krakove
a redakcia Života**

STARÁ DIEVKA A ČERT

Chlapci, sadnite si, budem vám rozprávať jednu hádku.

Kde bolo, tam bolo - bola raz jedna stará dievka. Rodičia by ju boli vydali za mladi aj desať ráz, ale vtedy nechcela ísť za nikoho. Keď sa ostarela ako hrib, bola by pristala vydať sa za hocikoho, ale vohľači viac neprichodili.

„Chod' si už teraz sama muža hľadať, keď si ho chceš mať,“ povedali jej rodičia.

Zobrala sa šla. Stretol ju Kristus Pán:

„Kdeže ideš, dievka moja, kde?“ opýtal sa jej.

„Idem si hľadať muža“, riekla dievka.

„A veď keď je tak, poď za mňa! Jednako mne je každá duša nevesta.“

„A ktože si ty?“

„Ja som Kristus Pán.“

„Teba nechcem, ty si boh a boh je svetský dlžník. Na toho každý len to volá: „Bože, daj, daj!“ I dáva a nemôže uhovieť. No a ty sám si nemal na svete kde hlavu skloniť, nemal by si ani ženu kde prikloniť.“

„Nuž id' ďalej!“ povedal Kristus Pán.

Šla ďalej. Stretol ju čert.

„Kdeže ideš, dievka moja, kde?“ opýtal sa jej aj tento.

„Idem si hľadať muža“, riekla dievka.

„A veď keď je tak, poď ty za mňa! Jednako ty naposled prídeš len na moje chodníky.“

„A ktože si ty?“

„Ja som čert.“

„Za teba pôjdem, bo tebe dá sa každý a vraví: „Nech ma čert vezme!“ A ty vraj máš peňazi ako pliev; nuž by to bolo do paroma, ak by si nemal z čoho ženu vychovať.“

Ani dobre nedoriekla, len sa mu hodila na chrbát.

„Počkaj, baba, veď ty zvieš, čo je čert.“ pomyslel si čert a začal ozaj po čertovsky dievku hore-dole vláčiť, natriasať sa a sepkat' ju a o každú hruď sa potkýnať. Hej, ale zvedel ten priam, čo je stará baba, keď sa mu takto zrovna do štičky nanosila, vyzauškovala ho z jednej i z druhej strany, vynadala mu do do kadejakých loptošov a nakliála ho, že by to celému peklu bolo dosť bývalo počúvať. A čo raz si ju chcel z krku striasť, to sa mu tuhšie chytila okolo hrdla. Nuž veru starý čert zunoval starú dievku nosiť.

Nuž ale už sa len uhyboval pod ňou a ozaj neveselo kráčal ďalej. Stretol ich jeden žiačik.

„Čože tak kľuckáš?“ - opytuje sa čerta.

„A veď vidíš, čo mi plece tlačí.“ stenal čert. Ale ako dievka nezbadala, pošepol žiačikovi, aby ho voľajako od nej obrátil, že mu dobre zaplatí.

Nuž išli spolu a prišli k vode - ku hľbokej. Nemohli nijako prejsť. Žiak sa podvolil, že ich prevedie, ak mu obaja budú pomáhať lesicu upliesť. Keď ju už dopletal, zavolať na dievku:

„Bež tamto ešte po to prútie, nech ju dopletiem.“

Pokým tá bežala, pojal žiačik čerta so sebou na lesicu a preplávali. Ostala dievka za vodou - za hľbokou!

„No, braček, čože ti za to dám, čo si ma oslobodil od tej starej dievky?“

„A veď ja neviem, čo mi dáš,“ povedal žiak.

Čert ho zachytil so sebou do jedného mesta do krémy, dal naliať holbu vína a povedal:

„No, braček, ty tu sed' pri víne a ja idem a vojdem do toho najväčšieho pána v meste, že na smrť ochorie. Ty sa potom daj oznámiť, že ho vyliečiš. A dáš mu iba odvarok z tejto zelinky, priam ozdravie a tebe dobre zaplatia. Tak budeme obaja na pokoji.“

Čert išiel po svojich a ten si tu upíjal svoje víno. Iba raz sa stane burvisko po celom meste, že ten najväčší pán ochorel na smrť a že kto by mu spomohol, dobre mu zaplatia.

„Čo len to, tomu ja spomôžem“, hovoril žiak hostsinskému.

A hostsinský bežal hneď a zaraz oznámiť ho, bo dostal i za to plnú hrst' dukátov. Priam pribehli po žiaka.

Žiak dal vypíť odvarok z tej zeliny; priam pánovi nebolo nič, keď čert z neho vybehol. Žiaka obsypali striebrom a zlatom. Ide von, čert stojí tam.

„No braček, či ti zaplatili a či si na pokoji?“

„Na pokoji,“ odpovedal žiak

„No ale vidíš, ja nemôžem ešte byť na pokoji,“ hovorí čert. „Bo mňa neposlali z pekla dávať sa starej dievke za muža, ale tohto pána skazit', bo už dosť žil. A ty, hľad'že utekať, aby ťa nedohonili; lebo zle prejdeš, ak sa ešte raz stretne pri tom pánovi“

Žiak utekal, ale hneď ho dohonili, aby sa vrátil k tomu pánovi, že mu je zas horšie. Nepopustili ho, kým sa nevrátil. Ako ide dnu, zavolať naňho čert:

„Či som ti nepovedal, aby si nechodil, že zle prejdeš? Teraz ty tu skapeš! „

„No veď je nič, braček,“ hovorí žiak. „Veď som ti len prišiel povedať, že tá stará dievka tu pred bránou na teba čaká.“

„Nečakal čert ani chvíľku, vyskočil z pána a bohvie kde sa tam prepadol. Ale pán zase ozdravel a žiaka ešte len teraz odbarovali, že mu na celý život bolo dosť.“

PAVOL DOBŠINSKÝ

ZAJKO V ZIME

Hľadte deti, husto sneží, malý zajko poľom beží, hopy sem a hopy tam, kdeže sa len

podieť mám, hopy sem a hopy tam, kdeže sa len podieť mám?

Hľadte deti, husto sneží, malý zajko poľom beží.

/: hopy sem a hopy tam, kdeže sa len podieť mám:/

Príď k nám zajko, do školičky, zahráme ti na husličky.

/: hopy sem a hopy tam, tu nebudeš nikdy sám:/

JÁN SMREK

ZIMA

Zima vládne vokol nás,
hory ležia ako biele stíny.
Veselych žien počuť zvonný hlas,
ktoré idú v teplých odevoch.
Ty máš šaty ako z pavučiny.
Kde si zanechala rukavice?
Vieš, že ruka citlivejšia je
ako hebké líce?

Do úbohých tvojich topánočiek
vlhký sneh sa vpija.
Vieš, že nôžka citlivejšia je
ako odokrytá šija?

Prečo sa tak rdieš,
keď si obzerám ťa z každej strany?
Hej, môj pohľad pred zimou ťa
veľmi málo ochráni!

Bez otca si, bez rodičov,
nie si mojou, nie si ničou.
ale krehkosť tvoja tielka,
opustenosť tvoja veľká,
to mi páli dušu!

Veľmi ľahko sa ti stane:
prídu oči nevolané
a ty riekneš, sľaby v snách:

pod'ťe, pod'ťe, pod'ťe - ach,
odtrhnúť si ružu...!

KRISTA BENDOVÁ

KOLESO

Kolo - kolobežka
na dvoch kolách bežká.
kolá koľké?
Dve a jedno.
Presne toľké.
Tak sa na nich voz,
nerozbi si nos!

FRANTIŠEK ROJČEK

STONOŽKA

Stonožka sa na trojkolke
nevozi...
Kolesá by sa jej dolámali
od hrôzy!

Veď kamže by dala
nôžky toľké?
Stonožka sa vozi -
na stokolke...

ČO JE TO ?

Šuta lopata,
celá pernatá,
na lopatách chodí
a rohom pije.
Čo je to?
(suH)

Ide, ide panáčik,
má on žltý zobáčik.
Kde vodička hrčí,
ta zobáčik strčí.
Čo je to?
(akčaK)

Dve kukučky vedľa seba sedia,
a jedrta druhú nevidia.
Čo je to?
(ičO)

Čierne zrno,
biela roľa.
Múdra hlava,
čo ju siala.
Čo je to?
(ahinK)

Nežije, a predsa chodí
a človeka dobre vodí.
Čo je to?
(ynidoH)

VESELO SO ŽIVOTOM

Učiteľ hovorí žiakovi:

- Miško, pod' k tabuli a povedz,
kedy zomrela Mária Terézia!
- Mária Terézia... Terézia
Mária...? ...Zomrela...? Ani ne-
viem, či bola chorá...

***

- Mamička, zle je! Zhodil som
rebrík v predsieni.
- Galgan! Keby to vedel otec,
ten by ti vyprášil nohavice!
- On to už aj vie, lebo mo-
mentálne visí na lustrí.

***

- Mamička, čo je to puberta?
- Ferko, to je, keď chlapani ešte
presne nevedia, či ich dievčatá
chcú tľeť alebo bozkávať.

***

Učiteľ vysvetľuje žiakom po-
jem smrti a pýta sa:
- Čo by sa stalo, keby som spa-
dol z kostolnej veže?
- Nemuseli by sme prísť zajtra
do školy. - vykrikla celá trieda.

***

Učiteľ sa pýta žiaka:

- Odkiaľ sa získava ortuť?
- Z rozbitých teplomerov.

***

- Ja mám ale hlúpeho syna! - zúri
otec nad vysvedčením.
- Buď rád, - utešuje ho matka, -
aspoň máš dôkaz, že je tvoj.

***

- Ktoré slovo používajú žiaci
najviac?
- Nevieam.
- Správne, pochváli žiaka učiteľ.

***

Učiteľ robí zápis do triednej kni-
hy a pýta sa žiakov:
- Kto dnes chýba... nech sa
prihlási!

***

Učiteľ hovorí žiakovi:

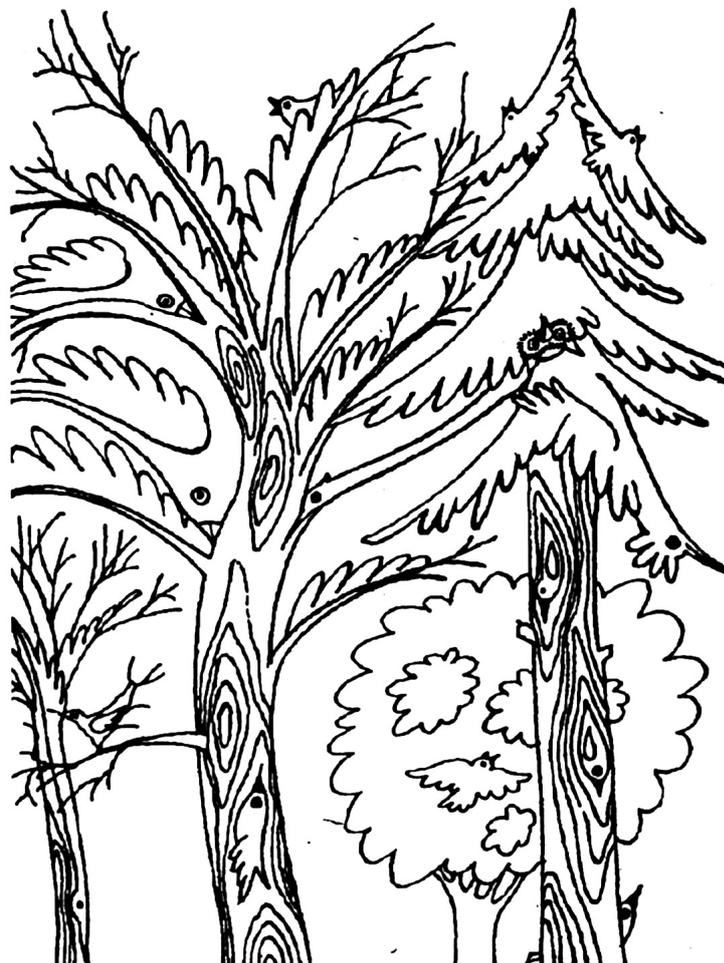
- Vymenuj mi aspoň dve Shake-
spearove drámy.
- Romeo a Júlia. - odpovedá žiak.

***

Príde Jožko za Mišom a hovorí -
Prosím ťa, ukáž mi bicykel!
- Prečo?
- Chcem sa pozrieť, kde sa píše
mäkké i.

V tomto pralese je schovaných až pätnásť vtákov.
Viete kde sú? Pozrite si poriadne obrázok a určite
ich nájdete. Prajeme príjemnú zábavu.

MÁŠ POSTREH?

KRÁĽ KRÁĽOV

Pred niekoľkými týždňami, 12. decembra min. roka sme boli svedkami žrebovania kvalifikačných skupín budúcich, 16. futbalových majstrovstiev sveta. Už onedlho milovníci tohto vari najpopulárnejšieho športu budú môcť sledovať zápalenie o postup do finále svetového šampionátu. Jedným z najväčších hrdinov týchto súťaží bol Brazílčan Pelé.

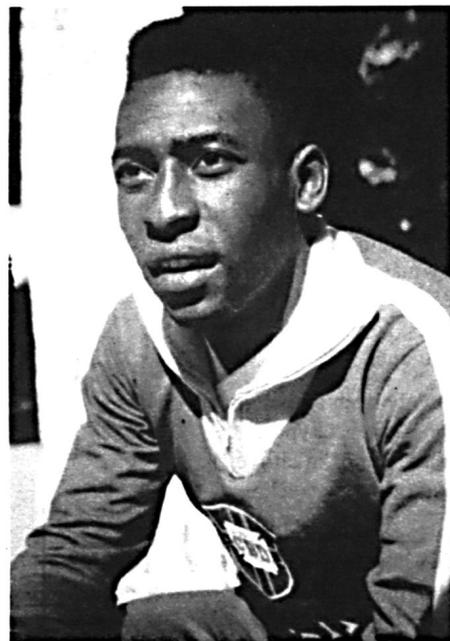
Pred niekoľkými mesiacmi zavŕšil 55 rokov. Hoci od futbalu odišiel pred 19 rokmi, dodnes sa na futbalových ihriskách neobjavil lepší hráč ako on - kráľ. Takéto prirnenie dostal pre rokmi, nepochybne oprávnené. Bol totiž zosobnením futbalovej dokonalosti, umelcom lopty, ba dokonca - ako niektorí hovorili - géniom. Do dejín svetového futbalu sa zapísal ako najvýznamnejšia osobnosť. Nevyrovnal sa mu ani Eusebio, Sivo-ri, Beckenbauer či Cruyff, ba ani Maradona, ktorých taktiež nazývali kráľmi. Tým najozajstnejším kráľom, alebo keď niekto chce - kráľom kráľov - zostane navždy len jeden: Edson Arantes do Nascimento, čiže jednoducho Pelé.

Narodil sa roku 1940 v mestečku Três Coraçoés v chudobnej rodine. Jeho otec bol futbalistom, preto neprekvapuje, že od malička učil syna hrať. Ťažké pomery spôsobili, že malý Edson musel od najmladších rokov pomáhať rodine ako čistíš topánok. Vo voľnom čase sa však náruživovo venoval futbalu. Keďže bol mimoriadne nadaný a ďaleko prevyšoval svojich rovesníkov, čoskoro si ho všimli manažéri slávneho brazílskeho klubu FC Santos Sao Paulo. Jeho

postup bol závatný. Už ako 16-ročný sa stal profesionálnym futbalistom v tomto klube (a 15 sezón aj jeho najlepším hráčom) a o rok neskôr už aj reprezentantom Brazílie.

Futbalový svet objavil jeho veľký talent v júni 1958 na majstrovstvách sveta vo Švédsku, kde len v posledných troch zápasoch strelil 6 gólov, v tom 2 vo finále so Švédskom, ktoré vyhrala Brazília 5:2. Stal sa tak najmladším majstrom sveta. Celkove hral na štyroch svetových šampionátoch. V r. 1962 na MS v Chile nehral síce všetky zápasy, utrpel totiž zranenie, a finále sledoval z hľadiska ako divák. Brazília si však poradila aj bez neho. Vyhrala a tak sa Pelé stal po druhý raz majstrom sveta. O 4 roky neskôr v Anglicku to Brazílii nevyšlo. Aj preto, že každý hral proti Pelému, a vlastne proti jeho kostiam, snažiac vyradiť kráľa z hry. Nemohol sa presadiť a domov sa vrátil bez medaily. Vynahradil si to na MS v Mexiku (1970), kde - aj keď mal už 30 rokov - bol ústrednou postavou nielen brazílskeho tímu, ale celého šampionátu. Vo finále významne prispel k víťazstvu Brazílie nad Talianskom 4:1 a po tretí raz sa stal majstrom sveta. Je vlastne jediným futbalistom na svete, ktorý má tri zlaté medaily majstra sveta.

Pelé hral celkove 21 rokov, posledné tri v newyorskom klube FC Cosmos. S futbalom sa definitívne rozlúčil r. 1977, keď mal 37 rokov. Za celé toto obdobie zohral v drese Brazílie, klube FC Santos a FC Cosmos 1383 zápasov a strelil 1278 gólov. Takouto bilanciou sa popýšiť nemôže nikto. Jeho oficiálna rozlúčka s futbalom sa konala 17. júla 1991 na slávnom štadióne Maracana v Rio de Janeiro, kde hral pol zápasu s Juhosláviou.

Aj vtedy, už po päťdesiatke, hral vynikajúco. 180 tisíc divákov, ktorí prišli na rozlúčku, volalo s plačom: zostaň! zostaň!

Takej popularite ako Pelé sa v Brazílii neteší nikto. Na zápasoch s jeho účasťou boli štadióny vždy vypredané. Pred poslednými prezidentskými voľbami sa rozhodol kandidovať. Neskôr však rezignoval. Keby sa ne vzdal, Brazílčania by ho určite zvolili za prezidenta. Keď v októbri minulého roka oslavoval 55. narodeniny, hlavnou témou celej brazílskej tlače bol Pelé. Nie preto, že od januára 1995 je mimoriadnym ministrom pre otázky športu vo vláde prezidenta Cardosa, ale preto, že je futbalovým kráľom.

J.Š.

Hviezdy svetovej estrády

DAVE MATTHEWS BAND

Už dávno žiadna skupina nezbudila taký záujem kritiky ako práve kvinteto Dave Matthews Band z Virginie. Skoro všetko je v ňom neobvyklé: éľenský a inštrumentálny zloženie, ba aj hudba, ktorú hrajú. Napriek tomu, že je ťažká a pre priemerného poslucháča náročná, že skupina nenahráva hity a módné videoklipy, získava si však čoraz väčšiu popularitu. Ešte na začiatku minulého roku stačila skupine nevelká sála klubu Marquee, a už o pol roka sa stala hlavnou atrakciou veľkých festivalov a odvtedy hráva v preplnených veľkých koncertných sálach. Navyše jej prvý, debutový album *Under the Table and Dreaming* sa predáva ako najlepšie hity veľkánov svetových estrád.

Vedúcim skupiny a tvorcom repertoáru je biely vokalista D. Matthews, ktorý sa roz-

hodol vytvoriť skupinu s iným inštrumentálnym zložením, než sa obyčajne stretáva. Takto vzniklo kvinteto, v ktorom popri vedúcom hlavnou postavou je saxofonista, klarinetista a flautista LeRoï Moore a druhou violista Boyd Tinsley. Rytmičká sekciu tvoria bubeník Carter Beauford a basový gitarista Stefan Lessard - druhý popri Matthewsovi biely hudobník. Ostatní sú černoši.

Skupina hrá hudbu, ktorú nie je ľahko sledovať. Možno preto, že je to vo veľkej miere hudba improvizovaná. Jej štruktúra je dosť jednoduchá, ale skupina rada mení melodickú líniu a často v neočakávaných miestach vsúva synkopácie. Aj keď ich hudba zaostáva za módou, poslucháči ich radi počúvajú, keďže je to niečo iné, nestretávané. Mohli by sme povedať, že robia všetko akoby opačne. Zdá sa, že tajomstvo nebývalého úspechu skupiny spočíva v značnej miere aj v estrádnej charizme jej vedúceho. Je to, dalo by sa povedať, taký istý druh magnetizmu, aký mal kedysi Elvis Presley alebo Mick Jagger, ktorý mimovoľne priťahuje pozornosť. Predovšetkým ale všetci členovia skupiny sú vynikajúci hu-

dobníci, majstri nástrojov, na ktorých hrajú, plní humoru, nápaditosti a energie. Vyniká v tom zvlášť huslista Boyd Tinsley, ktorý počas koncertov priam srší energiou na estráde. Znalci hudby tvrdia, že skupinu čaká veľká budúcnosť. (jš)

NA JAR

Máme ešte zimu, ale už pomaly treba myslieť na jar, teda aj na to, čo sa bude nosiť. Všeobecne povedané, redingoty, trenčkoty, predĺžené saká, teplé, pohodlné voľné a elegantné - to sú základné charakteristiky kabátov na obdobie zima-jar '96. Dĺžka je rôzna, pod i nad kolenná, farby svetlé, pastelové, ale aj rôzne odtiene hnedej až do ružova. Dôležité sú doplnky z taftu, hodvábu (napr. šál), lesklého silónu, velúru, laku, vinylu a pod. Hlavne, aby to bolo nositeľné a aby ste sa v tom dobre cítili.

WETERYNARZ

POSOCZNICA KRWIOTOCZNA OWIEC

Jest to schorzenie wywołane przez zarazek posocznicy, przebiegające w formie nadostrej, ostrej, podostrej lub przewlekłej, atakujące głównie jagnięta. Objawy - zapalenia płuc i opłucnej. Zarazek występuje wszędzie, w ziemi, w wodzie, w substancjach gnijących. Czynniki uszklawiającymi są najczęściej warunki zewnętrzne - zmiany temperatury, pogody, złe warunki chowu, transportu, brak witamin, inwazja pasożytów, oraz przebycie innych chorób. Występuje również sporadycznie jako schorzenie miejscowe wskutek zakażenia gleby. Schorzenie może również być zawleczone za pośrednictwem mięsa oraz skór ze zwierząt chorych. Zarazek atakuje przede wszystkim jagnięta, wkrótce po ich urodzeniu lub też po oddzieleniu ich od matek, wywołując schorzenia o przebiegu nadostrym, ostrym lub podostrym. U zwierząt starszych choroba przebiega przeważnie w postaci przewlekłej. Szczególnie karmiące matki zapadają równocześnie z młodymi jagniętami. Choroba występuje najczęściej w okresie wiosennym, nagle, a do jej wystąpienia bez wątpienia przyczyniają się: brudna ściółka, stęchły i mocno zakurzony pokarm, błędy w żywieniu oraz niesprzyjające

warunki klimatyczne. W postaci nadostrej - przebieg jest bardzo szybki. Towarzyszą mu ślinotok, drgawki, chwiejny chód. Jagnięta giną szybko. Przebieg schorzenia jest tak szybki, że może nasuwać podejrzenia zatrucia. Postać ostra charakteryzuje się wysoką gorączką, apatią, niechęcią do ssania, zaczerwienieniem spojówek, wysiękiem śluzowo-ropnym z nosa, dusznością i często kaszlem. Mogą wystąpić też obrzęki głowy, szyi i podpiersia. Śmierć następuje zwykle w ciągu 2-5 dni. Śmiertelność u jagniąt dochodzi do 35%. Postać podostra trwa przeważnie 1-3 tygodnie. Występuje okresowa gorączka, wypływ surowiczoro-ropny z oczu i nosa; wyciek ten wysycha tworząc żółte strupowe smugi na skórze. Zwierzę chudnie, ulega atakom ostrego bolesnego kaszlu, chód ma chwiejny, wykazuje chęć do pokładania się. Czasami występuje biegunka. Niekiedy bywa widoczny obrzęk głowy, zapalenie dziąseł oraz powstawanie wrzodziejących rozpadlin na skórze między racicami. Zwierzęta giną przeważnie wskutek ogólnego, postępującego wyciężenia. Postać ta może jednak przejść w przewlekłą. Ta zaś występuje przeważnie u starszych i silnych jagniąt oraz dorosłych owiec. Charakteryzuje się wysiękiem z nosa i oczu, kaszlem, brakiem apetytu, biegunką, wychudzeniem, a czasami również obrzękami stawów. Przy wykryciu tej choroby największe znaczenie ma zapobieganie. Owce zwłaszcza młode, powinny przebywać jak najwięcej na świeżym powietrzu, owczarnie powinny być czyste, pokarm świeży, niezaku-

rzony. Należy też unikać przepędu owiec zakurzonymi drogami. Przy szybkim przebiegu schorzenia leczenie zwykle zawodzi, przy przewlekłym - należy zwierzęta chore poddać ubojowi ze względu na nosicielstwo zarazka.

POZORNA ŚMIERĆ NOWORODKA

Stan noworodka, w którym prócz słabych, rzadkich, powierzchownych i nieregularnych oddechów, przy często szeroko rozwieranej jamie ustnej i bardzo szybkich uderzeniach serca, nie okazuje on innych objawów życia, nazywa się śmiercią pozorną. Taka pozorna śmierć jest następstwem za wczesnego oddychania do jakiego jest on zmuszony przebywając jeszcze w macicy. Płód nie pobiera tlenu przez własne płuca tak długo, jak długo jest on okryty błonami płodowymi wypełnionymi płynem, lecz pobiera go drogą własnej krwi. Jeśli jednak wskutek nagromadzenia się w jego krwi kwasu węglowego, płód zaczyna oddychać bez względu na to, gdzie się znajduje. Zmusza to płód do prób użycia potrzebnego tlenu drogą własnych płuc, które zaczynają normalnie pracować. Następstwem tego będzie nie pobór powietrza, a z nim i tlenu, lecz wtargnięcie do dróg oddechowych i do płuc płynu, w którym się znajduje. Zanim jednak nastąpi śmierć z utopienia płód przechodzi pewien okres przedśmiertelny, czyli okres śmierci pozornej. Jeżeli w takiej sytuacji wody płodowe odeszły i główka płodu znajduje się w szyjce, to płód zmuszony do czerpania powie-

ZUZKA VARÍ

zaprášime múkou, popražime, rozriedime vodou a povarenú precedime na pokrájane mäso. Podávame s ryžou alebo zemiakmi a s uhorokou alebo šalátom.

SALÁMOVÉ MISKY S VAJCAMI. 250 g nelúpanej mäkkej salámy, 5 vajec, 1 väčšia cibuľa, soľ, olej alebo masť.

Salámu pokrájame na hrubšie plátky tak, aby sa na jednotlivých plátkoch neporušila šupka, a každý plátok osobitne vložime do rozpáleného oleja alebo masti. Opražené plátky salámy vyberieme a uložíme na teplé miesto. Medzitým speníme na oleji alebo masti cibuľu pokrájanú nadrobno, pridáme vajcia, osolíme a vymiešame praženicu, ktorou naplníme salámové misky. Urovnáme ich na misu a ozdóbime napr. posekaným zeleným petržlenom.

MÄSOVÉ JEŽE. 50 g bravčového pliecka, 300 g hovädzieho mäsa, 100 g slaniny, 120 g ryže, trocha citrónovej kôry, mleté čierne koreníe, 1 klinček, polovica cibule, 60 g masti, 2 dl polievky, 2 dl bieleho vína, 2,5 dl kyslej smotany, soľ.

Mäso zľahka umyjeme, pokrájame na menšie kúsky a zomelieme na mäsovom mlynčeku. Pridáme slaninu pokrájanú na kocky, prebratú ryžu, ktorú neoplákneme vodou, len otrieme utierkou, ďalej postrúhanú ci-

trónovú kôru, soľ, mleté čierne koreníe, potľčený klinček, cibuľu posekanú nadrobno a všetko dobre spracujeme. Potom z mеси sformujeme malé bochničky, vložime ich do kastroľa na rozohriatu masť a dusime asi 45 minút. Počas dusenia podlievame polievkou z kostí, bielym vínom a kyslou smotanou. Hotové urovnáme na misu, polejeme šťavou a podávame.

MÜČNIKY

MANDĽOVÉ ROŽKY. 350 g práškového cukru, 350 g mandlí, 2 bielky, 2 lyžice marhuľového lekváru, 2 lyžice hladkej múky, 1 žltok, 70 g mandlí na obaľovanie, 40 g masla na vymastenie plechu.

Cukor, olúpané a zomleté mandle, bielky, marhuľový lekvár a múku spracujeme na doske na hladké cesto. Potom z neho odkrajujeme malé kúsky, z ktorých sformujeme rožky, potrieme ich žltkom, obalíme olúpanými mandľami pokrájanými na rezance, uložíme na vymastený plech a v mierne teplej rúre upečieme do bledoružova.

KAKAOVÝ CHLEBÍČEK. 400 g čistých jablk, 50 g krupice, 2 žltky, 20 g kakaa, 50 g strúhanky, 150 g práškového cukru, 3 bielky, 20 g práškového cukru na posypanie.

Očistené jablká postrúhame, pridáme k nim krupicu a necháme asi pol hodiny stáť. Potom

ČO NA OBED?

POLIEVKA RAGÚ. 120 g tefacieho mäsa, 150 g miešanej zeleniny, 20 g hladkej múky, 30 g masla, 2 dl mlieka, voda, soľ.

Tefacie mäso pokrájame na malé kocky, vložime do studenej vody a varíme. Neskoršie pridáme soľ, očistenú pokrájanú zeleninu. Z masla a múky pripravíme ružovú zápražku, zalejeme ju vývarom z mäsa a mliekom, povaríme a pridáme k mäsu a zelenine. Do hotovej polievky pridáme posekaný zelený petržlen. Možno zavariť i žemľové knedličky.

BARANIE STEHNO S ÚDENOU SLANINOU A CESNAKOM. 600 g baranieho mäsa zo stehna, 60 g údenej slaniny, 20 g cesnaku, 40 g masti, soľ, 10 g hladkej múky.

Umyté baranie stehno popreťahujeme prúčkami údenej slaniny, strúčikmi cesnaku pokrájanými po dĺžke, posolíme a dávame na plech. Pridáme masť, podlejeme vodou a pečieme. Počas pečenia mäso podlievame vlastnou šťavou. Mäkké mäso vyberieme, šťavu

trza drogą własnych płuc musi się zachłysnąć płynem, którego przecież jest dużo w drogach rodných. Płody w położeniu pośladkowym są częściej narażone na skutki upośledzonego krążenia. One bowiem od chwili wydostania się przez pochwę uciskają własny pępek, a ponieważ nie mogą pobierać powietrza, gdyż główka jest na wewnątrz, przychodzi na świat albo w stanie śmierci pozornej albo rzeczywistej. Noworodek leży jak martwy, można wyczuć bardzo słabe uderzenia serca a oddech jest rzadki. W końcu oddechy ustają, język wypada zwykle z jamy ustnej i jest siny. Śmierć pozorna, gdy utrzymane są jeszcze oddechy, ustępuje zwykle po zastosowaniu odpowiednich środków ratowniczych. W okresie, gdy oddechy już ustaly, wszelkie próby ratowania pozostają bez efektu, a gdyby wyjątkowo udało się noworodka uratować, to później z zasady ginie wskutek zapalenia płuc. W przypadku istnienia choćby najsłabszego oddechu, należy pobudzić go przez zlanie noworodka zimną wodą, usunąwszy wpięrow nagromadzone w jamie ustnej warstwy śluzu. Śluz z tchawicy i nosa usuwa się przez drażnienie nosa słomą, aby pobudzić go do kichania, albo przez huśtanie. Huśtanie dokonuje dwoje ludzi, chwytając noworodka za przednie i tylne kończyny, tak aby głową zwisała nisko. W ten sposób oprócz śluzu wydostaje się i płyn z dróg oddechowych. U małych zwierząt wystarczy podnieść noworodka za tylne nogi i ostrożnie potrząsać.

HENRYK MAĆZKA

pridáme žltky, kakao, tuhý smeh ušľahany z bielkov, cukor a strúhanku. Všetko zľahka premiešame, vylejeme do vymastenej a múkou vysypanej chlebičkovej formy a pečieme v stredne teplej rúre. Upečený posypeme cukrom.

ŠALÁTY

HUBOVÝ ŠALÁT. 500 g hríbov alebo šampiňónov, 100 g cibule, 20 g oleja, 20 g cukru, voda, soľ, ocot, čierne korenie, bobkový list.

Huby umyjeme, pokrájame a uvaríme v osolenej vode s bobkovým listom. K horúcim hubám pridáme ešte cibuľu pokrájanú na tenké plátky, ocot, cukor, olej a čierne korenie. Všetko premiešame a necháme vychladnúť. Bobkový list vyberieme.

OVOCNÝ ŠALÁT. 250 g hrušiek, 250 g broskyň, 200 g sliviek, 50 g praškového cukru, 20 g orechov, šťava z 1/2 citróna.

Citrónovú šťavu bez jadierok dáme do hlbšej sklenej misky. Zrelé hrušky olúpeme, pokrájame na tenšie plátky do citrónovej šťavy a premiešame. Potom pridáme broskyne pokrájané na tenšie plátky, pokrájané vykóstkované slivky a cukor. Spolu zľahka premiešame a povrchu posypeme postrúhanými orechmi. Šalát podávame dobre schladený.

PRAWNIK

REFERENDUM

Sejm podjął uchwałę o przeprowadzeniu referendum w sprawie rozdysonowania majątku państwowego. Odbędzie się ono 18 lutego 1996 r.

W czasie referendum obywatele wypowiedzą się na temat spłaty zobowiązań wobec pracowników sfery budżetowej wynikających z orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, a także o możliwości zasilenia powszechnych funduszy emerytalnych z prywatyzowanego majątku państwowego. Kolejne pytanie referendum dotyczyć będzie programu NFI.

PODATEK OD ZASILKÓW

Podatek dochodowy od osób fizycznych określany jest jako powszechny. Jego konstrukcja oparta jest bowiem o zasadę łączenia, poza przewidzianymi ustawowo wyjątkami, przychodów ze wszystkich enumeratywnie wyliczonych źródeł, które opodatkowuje się wg jednolitej, progresywnej skali podatkowej.

Do przychodów tych zaliczane są także zasiłki. Mimo że z reguły wypłacane są one osobom znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, nie w każdym przypadku ustawodawca decyduje się na zwolnienie podatkowe. Dolegliwość z tym związana jest tym większa, iż osiągnięcie dochodów z tytułu zasiłków nie pociąga za sobą żadnych kosztów, które podatek mógłby sobie naliczyć, wobec czego jego przychód z tego źródła równy jest podstawie opodatkowania. Aby uniknąć więc wątpliwości i rozczarowań, warto zapoznać się z zasadami opodatkowania zasiłków, co pozwoli też właściwie ocenić ich realną opłacalność.

W ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 1993 r. nr. 90, poz. 416 z późn. zm.) mowa jest o zasiłkach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego, z jednoczesnym wyjaśnieniem, że chodzi tu o wypłacane przez zakład pracy lub organ rentowy zasiłki chorobowe, wyrównawcze, macierzyńskie, opiekuńcze oraz świadczenia rehabilitacyjne. Jest to katalog zamknięty, wobec czego należy wiedzieć, że z opodatkowania wyłączone zostały pozostałe kategorie tego typu zasiłków, w tym: zasiłki (dodatki) rodzinne, pielęgnacyjne, wychowawcze, porodowe, odprawy pośmiertne i zasiłki pogrzebowe oraz jednorazowe zasiłki z tytułu urodzenia dziecka, wypłacane z funduszy związków zawodowych. Natomiast z rozporządzenia ministra finansów w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 1995 r. nr. 35, poz. 173) wynika, że od podatku zwolnione są m.in.:

* dodatki do rent rodzinnych dla sierot zupełnych,
* jednorazowe zasiłki (zapomogi), wypłacane uczniom i studentom w przypadku indywidualnych zdarzeń losowych, w tym również jednorazowe zasiłki (zapomogi) ze środków rad wydziałów,

* zasiłki chorobowe wypłacane na podstawie odrębnych przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz ubezpieczeniu społecznym członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych, spółdzielni kółek rolniczych oraz ich rodzin, w części odpowiadającej udziałowi dochodu z tytułu działalności rolniczej, z wyjątkiem działalności polegającej na prowadzeniu działów specjalnej produkcji rolnej, w dochodzie podzielnym spółdzielni,

* zapomogi losowe z tytułu indywidualnych zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych, długotrwałej choroby lub śmierci, jeżeli nie są świadczeniami z pomocy społecznej lub ze środków zakładowego funduszu świadczeń socjalnych oraz funduszy związków zawodowych.

Opodatkowaniu podlegają natomiast wypłacane przez rejonowe urzędy pracy (organy zatrudnienia), na podstawie ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (Dz.U. z 1995 r. nr. 1, poz.1), zasiłki dla bezrobotnych, w tym zasiłki szkoleniowe związane z przyuczeniem do zawodu lub przekwalifikowaniem danego pracownika.

Od wypłacanych podatnikom zasiłków zakłady pracy, organy rentowe i organy zatrudnienia obowiązane są uiszczać na rachunek właściwych urzędów skarbowych zaliczki na podatek od tych dochodów, za każdy miesiąc do 20 dnia miesiąca po nim następującego. Wysokość tych zaliczek jest różna; w przypadku wypłat ze strony pracodawców lub ZUS-u - w zależności od wielkości ogólnego dochodu podatnika, osiągniętego od początku roku podatkowego: 21, 33 lub 45 proc. wartości zasiłku. Łagodniej potraktowane zostały zasiłki od organów zatrudnienia, obłożone w 1995 r. 15-proc. zaliczką.

Ustawodawca wprowadził zresztą pewne udogodnienia dla podatnika. Wysokość zaliczki może być bowiem pomniejszona o kwotę stanowiącą 1/12 sumy zmniejszającej podatek, określonej w pierwszym przedziale obowiązującej skali podatkowej, czyli dla zasiłków wypłaconych w 1995 r. w zaokrągleniu o kwotę 137 666 starych zł (13 zł 77 gr.) Jeżeli chodzi o zasiłki wypłacane przez organy zatrudnienia, to pomniejszenie to stosowane jest zawsze. Inaczej sprawa przedstawia się w przypadku pozostałych zasiłków: aby zaliczka mogła być obniżona o obliczoną powyżej kwotę, muszą być spełnione odpowiednie warunki. Przede wszystkim zasiłkobiorca powinien złożyć stosowne oświadczenie, w którym m.in. deklaruje nieotrzymywanie emerytury lub renty oraz zasiłków od organów zatrudnienia, a także nieosiąganie dochodów z określonych źródeł, np. gdy zasiłek wypłacany jest przez zakład pracy - dochodów z działalności gospodarczej.

U pracodawcy oświadczenie takie powinno być złożone przed pierwszą wypłatą wynagrodzenia w roku podatkowym, a w odpowiednim oddziale ZUS-u - łącznie z dokumentacją uzasadniającą wypłatę zasiłku. Ponadto w tym drugim przypadku pomniejszenie zaliczki może nastąpić tylko wtedy, jeśli wypłata zasiłków dotyczy okresu pełnego miesiąca kalendarzowego i związana jest z pozostawianiem zasiłkobiorcy w stosunku służbowym, stosunku pracy, pracy nakładczej lub spółdzielczym stosunku pracy.

HVIEZDY O NÁS

VODNÁR (21.1.–18.2.)

Ludia narodení v tomto znamení radi idealizujú skutočnosť. Zaujima ich pokrok, modernosť, zmeny a reformy. Rok 1996 môže priniesť veľké zmeny vo vašom osobnom živote, ale aj v zamestnaní. Zmena prostredia vám prinesie osoh. Nadviažete nové, zaujímavé známosti a možno aj priateľstvá. Vaše ctižiadostivé plány sa budú najlepšie realizovať v júni a júli.

RYBY (19.2.–20.3.)

Pre ľudí s týmto znamením je príznačné dobré srdce a poctivosť, čo môžu niektorí ľudia z ich okolia zneužívať. Ryby ochotne pomáhajú iným a zabúdajú na seba. Rok 1996 prinesie rybám úspech a uznanie v práci, lásku a splnenie plánov. Leto bude obdobím šťastia v láske a vzájomného pochopenia. V plánovaných zmenách v práci pomôže nejaká blízka osoba.

BARAN (21.3.–20.4.)

Barany majú veľmi silnú vôľu a energiu. Snažia sa konať rýchle a účinne, no a - čo je pre nich príznačné - podriaďujú si ostatných. Rok 1996 bude pre nich rokom úspechov v osobnom živote. Pravdepodobne podarí sa im uskutočniť dávno plánovaný zájazd do cudziny. Na druhej strane splnenie plánovaných úloh v zamestnaní si však vyžiada veľké úsilie.

BÝK (21.4.–20.5.)

Osoby narodené v znamení býka sú vytrvalé, silné a majú dobrosrdečnú povahu. V tomto roku ich čaká asi nevelmi príjemná zmena v zamestnaní. Ťažkosti budú však prechodné. Hrozí im nedorozumenie s priateľmi a rodinou. Nedajú sa však strhnúť hnevom a trpezlivosťou a ústupkami všetko vyriešia. Najlepším obdobím pre nich bude jeseň.

BLÍŽENCI (21.5.–21.6.)

Sú to ľudia veľmi inteligentní, bystrí a všímaví. Tento rok bude pre nich bohatý na udalosti. Musia sa vyhýbať povrchným úsudkom o ľudskej povahe, inak prežijú ľubostné sklamanie. Najbezpečnejšia v tomto smere bude jar. Jeseň prinesie neočakávané zmeny v zamestnaní. Keď využijú príležitosť, môžu značne zlepšiť svoju finančnú situáciu.

RAK (22.6.–22.7.)

Raky ľahko podliehajú vonkajším vplyvom, ale zároveň si dokážu zachovať vlastný názor na to, čo je správne a morálne. Tento rok bude pre nich úspešný, aj keď ich nečakajú žiadne väčšie zmeny. Samotné osoby narodené v tomto znamení prežijú veľkú lásku. Bude to celkove kludný a príjemný rok, bez väčších zmien.

LEV (23.7.–23.8.)

Levy hľadajú v živote také postavenie, aby sa mohli ukázať z najlepšej stránky. Ťažko znášajú kritiku. V tomto roku budú mať šťastie v osobnom živote a v láske. Ale pozor! Musia byť trpezliví a proti svojej znášať kritiku zo strany partnera. Ženaté levy môžu v tomto roku očakávať potomstvo.

PANNA (24.8.–23.9.)

Ludia narodení v tomto znamení bývajú veľmi kritickí, konajú veľmi opatrne, ale svedomite. Pre ich osobné a finančné plány bude vari najpriaznivejšia jeseň. Musia si však dávať pozor, aby ich kritický postoj a prílišná hlbavosť nevyvolali krízu v manželstve buď rodine, alebo v inom trvalom vzťahu.

VAHY (24.9.–23.10.)

Váhy sa vždy usilujú o harmóniu a duševnú rovnováhu, sú skrátka veselé a sympatické. Rok 1996 bude pre ne v podstate pokojný. Všetko, čo mohli dosiahnuť, už dosiahli. Všetko ostatné musia odložiť na neskôr. Aj tak si u svojich predstavených získajú uznanie. Môžu očakávať príchod milej osoby, s ktorou prežijú šťastné chvíle.

ŠKORPIÓN (24.10.–22.11.)

Škorpióny sa snažia predovšetkým o rozšírenie svojich vedomostí. Svoje plány uskutočňujú vďaka vlastnej duševnej sile a vytrvalosti. Sú hrdí a vášniví v dobrom i zlom zmysle tohto slova. Tento rok im prinesie mnoho napätí a rôznych osobných zážitkov, snád aj veľkú lásku, ale všetko skomplikujú zdravotné ťažkosti.

STRELEC (23.11.–21.12.)

Ludia narodení v tomto znamení majú slobodnú, nezávislú povahu, sú dobrosrdeční, ochotne pomáhajú iným, sú lojálni a úprimní. Príliš ľahko sa pre niečo nadchnú, čo im môže priniesť sklamanie a dosť nepríjemnú prácu, ktorú dobrovoľne prijali. Tento rok im prinesie i značné výdavky, ktoré by mali od začiatku starostlivo plánovať.

KOZOROŽEC (22.12.–20.1.)

Každý kozorožec je usilovný, svedomitý a poslušný. Dokáže však aj rozkazovať. Dbá o spoločenské formy a snaží sa vzbudiť dobrý dojem. Pomáha mu to v kariére. Vo všetkých tohoročných zložitých situáciách bude potrebný jeho vrozený zmysel pre diplomaciu, vďaka ktorému získa opäť uznanie priateľov a nadriadených.

NÁŠ TEST

Ste poverčiví?

1. Ktosi vám povedal, že v starom polozbúranom dome straší. Čo si o tom myslíte?

a/ Považujem to za smiešne - 0; b/ Myslím, že to nie je vylúčené - 8; c/ Je to len príliš bujná fantázia - 4.

2. Ako by ste sa cítili, keby ste museli v noci ísť okolo takého domu?

a/ Bolo by mi úzko - 8; b/ Nevadilo by mi to - 0; c/ Podľa toho, akú by som mal náladu - 5.

3. Veľtýkňa vás vystríha, aby ste v najbližšom čase neleteli lietadlom. Ako reagujete?

a/ Prekvapí ma to - 5; b/ Zdá sa mi to smiešne - 1; c/ Znepokojí ma to - 8.

4. Čo v takejto situácii urobíte?

a/ Nepoletím lietadlom - 8; b/ Poletím, ale budem sa cítiť zle - 4; c/ Nastúpim do lietadla a o predpovedi nebudem rozmýšľať - 0.

5. Keby niekto vedel so stopercentnou istotou predpovedať budúcnosť. Spýtali by ste sa ho, čo vás čaká?

a/ Áno - 8; b/ Nie - 0; c/ Nie je to vylúčené - 4.

6. Aké pocity vzbudzuje vo vás staroveké umenie a architektúra?

a/ Vzrušenie - 8; b/ Záujem - 5; c/ Zostávam ľahostajný - 0.

MENO VEŠTÍ

MATEJ. Všeobecne sa ho charakterizuje ako jasné, teplé a dobré meno. Človek s týmto menom máva obyčajne svetlohnedé alebo tmavohnedé kučeravé vlasy. Je to typ silného človeka s nízkou, zavalitou alebo aj štíhlou postavou. Máva najčastejšie sivé alebo tmavohnedé oči, niekedy však aj čierne. Svižný, vrtký, niekedy výtržník. Má rád spoločnosť a rád sa zabáva.

Ako žiak základnej školy si nepočína práve najlepšie. Máva spravidla len priemerný prospech, ale keďže je technicky veľmi nadaný, často pokračuje v štúdiu na technike alebo priemyslovke. Navyše končí ich úspešne. Hovorí sa o ňom, že je mazaný všetkými masťami. Vždy vie uplatniť svoje záujmy. Pochádza najčastejšie z chudobnej mnohohodetnej rodiny a medzi súrodencami je buď najstarší, alebo najmladší. Od najmladších rokov má dosť ťažký život, musí tvrdo pracovať a často sa dostáva do situácií, z ktorých len ťažko nachádza východisko.

Matej sa žení pomerne skoro a z lásky, no nie najšťastnejšie. Manželka, ináč veľmi pekná žena, ho často klame a preto len kvôli deťom žijú v spoločnej domácnosti. Ako otec je starostlivý, pozorný, ale aj dosť prísny. Keď však Matej nemá deti, najčastejšie sa rozvádza a obzerá sa za inou družkou. Nechce byť sám. V zamestnaní sa prejavuje ako nezaujímavý a dosť pomalý pracovník, aj keď, čo treba zdôrazniť, veľmi dôkladný. Zbožňuje hazardné hry a rád si vypije. Býva však dobrým vodičom, mechanikom, údržbárom, alebo roľníkom.

Treba podotknúť, že Matejova matka, ktorá je veľmi energickou ženou, často syna zanedbáva. Tak isto otec, ktorý veľa pracuje, taktiež nemá pre syna príliš veľa času, preto sa chlapec odcudzuje a chodí svojimi chodníkami. Keď sa Matej žení po druhý raz, berie si najčastejšie staršiu a veľmi energickú ženu, ktorá ho obklopuje veľkou starostlivosťou. Druhé manželstvo je už vcelku vydarené. Najšťastnejšie obdobie v Matejovom živote je medzi štyridsiatkou a päťdesiatkou. Občas chorľavie na oči a srdcové neurózy, ale napriek tomu sa dožíva vysokého veku. (jš)

SNÁR

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to ostatne iba zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám sníva:

Amor, vidieť ho - láska, ktorá nebude trvalá,
Báseň čítať - veľmi príjemná správa,
Bavlnu priať alebo tkať - výhra, príjem, neočakávaný zisk,
Blúdenie - v najbližšom čase mnoho ťažkostí,
Bonbón jest' - zamiluješ sa,
Brava mať' - veľké šťastie; zabiť - výhody; kŕmiť - staraš sa o budúcnosť;
v bahne vidieť - budeš mať zlé domácnosť; divokého - zlí ľudia ti urobia škodu; zastrelit' - tvoje obavy a strach pominú,
Bravčové mäso solit' - staraj sa o budúcnosť; jest' - zostaneš tam, kde si; masť - máš dôvody pre štetenie,
Cigória - výstraha pred falošnosťou,
Dlažba, dobrá - rovná životná dráha; hrboľatá - namáhavý postup,
Dom vidieť - pekná budúcnosť; bývať v ňom - nájdeš ochranu a pomoc v nešťastí;
Dravá zver - získaš priateľa,
Farby v krabici vidieť - zisk a bohatstvo,
Farbit' sám seba - muž hanba, žena dobro,
Horčicu jest' - pozor, nebezpečenstvo pred tebou,
Horčičné zrno - radostná povinnosť,
Chatrč vidieť - zanedlho dostaneš odmenu,
Kobylku zelenú vidieť skákať - nastanú pre teba bezstarostné časy,
Konský chvost - pravdepodobne odmena alebo vyznamenanie,
Konzervy jest' - hlad; otvárať - bieda.

- Dobrý deň, pán profesor, som Masztalski, kedysi ste ma učili....

-Masztalski, ... Masztalski..... Už si spomínam! Najväčší lotor z celej školy, ktorému som predpovedal, že zle skončí. No, a čo máte pán Masztalski?

- Prišiel som požiadať o ruku vašej dcéry.

***

Masztalski išiel autom cez dedinu a prešiel sviňu. Vystúpil z auta a skrúšene sa ospravedlňuje sedliakovi:

- Samozrejme, škodu vám nahradím....

- Vy?! - kričí zúrivo. - Človeče, na to ste príliš chudý!

***

- Človeče, prečo si si nechal ponožky, keď si umývaš nohy?
- Lebo tá voda je strašne studená.

***

Opitý muž častuje v električke spolucestujúcich:

- Všetci, čo sedia naľavo, sú idioti, a všetci, čo sedia napravo, sú paroháči!

Jeden pán z pravej strany vyskočí:

- Čo si to dovoľujete, človeče. Ja nie som žiadny paroháč!

- Och, - zabľaboce opilec, - pardon! Tak si láskavo sadnite na ľavú stranu!

***

Svätý Peter začína svoju každodennú prácu. Pred bránou už naňho čaká dvanásť dušičiek. Samé ženské.

- Tie, ktoré klamali svojich mužov, nech postúpia tri kroky dopredu. - prikazuje svätý Peter.

Vzápätí jedenásť ženských duší vykročí dopredu.

Tá hluchá nech vykročí tiež, - pripomína svätý Peter.

***

Pani Krusová ľúšti križovku:

- Egon, kedy zomrel Erasmus z Rotterdamu?

- Nemám poňatia, už niekoľko dní som nečítal noviny.

***

Vojak Ecik! Čo má pocítiť vojak, keď vidí vejúcu zástavu?

- Poslušne hlásim: vánok.

VÝSLEDOK

1-16 bodov: Horoskopy ani veštby vás nezaujímajú. Osoby, ktoré kupujú týždenníky preto, aby poznali svoj horoskop, sa vám zdajú poľutovaniahodné. Keď sa im horoskop splní, mávnete rukou: Je to náhoda. Niekedy sa vám však stáva, že máte pochybnosti, či sa všetko dá vysvetliť rozumom.

17-32 bodov: Povery prijímate s rezervou. Neberiete ich vážne a neriadite sa podľa toho, čo je v horoskope alebo v kartách. Nikdy sa však nehádáte, keď vám niekto povie, že v tom čosi je. Pre každý prípad, trochu zo žartu - ako tvrdíte - nosíte so sebou nejaký talizman alebo čítate horoskopy.

33-48 bodov: To, čo všetci vaši známi považujú za povery, prijímate ako dokázané fakty. Vychádzate z predpokladu, že mnoho neprirodzených javov možno síce vysvetliť a zdôvodniť, ale existuje hodne tajomstiev, ktoré rozumom ťažko pochopiť. Nezostáva vám teda nič iné, len veriť v tajomnú silu čiernej mačky, trinástky, kominára a štvorlístka.

NAJELEGANTNEJŠIE. Už oddávna hviezdy amerického šoubiznisu s napätím očakávajú pri konci roka na listinu najelegantnejších, ktorú uverejňuje populárny magazín People. Porotu tejto súťaže tvoria novinári People a znalci módy.

V minulom roku palmu víťazstva získala jednohlasne známa herečka a manželka Toma Cruizea Nicole Kidmanová, ako aj herec Denzel Washington - hrdina filmu Malcolm X. Podľa People sa Nicole oblieka ako ozajstná hviezda a Washington si s veľkou starostlivosťou a znamenitým vkusom obstaráva pre seba oblečenie. People mu dokonca radí, aby si - nevzdávajúc sa samozrejme činnosti v divadle a filme - otvoril vlastný obchod s mužskými oblekmi. Na listine najelegantnejších sa ocitla aj hviezda americkej televízie Oprah Winfreyová, ktorá sa vraj oblieka ako ozajstná kráľovná - štýlove a umiernené.

Vysoké ocenenie dostali aj Cindy Crawfordová a Liz Hurleyová. O Cindy porota povedala, že aj v papierovom vreci by vyzerala nádherne. Keď ide o Jodie Fosterovú porota uznala, že si za spôsob obliekania zaslúži ešte jedného Oscara. Istý rozpor vyvolala herečka Pamela Andersonová, ktorá rozdelila porotu na dva tábory. Jedni ju považovali za mimoriadne elegantnú, kým druhí za strašnú. Nakoniec porota svorne uznala, že úbory z kože a latexu, ktoré hviezda seriálu Poplach v Malibu obyčajne nosí, sú nevkusné.

Za veľmi neelegantných uznala porota Toma Curtisa a Drew Barymoreovú. Podľa jej mienky je Drew síce pekná, ale robí všetko - nevhodným obliekaním - aby to skryla. „Sláva a bohatstvo nestačí, aby sa niekto vedel elegantne obliecť“ - píše People zhrňujúc svoju súťaž. Na snímkach: P. Andersonová a C. Crawfordová.

LEGENDA JAMESA DEANA. Dnes by mal 64 rokov. V očiach tých, ktorí si ho pamätajú z filmového plátna, zostal navždy 24-ročným chlapcom. Čo bol zač tento mimoriadne nadaný herec, ktorý sa stal idolom pokolenia päťdesiatych rokov a ktorého legenda pretrvala podnes? Symbolom vzbury a samoty? Vtelením mladosti s

horúcou hlavou, ktorá prístupuje k životným problémom s nožom v ruke? - ako o Deanovi povedal Truman Capote. Alebo snáď malým

princom, podobným tomu zo známej rozprávky Saint Exuperyho - ako ho nazývala Elizabeth Taylorová alebo Natalie Woodová.

Pred niekoľkými mesiacmi uplynulo 40 rokov od smrti Jamesa Deana. Už vtedy si v závatnom tempe získal meno hviezdy vďaka filmom Na východ od raja, Rebel bez príčiny a Obor. V týchto filmoch hral postavu vzbúrenca, prudkého mladého človeka, ktorý si nemôže nájsť miesto v obklopujúcom ho svete, ale začal strácať záujem o herectvo. Za 4000 dolárov si kúpil automobil Porsche a onedlho, na ceste do Salinas, zahynul.

Humphrey Bogart povedal o ňom brutálne, ale iste výstižne: „James Dean zomrel v dobrom momente. Keby žil, neunesol by záťaž svojej slávy“. Na snímke: J. Dean

NAJLEPŠÍ Z NAJLEPŠÍCH. Americký magazín Forbes uverejnil prednedávnom listinu štyridsiatich osôb zo sveta šoubiznisu, ktoré v priebehu posledných dvoch rokov zhromaždili na svojich kontaktoch najväčší majetok. A to podľa magazínu dokazuje, že sú najlepši z najlepších.

Na prvom mieste tejto listiny sa ocitol režisér Steven Spielberg, ktorý sám o sebe hovorí, že je chlapcom, ktorý vôbec nechce dospieť. Tento „čarodejník kina“ zarobil za necelé dva roky 285 miliónov dolárov. Tento majetok vďaka predovšetkým filmu Jurassic Park (Jurajský park) a nápadu, aby sa dinosauři zjavili skoro na celom svete v podobe hračiek, nápisov na tričkách, príveskov a pod.

41-ročná televízna hviezda Oprah Winfreyová je na tejto listine druhá - zarobila 146 miliónov. Jej program, venovaný obyčajne najchúlostivejším témam ako napr. drogy, prostitúcia, násilie, pozerá v televízii zakazdým 15 miliónov osôb v 113 krajinách.

Tretie, štvrté a piate miesto obsadili „dinosauři rocka“ - skupiny, ktoré vznikli v šesťdesiatych rokoch. The Beatles, z ktorých zostali traja, poddelili si 130 miliónov dolárov. O niečo menej majú na konte skupiny Rolling-Stones a Eagle. Hneď za nimi je na listine najväčší mág sveta David Copperfield.

36 osôb na listine časopisu Forbes sú muži. Ženy sú len štyri. Na deviatom mieste, hneď za Michaelom Jacksonom, je Barbra Streisandová, na dvadsiatom ôsmom televízna fejtunistka Roseanne a na štyridsiatom - herečka Demi Mooreová. Najlepšie zarábajúcim hercom (10. miesto na listine) je Sylvester Stallone s 58 miliónmi dolárov. Na finančnom Olymppe sa ocitol aj jeden spisovateľ - Stephen King (15. miesto) s 36 miliónmi dolárov, predovšetkým vďaka tomu, že mu sfilmovali až 30 kníh. Na snímkach: S. Spielberg a O. Winfreyová.

TORI SPELLINGOVÁ, 22-ročnú americkú filmovú hviezdu iste mnohí naši mladí čitatelia poznajú, najmä zo seriálu Beverly Hills 90210, ktorý už viac ako rok vysielala poľská televízia. Jej obdivovatelia však určite nevedia, že Tori je večne nespokojná

so svojim nosom - raz sa jej zdal nepekný, inokedy priveľký či dokonca trochu krivý. Preto neprekvapuje, že sa už trikrát podrobila plastickej operácii. Výsledok týchto „úprav“ môžeme vidieť každý týždeň počas vysielania nových dielov spomínaného seriálu. Prednedávnom T. Spellingová opäť nosila na nose náplast. Tentoraz nie kvôli novej operácii, ale preto, že ju poďobal jej vlastný papagáj Kojak, s ktorým práve pri nakrúcaní seriálu chcela pobaviť televízny štáb. Iste nemal zmysel pre humor. Na snímke: T. Spellingová.

PODNES SLÁVNA. Mladučká hollywoodska hviezda Maureen O'Sullivanová stála roku 1932 na prahu veľkej hereckej kariéry. V tom čase totiž nakrúcala po boku slávneho plaveckého šampióna Johnyho Weissmüllera známy film pre mládež Tarzan z rodu opíc. Dielo oboch mladých hercov preslávilo, ale závrtnú kariéru v tom čase osemnásťročnej herečky irského pôvodu na dlhší čas prerušilo manželstvo a sedem detí, ktoré priviedla na svet. Maureen sa totiž roku 1936 vydala za známeho amerického režiséra Johna Farrowa, s ktorým žila až do jeho smrti roku 1963. Jedným z jej siedmich detí je Mia Farrowová, prinajmenšom taká známa herečka ako jej matka. Možno práve to, že vyrastala v početnej rodine, vypestovalo v Mii vzťah k deťom, ktoré už roky adoptuje. Maureen sa po niekoľkoročnom vdovstve vydala za priemyselníka Jamesa Cushinga, s ktorým podnes šťastne užíva starobu. Hoci od nakrúcania Tarzana uplynulo už skoro 65 rokov, ľudia ju na ulici poznávajú a s úsmevom zdravia. Na snímke: Maureen s J. Weissmüllerom.

Novobelské žiačky predstavili krajanom rozprávku Sol' nad zlato

Čestní hostia sa posadili za jedným stolom

Voľná beseda v skupinkách

Majerčákovi a Kurnátovci po susedsky

OBLÁTKA V NOVEJ BELEJ

My sa objektívu nebojíme

Všetci sa cítili dobre

Pri sledovaní kultúrneho programu

*Novobelská kapela hrala ostošeš'...
Foto: J. Pivovarčík*

Zima v Nižných Lapšoch. Foto: J.Pivovaričik

**DRUKARNIA TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW WYKONUJE:
jedno- i wielobarwne druki wysokiej jakości w formatach A-2 i B-3
(prospekty, etykiety, akcydensy, ulotki, książki itp.)**

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE: Biuro Zarządu Głównego TSP, 31-150 Kraków,
ul. św. Filipa 7/4, tel./fax 34-11-27
nr konta: BDK w Lublinie II O/Kraków 333401 - 2017 - 132

WYDAWNICTWO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW poleca do nabycia następujące publikacje:

- * *Almanach Słowacy w Polsce cz. I*, (rocznik), Kraków 1993 ..... 3,00 zł
- * *Almanach Słowacy w Polsce cz. III*, (rocznik), Kraków 1995 ..... 3,50 zł
- * J. Ciągwa, J. Szpernoga, *Słowacy w Powstaniu Warszawskim*, Kraków 1994 ..... 2,50 zł
- * Zbigniew Tobjański, *Czesi w Polsce*, Kraków 1994 ..... 5,00 zł